

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 28.

Lördagen den 20 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 256, angående tillfällig höjning av postavgifterna m. m.;

nr 257, angående inköp för postverkets räkning av fastigheten å tomtarna nr 309, 310, 315, 316 och 317 inom kvarteret Frigga i Ystad m. m.;

nr 260, angående anordnande av en ny statens vårdanstalt för alkoholister;

nr 263, angående anslag till upprätthållande av radiumhemmets verksamhet m. m.;

nr 276, angående anslag till inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar vid statens vattenfallsverk;

nr 280, angående ortstillägg till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län m. fl.;

nr 282, om beviljande av medel till en extra division i Svea hovrätt;

nr 285, angående lån åt Svenska lufttrafikaktiebolaget för anordnande av en luftskeppsstation i Stockholm;

nr 286, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

nr 297, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

nr 298, med förslag till lag med vissa bestämmelser i syfte att trygga rätt till elektrisk kraft m. m.; samt

nr 300, angående inköp för postverkets räkning av fastigheten nr 4 i kvarteret Laxen å Södermalm i Stockholm.

Företogs val av tolv ledamöter i riksdagens andra särskilda utskott. Därvid avlämnades 98 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »gemensamma gruppen» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr *Trygger*,
 » *Nilsson, Gustaf*,
 » *Petrén, Bror*,
 » *Swartz*,
 » *Örne*,
 » *Pålsson*,
 » *Johansson, J.*, i Kälkebo,
 » *Möller*,
 » *Barthelson*,
 » *Rune*,
 » *Wigforss*,
 » *Gustafsson, K. J. A.*

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av tolv suppleanter i riksdagens andra särskilda utskott. Därvid avlämnades 71 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »gemensamma gruppen» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr *Borell*,
 » *Norling*,
 » *Rosén*,
 » *Frändén*,
 » *Sandegård*,
 » *Ingeström*,
 » *Nilsson, P.*, i Gränebo,
 » *Träff*,
 » *Sederholm*,
 » *Sigfrid*,
 » *Lindskog*,
 » *Olsson, Ahlmans O.*

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 205, angående förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner samt provisorisk lönerreglering för tjänstemän vid de ecklesiastika konsistorierna.

Herr vice talmannen: Med stöd av § 55 riksdagsordningen och på grund av infallande helg får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att beträffande de kungl. propositioner, som upptagits på dagens föredragningslista från och med nr 3 till och med nr 29, motionstiden måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Vad herr vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Därefter hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 205 till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 218, angående anslag till sjökarteverket och till utförande av sjömätningar m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 229, angående emeritilön åt extra ordinarie prästmannen M. E. Fredelius.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 235, angående vissa anslag till lantmäteriväsendet m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 237, angående förbättring av den tekniska utrustningen vid vissa marinens matinrättningar;

nr 244, angående bidrag till restaurering av Varnhems klosterkyrka;

nr 245, angående höjda stipendier för elever vid folkskoleseminarier; och

nr 247, med förslag till särskilt avlöningsvillkor för revisionssekreterare och visst tillägg till avlöningsvillkoren för hovrättsråd.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 248, med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 249, angående pension åt trädgårdsdrängen E. Lundblad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 250, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 251, angående anslag till svenska akademiens Nobelbibliotek.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 254, med förslag till ändrad lydelse av §§ 61 och 109 regeringsformen samt § 72 riksdagsordningen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 255, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 17 oktober 1900 om straffregister.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 258, angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel, hänvisades propositionen, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 264, angående pensionsförbättring åt musiksergeanterna C. A. Sundén, J. A. Bergman, S. P. E. Elmér, C. E. R. Widén och P. T. Wallin;

nr 265, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer;

nr 266, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.; samt

nr 267, angående dyrtidstillägg för år 1920 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 268, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor; och

nr 269, angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförsel eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgods.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 271, angående löne reglering för domänverkets personal;
- nr 272, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid domänverket;
- nr 273, angående ny stat för statens skogsförsöksanstalt;
- nr 274, angående anslag till statens skogsskolor och skogshushållning i allmänhet m. m.; samt
- nr 275, angående höjning av anslagen för tillsyn å enskilda skogar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 279, angående beredande av kostnadsfri ledighet åt vissa extra ordinarie befattningshavare i tullverket.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 281, angående uppförande å ordinarie stat av kontrollstyrelsens avdelning för ärenden angående skattefri sprit m. m.;
- nr 306, med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1921 med anledning av folkräkningen den 31 december 1920 m. m.; samt
- nr 307, angående anslag till bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet.

Föredrogs herr *Lindhagens* motion nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i vissa delar av lagen om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd m. m.

Ang. fråga, till vilket utskott viss motion bör hänvisas.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren behagade hänvisa denna motion till konstitutionsutskottet.

Herr *Lindhagen*: Jag har väckt denna motion för att få den remitterad till lagutskottet, d. v. s. det utskott, till vilket den kungl. propositionen som föranlett densamma gått. Nu är det första gången det för mig inträffat, att en motion, som jag väckt i anledning av en kungl. proposition, skulle gå till ett annat utskott än det, till vilket den kungl. propositionen remitterats.

Frågan rör sig om lagrådet. I en motion, som remitterats till konstitutionsutskottet, har jag tagit upp denna fråga i hela dess vidd och föreslagit antingen upphävande av lagrådet eller begränsande av dess befogenhet. Nu har Kungl. Maj:t framlagt en proposition om ändring i någon mån av lagrådets organisation beträffande själva tjänstgöringssättet. Kungl. Maj:t säger däri, att länge försports klagomål över lagrådet för att det hindrat skyndsamheten i lagstiftnings-

Ang. fråga,
till vilket ut-
skott viss
motion bör
hänvisas.

(Forts.)

arbetet, men då det skulle kräva en ny utredning, har Kungl. Maj:t icke varit i tillfälle att nu framlägga en längre gående proposition utan inskränker sig beträffande den av mig ifrågasatta reformen till en minskning i lagrådets befogenhet men omnämner icke frågan om lagrådets avskaffande. Med anledning härav har jag velat framföra denna fråga till lagutskottet, så att lagutskottet skall kunna intressera sig för att frågan behandlas i hela dess vidd. Det svar, som nu av justitieministern givits till statsrådsprotokollet, går emot den motions innehåll, som remitterats till konstitutionsutskottet.

Jag har även ifrågasatt, att frågan skulle behandlas av ett sammansatt lag- och konstitutionsutskott, och att lagutskottet, såsom det utskott, till vilket den kungl. propositionen hänvisats, måtte taga initiativ härtill.

Detta går motionen ut på. Dess kläm lyder: »att riksdagen med anledning av proposition nr 203 med förslag till lag om ändrad lydelse av lagen om tjänstgöring i lagrådet måtte, i anslutning jämväl» — detta upptages i Kungl. Maj:ts eget principuttalande i propositionen — »till den om lagrådets organisation inom första kammaren väckta motionen nr 183, upptaga frågan om nämnda organisation i vidsträcktare omfattning än propositionen avser i överensstämmelse med de grundér, som ovan närmare utvecklats».

Jag yrkar således, herr talman, att motionen måtte remitteras till lagutskottet. Annars blir jag tvungen att väcka en ny motion, ty till lagutskottet skall denna fråga gå.

Herr Trygger: För min del har jag den uppfattningen, att motionen just av det skäl herr Lindhagen här åberopade, att den avser lagrådets organisation, hör till konstitutionsutskottet. Och den omständigheten att i samma motion jämväl beröres fråga, som förekommer i en till lagutskottet remitterad proposition, vilken ju är grunden till, att denna motion fått väckas nu, kan ej utgöra hinder mot att den kommer till det utskott, som är det enligt grundlagen behöriga.

Vad beträffar frågan om det skall bliva sammansatt utskott eller icke, så beror detta på det utskott, till vilket motionen remitteras. Det finns ej något hinder för konstitutionsutskottet att påkalla sammansatt utskott, om det anser ett sådant lämpligt. Jag kan för övrigt ej förstå, varför herr Lindhagen skulle vinna sitt syfte bättre genom remiss till lagutskottet än genom remiss till konstitutionsutskottet.

Herr Lindhagen: Det är visserligen sant, som den siste ärade talaren sade, att intet hinder möter för konstitutionsutskottet att taga initiativ, om det anser ett sammansatt utskott vara behöfvligt. Men det lär aldrig hava förekommit, därför att konstitutionsutskottet i den allmänna uppfattningen ansetts vara ett så förnämligt utskott, att det icke kunde beblanda sig med vanliga tarvliga utskott. I en tid som denna, som älskar att kalla sig demokratisk, tycker jag

visserligen att sådana ståndsprivilegier borde upphöra. Men man kan icke vänta, att konstitutionsutskottet självt skall taga ett sådant initiativ, ty ingen institution reformerar sig själv. Det är då större utsikt, att om frågan går till det i fråga om ståndsprivilegier missgynnade lagutskottet, detta utskott skall taga initiativ till ett sammansatt utskott, ehuru förhoppningarna därom icke heller äro synnerligen stora.

Ang. fråga, till vilket utskott viss motion bör hänvisas.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt där- under förekomna yrkanden propositioner, först därpå att ifrågavarande motion skulle hänvisas till konstitutionsutskottet samt vidare på motionens remitterande till behandling av lagutskott; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Till konstitutionsutskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av motionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13 och 14.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 15, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av utskottets utlåtande nr 6 angående skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphörande av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige i stad, stadsfullmäktige i Stockholm samt kommunal- och municipalfullmäktige.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 16 och 17, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 16—18, jordbruksutskottets utlåtanden nr 38, 40 och 41 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 25 och 26.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tillämpning av gällande telefon- och telegramavgifter jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 12, angående dels verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning dels ock användande av riksbankens vinst för år 1919.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktion hade utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru den

samma styrd och förvaltda blivt, och borde utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avsåge metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd. Sedan utskottet fullgjort detta uppdrag, hade utskottet i förevarande utlåtande avgivit berättelse över den verkställda granskningen.

För granskningens verkställande hade utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1919, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för deras i protokolken antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelser om verkställd ganskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1918, *dels ock* fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning år 1919, ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

I denna punkt hade utskottet anfört:

»Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt icke funnit skäl till annat yttrande än det, som återfinnes här nedan under punkt 4 i samband med förslag till användande av 1919 års vinst.»

Vid denna punkt hade reservation anmälts av, utom annan, av herr *Wigfors*, som ansett, att utskottet här bort med i reservationen anförd motivering hemställa, att riksdagen ville göra följande uttalande:

1:o) att fullmäktige i riksbanken låte sig angeläget vara att snarast möjligt nedbringa den utelöpande sedelmassan till det omfång, som i riksbankslagen betraktades såsom det normala;

2:o) att fullmäktige toge i övervägande frågan om guldexportens frigivande och i samband därmed sökte utröna möjligheten av att i utlandet upplåna guld för att möta en eventuell alltför stark minskning av riksbankens guldkassa; samt

3:o) att fullmäktige ånyo övervägde, huruvida icke en höjning av diskontot vore nödvändig för att hejda en förnyad prisstegring och för att nedbringa vår inhemska prisnivå till jämnhöjd med de länders, där guldmyntfoten för närvarande vore rådande.

Herr Wigforss: Herr talman, mina herrar! Efter vad som förekommit i kammaren de sista dagarna tror jag, att kammaren finner det naturligt, att jag icke här i dag söker väcka till liv någon ny debatt. Jag vill emellertid påpeka, att den hemställan, som göres i sista punkten av min reservation, nämligen att riksdagen skulle fästa riksbanksfullmäktiges uppmärksamhet på den eventuella nödvändigheten av en ränteförhöjning, redan, kan man säga, är av riksdagen bifallen. Den första punkten innehåller endast ett påpekande av att sedelstocken snarast möjligt bör minskas till de enligt riksbankslagen normala proportionerna. Punkt 2, vari det är fråga om guldexporten, berör den mest invecklade av alla frågorna, och mitt förslag i denna punkt innebär ingenting annat, än att fullmäktige skulle taga i övervägande möjligheten av guldexportens frigivande. Hela denna reservation var dikterad av önskan att få till stånd en debatt, som skulle fästa riksbanksfullmäktiges uppmärksamhet på dessa mycket viktiga frågor. Och eftersom man väl kan våga påstå, att riksdagen redan har fäst riksbanksfullmäktiges uppmärksamhet på dessa ting, torde jag nu icke behöva i detta ärende yttra något mera.

*Ang.
riksbankens
sedelpolitik
m. m.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning lades nu föredragna punkt till handlingarna.

Punkten 4.

I denna punkt hade utskottet på åberopade skäl hemställt, att riksdagen måtte besluta, att riksbankens för år 1919 tillgängliga vinstmedel, 8,969,812 kronor 42 öre, skulle bibehållas åt riksbanken till framtida disposition.

*Om disposi-
tionen av riks-
bankens
vinstmedel.*

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Jag måste för min del vidhålla den uppfattning, som jag gjorde gällande i remissdebatten, då statsverkspropositionen remitterades, nämligen att jag icke kan förstå den synpunkt, som riksbanksfullmäktige anlagt på denna fråga, vilken synpunkt ju delvis, ehuru visst icke helt och hållet accepterats av bankoutskottet. Frågan gäller beräkandet av värdet av riksbankens utländska valutor. Man åberopar, att man icke för närvarande kan beräkna det framtida värdet av dessa utländska valutor, och därför har man föreslagit att reservera den vinst, som nu här är framkonstruerad. Detta synes mig emellertid strida mot reglerna för en sund affärsverksamhet. När man gör ett bokslut, skall man icke operera med framtida värden, utan med nu gällande värden. Den omständigheten t ex., att det är svårt att kunna bestämma värdet i kronor av riksbankens markfordringar i framtiden, bör naturligtvis icke hindra, att man i bokslutet fastställer dessa värden i överensstämmelse med den kurs, som gällde vid det års slut, vars räkenskaper det är fråga om. Jag förstår visserligen, att en person, som har trassliga affärer, stora skulder och en massa tvivelaktiga värden men som icke ens vill för sig själv göra riktigt klar sin ställning, kan resonera som så: Här har jag den och den

Om dispositionen av riksbankens vinstmedel.
(Forts.)

värdetillgången; dessa tillgångar stå för närvarande mycket lågt i värde, men det är möjligt, att de i framtiden komma att stiga i värde; på grund härav vill jag icke skriva ned dem till deras nuvarande värde. En sådan person vill icke se situationen i ögonen sådan den är. Men ett dylikt förfarande kan väl icke vara riktigt, när riksbanken skall göra bokslut, utan det allra viktigaste är då, att man skall kunna precis säga, vilken riksbankens ställning är i det ögonblick, då bokslutet sker. Hade man gått till väga på det sättet, hade resultatet naturligtvis blivit, att riksbankens verksamhet för året i fråga visat sig hava gått antingen med förlust eller med varken vinst eller förlust eller med vinst. Vore resultatet en förlust eller varken vinst eller förlust, hade det icke kunnat bliva tal om, att man skulle äga något att disponera över. Men hade det blivit vinst, hade det naturligtvis icke funnits någon som helst anledning, varför den vinsten icke för närvarande skulle kunna användas för statsverkets behov.

Emellertid: riksbanken har nu sagt, att man icke egentligen vet, vad man skall taga upp dessa utländska valutor till för värde. Bakom detta uttalande ligger sålunda, att man tagit upp dem till för högt värde i förhållande till dagskursen och på det sättet fått fram en vinst, vilken uppenbarligen icke bör disponeras, utan måste reserveras, så som det skett under de senaste tre åren. Detta är grunden till föreliggande hemställan. Nu säger utskottet — och det synes mig, att utskottet därvid givit mig rätt i den ståndpunkt jag förut intagit — att utskottet nästa år fordrar ett ordentligt bokslut. Då bör man fixera värdet av de utländska valutorna vid bokslutets fastställande, och jag måste ju räkna som ett stort framsteg, att jag vunnit något med mitt yttrande i remissdebatten och fått ett visst erkännande från utskottets sida. Men jag vill säga, att mot denna utskottets ståndpunkt kan man dock göra en anmärkning. Jag vet icke, om herrarna känna till de s. k. måndagsläsarne. Det är sådana, som alltid skola börja läsa nästa måndag och det är ett ganska farligt släkte. Jag hade sådana kamrater i Uppsala och de blevo aldrig färdiga med sin examen. Jag vill härmed säga, att jag fruktar, att man nästa år kommer att finna, att det är lika svårt att då göra ett riktigt bokslut, som att göra det i år.

Emellertid herr greve och talman, såsom frågan nu ligger, har jag ej något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustafsson: Det har yttrats så mycket redan, att det måhända icke är skäl att spilla flera ord i denna fråga. Men kanske man till utskottets försvar kan lägga något litet utom vad som möjligen står här i dessa rader.

Vi torde alla veta, att det under de gångna åren icke varit vanligt i riksbanken, och jag tror knappt heller i riksgäldskontoret — men det är ju riksbanken det nu gäller — att vid årsslutet särskilt fästa sig vid dagskursen på utländska valutor, utan man har egentligen tagit upp dem till den kurs man kunnat tänka sig såsom den ungefärliga efter en medelberäkning av det tillfälliga värdet. Nu är det ju så, att de utländska valutor som riksbanken innehar särskilt tyska

valutor, fallit mycket i pris. Men det förhåller sig ock så, att i fråga om dessa valutor det icke varit enbart riksbankens eller riksbanksledningens skuld, att de hamnat och för närvarande ligga kvar i riksbankens portfölj, ty vi veta, att vid de olika utländska affärsuppgörelserna riksbanken närmast blev den, som fick verkställa likviderna, och då fick den nöja sig med den syn, som utomstående, d. v. s. regeringen, riksdagen och delvis folkhushållningskommisjonen, kommo att lägga på dessa affärer. Detta har gjort att det är åtskilligt, som ännu trycker riksbanken.

Om dispositionen av riksbankens vinstmedel.
(Forts.)

Jag vill såsom medlem av statsrevisionen under de fyra närmast föregående åren säga, att vi inom statsrevisionen verkligen sett saken i vitögat. Vi ha granskat förhållandena, och hade de varit av svår art, hade icke statsrevisorerna underlåtit att inkomma till riksdagen med anhållan, att man verkligen skulle gå i författning om sådana åtgärder, som vore ägnade att säkerställa riksbankens ställning. Det är därför icke så farligt med det tal, som varit uppe i det allmänna omdömet, att riksbanken skulle inneha så fasligt mycket av dessa papper eller ha det så svårt, som man talat om. Hade det varit så, att någon åtgärd behövts, hade verkligen riksdagens revisorer också framlagt förslag därom. Vi hade en gång frågan uppe till debatt inom revisionen, men vi kommo efter en inventering och sedan vi sett, vilka valutor det fanns, till det resultat, att någon åtgärd ej var nödvändig eller av behovet påkallad.

Med avseende därå att det icke varit brukligt att taga upp dessa valutor till dagskursen, får jag nu säga, att på samma gång det finnes en del valutor, vilkas dagskurser ej täcka de bokförda värdena utan stå lägre än dessa, har riksbanken jämväl i sin portfölj andra valutor, som icke äro upptagna till dagskurserna och vilkas dagskurser betydligt överstiga den notering, vartill de upptagits i bokslutet, nämligen pund, dollars samt danska och norska kronor. Jag får därför säga, att det icke är så farligt med saken. Och när det nu har uttalats av utskottet och icke bara av mig — i motsats till den föregående ärade talaren, som icke trodde att det skulle bli något åtgjort i saken — att det i nästa års bokslut kan vara möjligt för fullmäktige att nedskrivna sina utländska valutor till dagskursen, och att man sålunda kan ha förhoppning, att de även komma att göra det, tror jag verkligen, att man såsom utskottet förmenar, kan vänta, tills man ett annat år får se alla papperen på bordet. När man nått botten av denna sak och fått en notering efter de verkliga kurserna, kommer det säkerligen att visa sig, att vi på de utländska valutorna ej komma att förlora något nämnvärt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 5.

I denna punkt hade utskottet — under förmälan att utskottet, vid den nu verkställda undersökningen och granskningen av riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, funnit, att fullmäktige med nit och omsorg handhaft sitt uppdrag, hemställt, att

Om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken.

*Om ansvars-
frihet för full-
mäktige i
riksbanken.
(Forts.)*

ansvarsfrihet måtte fullmäktige i riksbanken beviljas *dels* för förvaltningen under år 1918 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, *dels ock* för de beslut och åtgärder, som funnes antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1919 till och med den 9 januari innevarande år.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Jag känner verkligen för litet, hur det står till inom riksbanken, för att jag skulle kunna göra något yrkande i annan riktning än vad som här föreslagits. Men jag kan icke underlåta att göra den anmärkningen mot fullmäktige, att de varit alltför hemlighetsfulla i sin verksamhet. På sista tiden har det till och med förefallit mig, som om de icke blott i allmänhet insvept sig i tysthet, utan stundom, när de yttrat sig, ej gjort det fullt riktigt. Kammaren torde erinra sig, att då vi hade debatten här angående upphävande av riksbankens inlösningsplikt med avseende på sedlarna, stödde man sig, då man ville försvara denna åtgärd, bland annat på det, att i Norge och Danmark riksbankerna vore befriade från inlösningskyldighet. Denna uppgift fanns ursprungligen i den kungl. propositionen såsom kommande från riksbanksfullmäktige. Det heter nämligen där: »Då fullmäktige icke kunna påtaga sig ansvaret för följderna härav, få fullmäktige, under framhållande att såväl Norges bank som danska nationalbanken är befriad från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld, hemställa,» etc. Och i debatten yttrade finansministern, att enligt hans åsikt det vore av mycket stor betydelse, att man i Norge och Danmark hade upphävt riksbankens skyldighet att inlösa sedlar med guld. Härpå svarade jag, att jag för min del ej kunde finna, att detta vore något skäl för oss, då ju i Danmark och Norge trots detta penningvärdet fallit mer, än det fallit i Sverige.

Emellertid: nu läser jag i dagens tidning en underbar notis. Det heter från Kristiania: »I kungl. resolution av den 19 mars har Norges bank enligt banklagens § 7 tills vidare frigivits från inlösningsplikt av de av banken utsända sedlar med guld.» Därtill anmärker Morgenbladet — det är tidningen —: »Detta beslut är enligt vad vi erfärit en direkt konsekvens av den svenska riksdagens beslut, att riksbankens sedelinlösningskyldighet skulle suspenderas.» Mina herrar, kammaren torde väl ändå finna, att vad som sålunda förekommit är något egendomligt. Innan vi fattade vårt beslut, upplystes vi av bankofullmäktige och av finansministern, att man i Norge hade suspenderat inlösningsplikten, och att detta borde vara ett argument för oss att göra detsamma. Men sedan vi fattat vårt beslut, få vi läsa, att i Norge denna inlösningsplikt ej varit upphävd före vårt beslut, utan upphävts först efteråt med åberopande av svenska riksdagens beslut. Jag beklagar för min del, att man förbisett denna sak från fullmäktiges sida, och detta förbiseende har ju föranlett finansministern, förmodar jag, att göra samma misstag.

Alltså: det kan anmärkas ej endast det, att fullmäktige äro hemlighetsfulla, utan även att när de tala, man måste iakttaga en viss försiktighet, innan man vittager åtgärder med anledning av deras ytt-

randen. Till sist, jag behöver väl ej säga, att jag ej har någon som helst tanke på att bankofullmäktiges felaktiga uttalande i fråga om Norge varit annat än fullkomligt oavsiktligt.

Jag har intet särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken.
(Forts.)

Vid förnyad, punktvís skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 20, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om fri rättegång den 19 juni 1919; och nr 17, i anledning av väckt motion med förslag till lag angående rättshjälp åt häktad.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om åstadkommande av praktisk och erfaren ledning och kontroll över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.

Om statens järnvägars husbyggnadsarbeten.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 201, hade herr *Rosén* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om åstadkommande av praktisk och erfaren ledning och kontroll över statens järnvägars husbyggnadsarbeten, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Rosén*: Herr talman! Utskottet anser, att den erfarenhet, som under kristiden vunnits rörande statens järnvägars husbyggnadsarbeten, ej kan på ett avgörande sätt bevisa, att ledningen och kontrollen av dessa arbeten äro anordnade på ett mindre ändamålsenligt sätt. Utskottet säger sig visserligen därmed icke hava velat uttala, att denna ledning och kontroll är den mest lämpliga, men anser, att man bör intaga en tills vidare avvaktande hållning, bland annat med hänsyn till det av järnvägsstyrelsen påpekade ikraftträdandet av de nya avlöningsbestämmelserna för statens järnvägars tjän-

Om statens
järnvägars
husbyggnads-
arbeten.

(Forta.)

stemän, vilka bestämmelsers tillämpning möjligen skulle kunna medföra viss inverkan på statens järnvägars husbyggnadsverksamhet. Det är emellertid så, att statens järnvägar ju även hava åtskilliga andra husbyggnader än bostadshus, exempelvis stationshus, godsmagasin, lokomotivstallar, överliggningshus o. d. I gårdagens tidningar läste jag för övrigt en notis, att enligt en nu föreliggande bostadsutredning statens järnvägars bostadsbehov i vissa städer och stadsliknade samhällen under åren 1920—22 uppgår till ej mindre än 14,486 eldstäder. Det är tydligt, att statens järnvägar nog få medverka vid bostadsproduktionen om denna oerhörda brist skall kunna avhjälpas. Vad detta behov av bostäder betyder i penningar torde kanske bäst framgå, om jag säger, att om dessa bostäder skola uppföras till samma kostnader som exempelvis stationsföreståndarebostaden i Åkarp, det kommer att krävas 175 miljoner kronor för att tillgodose det behov av bostäder, som kommer att förefinnas under loppet av allenast 3 år, men om dessa bostäder skola uppföras för ungefär det pris, som man nu i städer i allmänhet, ej i de större städerna — dessas prisförhållanden känner jag ej till — men i de mindre städerna, åtminstone i Norrland, kan uppföra dylika bostäder för, så sparar man in ungefär 80 miljoner kronor, i fall byggnadsarbetena ställas under skicklig ledning.

Utskottet anser sig emellertid »böra framhålla den synnerliga vikten» av, att byggnadsarbetena »anordnas på ändamålsenligt sätt» och uttalar »den förmodan, att Kungl. Maj:t, med hänsyn till frågans stora betydelse, ägnar densamma all tillbörlig uppmärksamhet». Efter denna motivering är det något egendomligt, att utskottet kunnat komma till den hemställan, att motionen icke bör föranleda till någon åtgärd.

Jag har i min motion tillåtit mig att åberopa några exempel på, huru statens järnvägars husbyggnadsarbeten under de sista åren ha utförts. Det är klart, att jag ej kunnat i motionen draga fram så många exempel, men det hade ju funnits massor av sådana att påpeka. Järnvägsstyrelsen har i sin förklaring tagit upp dessa av mig åberopade exempel till granskning och bemötande. Beträffande ett av dessa företag, nämligen uppförandet av överliggningshus i Mellansel, uppgives, att kostnaden för denna mycket enkla barackbyggnad, som är avsedd för i Mellansel övernattande järnvägspersonal, uppgått till bortåt 75,000 kronor, men att ändå byggnaden är beboelig, när det är stark kyla. Nu säger järnvägsstyrelsen, att enligt distriktsbefälets uttalande uppgiften att huset är obeboeligt ej är riktig, ty det skulle förhålla sig så, att det endast vid något tillfälle i vintrens inträffat, att en obehörig person omställt spjället för centralvärmeledningspannan, så att elden slocknade på förnatten, vilket hade till följd, att byggnaden var utkyld på morgonen. Den uppgift, som förekommer i min motion, hade jag fått av järnvägspersonal, som övernattat just i detta hus, och med anledning av distriktsbefälets upplysning skickade jag ett telegram till en av dessa personer och frågade, hur det förhölle sig med distriktsbefälets upplysning. Därpå har ingått följande svar: »Att överliggningshuset i Mellansel är otjänligt såsom sådant vid kall väderlek, kan lämpligast vid förhör

intygas av där övernattande personal, tjänstgörande vid huvudgrupperna 2 och 3, sammanlagt 30 man.» Man har naturligtvis ej brytt sig om att fråga järnvägspersonalen, som bor där, utan man har hittat på något slags förevändning för att söka urskulda sig. Det hade dock varit lämpligare, och riktigare framför allt, att fråga personalen, hur det verkliga förhåller sig med detta överliggningshus. Då detta nya hus måste repareras omedelbart efter sedan det blivit färdigt — det höll nämligen på att brytas av på mitten, när grunden gav sig — så förklarar distriktsförvaltningen och järnvägsstyrelsen, att detta berodde på en vårdslös entreprenör. Ja, det är alldeles riktigt, och man frågar sig då, om det ej vore lämpligt med en erfaren och sakkunnig kontroll och ledning, såsom jag ifrågasatt.

Järnvägsstyrelsen anför såsom bevis för hur lämpligt denna kontroll och ledning nu är ordnad, att baningenjören skall personligen vid sina inspektionsresor utöva kontroll, varjämte banmästaren å den avdelning, där arbetet försiggår, vid sina dagliga inspektioner i regel handhar dagkontrollen. Nå, men trots denna kontroll av baningenjören och banmästaren så kan det dock inträffa såsom i Mellansel, att en vårdslös entreprenör förorsakat, att huset måste grundligt repareras omedelbart efter sedan det blivit uppfört.

Jag har vidare åberopat, att ett hus, som byggdes i Åkarp för stationsföreståndaren därstädes, blivit oerhört dyrt. Järnvägsstyrelsen svarar i detta fall med att hänvisa till sin förklaring till statsrevisorerna. Det saknar ej intresse att taga del av statsrevisorernas upplysning. De förklara, att de under sina resor besökt Åkarp och därvid besett ifrågavarande boställshus, »och fingo revisorerna det intrycket, att bostaden ingalunda motsvarade de därå nedlagda synnerligen dryga kostnaderna». De uttala också, att det kan ifrågasättas, huruvida man ej utan att därigenom nedsätta byggnadernas soliditet kunde bereda vederbörande tjänstemän fullt ändamålsenliga bostäder på enklare och billigare sätt, än som varit fallit. Järnvägsstyrelsen har svarat på revisorernas anmärkning och lämnat en del överraskande upplysningar. Bland annat får man ju veta, som jag också framhållit i min motion, att anslaget för detta hus var 36,000 kronor. Det beviljades av 1918 års riksdag. Vederbörande distriktsförvaltning fick s. k. byggnadsbesked av styrelsen. Distriktsförvaltningen uppdrog åt bandirektören att uppföra huset, och han i sin tur överlät åt baningenjören att göra det. Baningenjören infordrade anbud från tre byggnadsfirmor, ej flera, när det ej fanns tid, påstår han, att infordra anbud från flera. Baningenjören antog det lägsta anbudet, som slutade på 64,800 kronor, d. v. s. nästan dubbelt så mycket som det beräknade och av riksdagen beviljade anslaget, utan att fråga bandirektören eller distriktsförvaltningen eller styrelsen. Men i detta belopp 64,800 kronor lågo ej alla kostnaderna. Totalkostnaden slutade på 74,197 kronor, d. v. s. mer än dubbelt mot vad som var beviljat. — Järnvägsstyrelsen säger i sin förklaring över revisorernas anmärkning att den ej kan godkänna vad distriktsförvaltningen anfört till försvar för sina åtgärder. Styrelsen anser nämligen, att då kostnaderna för byggnadens uppförande visat sig så avsevärda, frå-

*Om statens
järnvägars
husbyggnads-
arbeten.*

(Forts.)

*Om statens
järnvägars
husbyggnads-
arbeten.*

(Forts.)

gan bort underställas styrelsens prövning. »Därjämte framgår», säger styrelsen, »att icke några som helst försök från distriktsförvaltningens sida vidtagits för att söka nedbringa byggnadskostnaderna.» Men ändå anser styrelsen, att ledningen av byggnaderna är god!

Jag kan i detta sammanhang ej underlåta att omtala för kammarerna, att då år 1914 medel beviljades för uppförande i Kiruna av boställshus vid statens järnvägar, kostnaden beräknats till 1,960 kronor per eldstad, samt att då något tilläggsanslag icke begärts, man väl får antaga, att den beräknade kostnaden icke överskridits. Nu uppfördes ett hus i Åkarp, i sydligaste Sverige, där varje eldstad kostade 12,374 kronor! Det är att märka, att i Kiruna icke finnas några byggnadsmaterialier, utan att alla sådana måste forslas dit mycket lång väg.

Jag har framdragit ett annat exempel: en stationsstuga i Ytter-sjön, till vilken anslag ursprungligen beviljades med 21,500 kronor, men för vilken tilläggsanslag sedermera beviljades först med 10,800, sedan med 19,200 och slutligen med 14,500 kronor. Fyra riksdagar ha behandlat denna lilla stationsstuga, som nu kostar 66,000 kronor. Jag träffade för några dagar sedan här i Stockholm en person, som upprepade gånger varit i tillfälle att se denna stationsstuga i Ytter-sjön — det är en person, som har mycket stor praktisk erfarenhet, icke minst på byggnadsområdet — och jag frågade, vad han ansåg att stugan borde kosta. »Omkring 20,000 kronor», blev svaret. Men den kostar 66,000 kronor! Och upplyst därom anförde samma person såsom bevis för hur dyrt järnvägen bygger, att vid en station uppförts bostadshus åt personalen för omkring 8,000 kronor för eldstad, medan han själv såsom styrelseledamot i ett elektriskt kraftbolag varit med om att vid en krafstation 1 1/2 mil från den stationen uppföra ett bostadshus för 3,500 kronor för eldstad, inberäknat elektriska ledningar, vattenledning och dylikt.

Järnvägsstyrelsen har anfört, att den »tvekar ej att påstå, att ingen i detta land med anspråk på vederhäftighet skulle exempelvis år 1917 kunnat säga, vad ett arbete av detta slag skulle komma att kosta år 1918» o. s. v. Ja, det är ej fråga om detta, att kostnaderna ha ökat i proportion till annan prisstegring, men när kostnaderna överstiga de normala med 630 %, då måste man förklara, att det är, som finansministern uttryckte det häromdagen, något på tok, som behöver rättas. Man kan ej undgå att lägga märke till järnvägsstyrelsens förklaringar å ena sidan, att kontrollen är god, men å andra sidan, att ett misslyckat bygge beror på en vårdslös entreprenör, eller å ena sidan, att ledningen är betryggande, men å andra sidan, att det är missförstånd och självrådighet, för att ej säga något starkare, som är orsaken till att de beräknade kostnaderna såsom i Åkarp så avsevärt överskridits. Men trots detta vill järnvägsstyrelsen ej veta av någon ändring, och besynnerligt nog delar utskottet denna järnvägsstyrelsens uppfattning. Då det här gäller så oerhörda summor, och då jag anser, att det är fullkomligt omöjligt, att staten kan fortsätta och bygga hus, som kosta flera gånger mer än de behöva kosta, så anser jag, att riksdagen bör göra något för att få en ändring

i detta avseende, och det är på grund därav, som jag har framlagt min motion.

Jag hemställer också, herr talman, att kammaren måtte bifalla motionen.

*Om statens
järnvägars
husbyggnads-
arbeten.
(Forts.)*

Herr Nylander: Herr greve och talman, mina herrar! De hårda omdömen, som motionären i sin nu föreliggande motion faller om arbetsledningen vid statens järnvägars husbyggnadsarbeten, måste nog, vid närmare granskning, anses vara alltför överdrivna. Motionären talar om »bristande förutseende och bristande förmåga att göra beräkningar», att »arbetsledningen icke är vuxen sin uppgift», att den »icke besitter nödig erfarenhet och kunskap», att »praktiskt och erfaret folk icke användes såsom arbetsledare» m. m. Och såsom bevis härför anföras några byggnadsföretag, där den verkliga kostnaden överstigit den beräknade. Men nu förhåller det sig så, att samtliga de anförda husbyggnadsarbetena kommit till utförande under de gångna krisåren, då det ju varit hart när alldeles omöjligt att på förhand beräkna den verkliga kostnaden; och jag måste i detta hänseende instämma med järnvägsstyrelsen i dess påstående, att »ingen i detta land med anspråk på vederhäftighet skulle exempelvis år 1917 kunnat säga, vad ett arbete av detta slag skulle komma att kosta år 1918, eller år 1918 kunnat säga, vad samma arbete skulle komma att kosta år 1919». Så osäkra och ofullkomligt oberäkneliga hava ju förhållandena på byggnadsmarknaden varit och äro det ännu fortfarande. Någon förbättring eller stabilitet på detta område synes uppenbarligen ännu icke förefinnas. Järnvägsstyrelsen har ock, synes det mig, givit fullt nöjaktig förklaring på dessa byggnadsföretag och erkänt, att felkalkyleringar kunna ha blivit begångna.

Att under sådana förhållanden redan nu giva järnvägsstyrelsen några direktiv, huru arbetsledningen lämpligen skall omändras, har icke syntts utskottet tillrädligt och har för övrigt icke varit utskottet möjligt. Härtill kommer ock den omständigheten att, såsom järnvägsstyrelsen framhåller, en avsevärd inskränkning i statens järnvägars husbyggnadsverksamhet kan komma att bliva en följd av det förändrade läget i bostadsfrågan för statens järnvägars tjänstemän, som de nya avlöningsbestämmelserna innehålla, vilka bestämmelser skola träda i kraft den 1 juli i år. Vidare har järnvägsstyrelsen förra året, 1919, utfärdat bestämmelser därom, att när särskild sakkunskap är erforderlig, arbetet skall utföras av fullt sakkunniga personer.

Motionären fäste sig nu särskilt vid det uttrycket i utskottets motivering, att utskottet vågade uttala den förmodan, att Kungl. Maj:t, med hänsyn till frågans stora betydelse ägnade densamma all tillbörlig uppmärksamhet. Detta uttalande kan ju ingalunda utgöra något motiv för bifall till motionen, utan innebär allenast att utskottet är förvissat därom, att då Kungl. Maj:t redan har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, så är naturligen en skrivelse i ämnet obehövlig.

På grund av vad som sålunda anförts, ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Om statens
järnvägars
husbyggnads-
arbeten.

(Forts.)

Herr Rosén: Jag vill bara upplysa herr Nylander om, att riksdagen icke förut skrivit i detta ärende, och att man därför ej kan säga att någon »ytterligare» skrivelse icke behöves.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Rosén begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 56.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde nästkommande onsdag företaga val av valmän och suppleanter för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om vidta-

gande av åtgärder för beredande av bättre bostäder åt befolkningen i övre Norrlands fjällbygder, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om ändring i § 1 av förordningen om lands-

*Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.*

ting.
I en inom första kammaren väckt motion, nr 171, av herr *Windhahl*, samt i en inom andra kammaren väckt motion, nr 143, av herr *Anderson* i Råstock hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels att i landstingsförordningen § 1 orden: »dock att» etc. till och med »utträde» skulle ur paragrafen utgå, dels att beträffande städer, som redan utträtt ur landsting, måtte vid vad sålunda ägt rum bero.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning av frågan, huruvida och på vad sätt ändring i gällande bestämmelser om stads utträde ur landsting skulle kunna ske, samt till riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Larsson* i Västerås, *Clason*, *Johansson* i Kälkebo, *K. J. Ekman*, *von Geijer*, *Larsén*, *Leander*, *Hansson* i Sölvesborg och *Persson* i Fritorp, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och under vilka förhållanden de gällande bestämmelserna om stads rättighet och skyldighet att utträda ur landsting skulle kunna ändras därhän, att i de fall, då såväl stad som landsting önskade fortsatt samarbete i landstinget, oaktat stad uppnått den storlek som berättigade till utträde, den bestående gemensamheten skulle kunna för viss tid framåt fortfara, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr *Clason*: Som kammaren behagade finna, avser denna framställning av utskottet att få till stånd ändrade bestämmelser rörande stads rätt och skyldighet att utträda ur landsting. Frågan har uppkommit, såvitt utskottet erfarit, på det viset, att i ett av våra landstingsområden, där det finnes en stad, som för närvarande närmar sig utträdesgränsen, det ifrågasatts huruvida det ej vore fördelaktigare, att staden fortfarande stannade kvar inom landstinget. Emellertid ha vi inom utskottet ej lyckats få något bestämt besked, huruvida staden själv vill stå kvar inom landstinget, eller om det är den övriga delen av landstingsområdet, som mot stadens vilja önskar tvinga staden kvar. Utskottet har nu till-

Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)

styrkt en utredning i viss form. Mot detta tillstyrkande ha nio medlemmar av utskottet reserverat sig, och jag tillhör reservanterna.

Även vi reservanter medgiva, att det kan förekomma olägenheter av en stads utträde ur landsting, som kunna vara av den art, att åtgärder borde vidtagas för fortsatt upprätthållande av gemenskapen. Men förutsättningen för att man skall ingripa, för att gemenskapen må bevaras, är enligt reservanternas uppfattning, att man på båda sidor, både inom staden och inom landstingsområdets övriga delar, är fullständigt ense om gemenskapens fortfarande, att man således är ense om att olägenheter finnas av stadens utsöndring, och att om dessa olägenheter äro större än de, som skulle bli en följd av gemenskapens upphävande och att man alltså på *båda* sidor vill stå kvar för det förutvarande förhållandet. Om detta skulle vara fallet så ha vi velat tillmötesgå en sådan på båda sidor befintlig önskan genom den formulering, vi givit vårt skrivelseförslag, som, enligt vad kammaren behagade finna, innehåller en begäran om en utredning, »huruvida och under vilka förhållanden de gällande bestämmelserna om stads rättighet och skyldighet att utträda ur landsting må kunna ändras därhän, att i de fall, då såväl stad som landsting önska fortsatt samarbete i landstinget, oaktat stad uppnått den storlek, som berättigar till utträde, den bestående gemensamheten må kunna för viss tid framåt fortfara». Och vi hava i skrivelsens motivering pekadt därpå att naturligtvis för detta fall överenskommelse bör träffas för en viss icke allt för kort tid, så att icke alltför täta ryckningar uppstå. Vi anse oss därmed hava tillmötesgått det behov, som vi erkänna kunna föreligga.

Utskottsmajoriteten har däremot velat gå längre. Den skiljer sig från oss därutinnan, att den icke vill låta den fortgående gemenskapen vara beroende på båda parternas överenskommelse, utan utskottsmajoriteten tänker sig en lagstiftning, som skulle kunna innebära en tvångsanslutning för staden till landstingsområdet, även om staden vunnit den författningsenliga storlek, att den skulle hava rätt att utträda, och tillika anser, att dess intressen bäst främjas genom ett utträde.

Vi reservanter hava icke kunnat vara med om en skrivelse, som skulle åsyfta en sådan tvångsanslutning, och detta av två skäl. Först av författningsrättsliga skäl, ty enligt gällande författning har en stad, som hunnit en viss storlek, rätt att utträda, och vi kunna icke anse, att man bör skriva om författningen, så att dessa städer skulle berövas samma rätt. Det skulle då i landet kunna uppstå lika stora städer av olika typer. Somliga hava redan utträtt, men andra, av precis samma storlek och som hava precis samma förutsättningar att själva sköta sina egna angelägenheter, skulle mot sin vilja tvingas kvar inom landstingsområdet. Vi hava ej ansett det rätt och billigt att skriva och begära en sådan utredning.

Men vi hava också motsatt oss detta av praktiska och lämplighetsskäl. Vi tro, att det i praktiken är så, att då en stad vunnit en viss storlek, för närvarande är det ju en storlek av omkring

40.000 invånare, bör staden hava befogenhet och har säkerligen i många fall intresse av att själv få sköta de hithörande angelägenheterna på t. ex. sjukvårdens, fattigvårdens och andra omraden, och vi tro, att intet praktiskt vore vunnet, om man skulle förhindra staden från att på detta sätt sköta sina egna angelägenheter. Vi betvivla också, att det för landsbygden skulle vara någon synnerligen stor fördel att mot stadens vilja tvinga den kvar i denna gemenskap. Det kan visserligen tänkas, att intressena skulle kunna vara gemensamma, om en stad har ett centralt läge inom länet, men i fråga om en stad, som vuxit till ifrågavarande storlek och ligger i utkanten av länet, är det visst icke säkert, att det skulle finnas något intresse för någondera parten att behålla staden kvar. Detta skulle emellertid kunna bliva en följd av en skrivelse i enlighet med utskottsmajoritetens förslag, som ju tänker sig en viss befolknings-siffra fixerad, högre än den nuvarande vid vilken en tvångsanslutning skulle bibehållas.

*Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)*

För oss står det klart, att man icke bör gå längre än till en lagstiftning, som öppnar möjlighet för stad och landsting, som därom äro överens, att för en tid framåt behålla gemensamheten. Detta tillmötesgår också, såvitt jag kan finna, det behov, som i ett fall lär hava framträtt.

Under framhållande av dessa synpunkter, tillåter jag mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Hellberg: Herr talman! Det huvudmotiv, som bestämt utskottets hemställan, har varit att söka förhindra en alltför snabb utbrytning av större städer ur landstingsområdena.

När år 1862 det beslöts, att vissa större städer skulle få stå utanför landstingen, visa befolknings-siffrorna, att endast två städer den tiden nådde över 25,000 invånare, vilken siffra då utgjorde villkor för en sådan ställning. Fastän denna siffra faktiskt har höjts till för närvarande nära 39,000 hava redan sex städer, sålunda tre gånger så många som från början, kommit att stå utanför landsting. Och om man ser på befolknings-siffrorna för de större städerna, så finner man, att det inte endast är Örebro, utan även några andra städer, som stå ganska nära att träda ut. Närmast Örebro komma de stora industristäderna Eskilstuna och Jönköping, som visa en mycket rask befolknings-tillväxt. Denna tendens till ökning av det antal städer, som komma att stå utanför landsting, står naturligtvis i samband med den starka ökning av stadsbefolkningen, som försiggått under de senaste årtiondena. Ser man på denna befolknings procental i förhållande till rikets hela befolkning vid tiden strax före den ursprungliga bestämmelsen, så befanns det år 1860 vara endast 11,26 % medan det för år 1917 uppgått till 28,39 % och för närvarande säkerligen är uppe i 29 %. Det är sålunda inte så långt ifrån att det blivit en tredubbling också där.

Om det sålunda kan förutses, att under den närmaste tiden ett antal städer, därest de nuvarande bestämmelserna få stå oförändrade, komma att träda ut ur landsting, så har det förefallit utskotts-

Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)

majoriteten, som om detta skulle vara en ganska betänklig konsekvens. Ty det är uppenbart, att då, såsom man så ofta hört framhållas i denna kammare vid behandling av dylika frågor, städerna bidra med en i förhållande till deras befolkningsantal större andel i landstingets utgifter, det måste vara ägnat att försvaga landsstingsområdena ekonomiskt, om den ena större staden efter den andra träder ut ur dessa och landsbygden lämnas ensam tillsammans med de mindre städerna.

Den föregående talaren, utskottets vice ordförande, har nu menat, att det inte skulle vara någon praktisk fördel för landsbygden — åtminstone kunde tänkas inte var det — att hava storstäderna kvar inom landstingsområdet. Jag tror, att denna förmodan är i mycket hög grad konstruerad. Det är så uppenbart, som något väl kan vara, att om ett landstingsområde förlorar en stad, som har utgjort en mycket väsentlig del av landstingets utgifter, så måste detta komma att verka i hög grad betungande på den återstående delen av landstingsområdet. Nu kan det naturligtvis hända, att det finns en eller annan stad, som själv har intresse av att utträda; men jag tror inte, att det är så viktigt, att det bör få vara avgörande, om det till äventyrs kan finnas en övervägande mening inom staden för en sådan förändring. I allmänhet är det hälsosamt, att man får in den uppfattningen, att landsbygd och stad skola hjälpa varandra och inte uteslutande se på sina egna intressen.

Nu har, såsom herrarna torde hava observerat, föreliggande motion väckts av en representant från den stad, som nu står närmast att utträda ur landsting, nämligen Örebro. Huruvida det kan vara en allmän mening inom Örebro eller inte, att staden bör kvarstå inom landstingsområdet, tors jag inte uttala någon mening om; men det kan väl i alla fall anses i någon mån betecknande, att det är en representant från denna stad, som väckt motionen.

För närvarande är, som bekant, så bestämt, att en stad skall träda ut, då den nått en befolkningssiffra, som uppgår till eller överstiger en etthundrafeftiondedel av hela rikets folkmängd. Denna siffra är naturligtvis från landstingssynpunkt alldeles godtycklig. Den är bestämd endast med hänsyn till antalet ledamöter i första kammaren: den stad, som nådde upp till den siffra, som berättigade till en ledamot i första kammaren, borde vara berättigad att utträda ur landsting. Även om man ser det från riksdagssynpunkt, tycker jag, att siffran inte är synnerligen starkt motiverad. Vi hava här som bekant tre ledamöter i kammaren, som företräda sådana städer. De äro sålunda valda utan möjlighet för det proportionella valsättet att göra sig gällande, valda av enmanskretsar, och det kan inte vara någon fördel, att ett visst antal valts på detta sätt, då den proportionella principen allmänt är genomförd. Men det väsentliga är, tycker jag, att den siffra, som här är bestämd, inte alls vidkommer landstingen och dessas intressen, utan fastställts alldeles av främmande hänsyn. Naturligtvis blir varje siffra mer eller mindre godtycklig — det är sant — men den kan ändå väljas, tror jag, på ett sätt, som bättre svarar mot de faktiska förhållandena inom de samhällen det gäller.

Nu sade utskottets vice ordförande, att om man nu förändrar detta, så kommer det att medföra, att vissa städer komma att stå utom, därför att de redan hava utträtt, under det att andra städer, som hava samma eller jämförlig befolkningssiffra, komma att tillhöra landsting. — Ja, det är naturligtvis inte alls så avgjort, det skulle ju möjligen kunna tänkas, att även retroaktiva åtgärder härvidlag skulle kunna förekomma; men i alla fall är det en olägenhet som måste följa med varje förändring på detta område. Den följde med förändringen av år 1894, då siffran ändrades från 25,000 till en etthundrafemtiondedel av befolkningen.

*Ang. ändrad
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)*

Reservanterna hava, såsom även herr vice ordföranden i utskottet erkände, medgivit, att det i alla fall kan tänkas tillfällen, då det är önskvärt, att en stad får stå kvar inom landsting, fastän den nått den nu bestämda befolkning-gränsen; men de anse det vara tillräckligt, om det träffas en överenskommelse mellan staden och landstinget i detta fall, en överenskommelse för viss tid framåt. — Ja, naturligtvis kan något tala för den utvägen, och i utskottsmajoritetens motivering har ju också inryckts en liten mellansats, vari det säges, att även den önskar, att man skall taga hänsyn till denna omständighet vid en blivande utredning. Men nog får man väl erkänna, om man ser saken praktiskt, att med en sådan åtgärd det inte vinnes synnerligen mycket. Ty när förhållandena endast ordnas »för en viss tid framåt», så kommer det att råda ett osäkerhetsförhållande, som inte kan vara gagneligt vare sig för landstingsområdet eller för staden.

För övrigt kan en ömsesidig önskan om en större stads fortsatta kvarvaro i landsting naturligtvis lika väl uppfyllas, vare sig man sätter den ena siffran eller den andra, så att därvidlag träffar inte alls den anmärkning, som herr vice ordföranden i utskottet gjorde. Vilken siffra som än bestämmes, kommer det alltid att kunna tänkas bliva så, att respektive parter önska att skiljas, t. o. m. innan staden nått upp till denna siffra. Men jag tror, att om man ser frågan ur praktisk synpunkt och närmast och främst ur synpunkten av landstingsområdenas ekonomiska uppgifter, man måste komma till den uppfattningen, att det är önskvärt att hejda den alltför raska utveckling, som medför de större städernas utträde ur landstingsområdena. Det är ju känt och oupphörligen framhållet att landstingen få mer och mer maktpåliggande uppgifter att fylla. Om då till följd av detta successiva utträde av de större städerna ur landstingsområdena, det ena efter det andra av dessa områden blir ekonomiskt försvagat, så att de följaktligen bli mindre skickade att fullgöra dessa alltmåra maktpåliggande uppgifter, så är det ju onekligen en utveckling, som inte kan anses vara till gagn för någon, inte ens, skulle jag vilja säga, för de städer själva, som gå ut och kanske många gånger få det rätt svårt, om de med relativt låg befolkningssiffra skola bilda eget område.

På grund av de skäl, jag nu anfört, herr vice talman, ber jag få hemställa, att kammaren behagade bifalla utskottets hemställan.

Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
Forts.)

Herr Ekman, Karl Johan: Herr vice talman, mina herrar! De skäl, som gjort, att reservanterna hava motsatt sig utskottets skrivelseförslag, äro huvudsakligen två.

Det första skälet är det, att de nuvarande bestämmelserna härutinnan icke förorsakat någon nämnvärd olägenhet, utan verkat i stort sett tillfredsställande, och då bör man ju vara litet försiktig med att införa förändringar. Det andra skälet är det, att den utredning, som utskottet ifrågasätter, är alltför svävande och utan alla fasta hållpunkter.

Den fråga, som här är före, var uppmärksamman redan då landstingsförordningen tillkom år 1862. Man fruktade då, att om alla städer skulle ingå i landstingsområdena, däri skulle komma att ligga hinder för städernas självständiga utveckling på de områden, varom landstinget beslutar. Denna synpunkt framfördes först av riksarkivarien Nordström. Han uttryckte den farhågan, att om städerna ovillkorligen skulle tillhöra landstingen, skulle städerna, vilkas representation i landstingen måste bliva svagare än landsbygdens, genom den gemensamma representationens beslut kunna tvingas att utgiva bidrag till företag, som kanske rent av vore skadliga för städernas intressen. I alla händelser skulle däri genom kunna läggas ett svårt hinder för de större städernas mera självständiga utveckling på dessa områden; och det är klart att ju större staden är, desto större är faran för att ett sådant hinder lägges i vägen för utvecklingen.

Nu säger utskottet, att dessa synpunkter, som gjordes gällande år 1862, de existera icke vidare, därför att den intressesmotsats mellan städer och landsbygd inom landsting, som man då befarade, icke visat sig, i varje fall icke med den styrka som då förutsattes. Ja, att den icke visat sig, beror därpå, att då städerna blivit litet större, de fått utträda ur landstingsområdet. Den intressesmotsats, som här är ifråga, är icke alls någon politisk motsats och det framgår också tydligt av reservanternas namn och ställning. Det är personer ur alla politiska partier. Här föreligger allenast en rent ekonomisk intressesmotsats, som bottnar i städernas önskan att få ordna sina angelägenheter för sig, när de vunnit den styrka, att de kunna göra detta. Och jag vill påpeka, att ju större städerna äro, desto svårare blir det sedan, när behov av skilsmässa inträder, att skiljas åt. Städerna bidraga i ofantligt mycket högre grad än landsbygden till de gemensamma utgifterna, och ju större städerna äro och ju större bördor som de åtagit sig, dess svårare blir det sedan, när det visar sig nödvändigt att upplösa gemenskapen.

Utskottet påstår, att den nuvarande gränsen för rätt till utträde skulle vara för låg. Det vågar jag bestämt bestrida. Något sådant har icke visat sig, utan tvärtom är det vid den siffra vi nu hava, bortåt 40,000 invånare, lämpligt att städerna utträda. Det är mycket sant, att denna siffra är bestämd med hänsyn till rekryteringen av första kammaren, men det hindrar icke, att när man bestämde denna siffra, råkade man på samma gång träffa ett mycket lämpligt tal just för inträdandet av skilsmässan mellan städerna och

landsbyden. Utskottet å sin sida har alldeles icke angivit, vilken siffra som kan sättas i stället. Vilken siffra man än sätter, måste den bliva godtycklig och kan bliva föremål för anmärkningar. Dock kan jag icke förstå, varför man icke kan vidhålla den siffra, man har, av vilken man icke erfarit några större olägenheter. Inom utskottet talade herr Hellberg till och med om en siffra av 100,000 invånare. Detta förslag har han icke vågat upprepa i kammarerna, ty herrarna finna, att det vore fullkomligt orimligt; vi hava alltså icke hört någon siffra, som skulle vara bättre än den vi hava.

Ang. ändrade bestämmelser om stads utträde ur landsting.
(Forts.)

När frågan ligger på detta sätt, kan jag icke förstå, varför det skulle vara behöfligt att göra en ändring, desto mindre som det dels redan finnes en utväg att ordna dessa förhållanden tillfredsställande, och dels i vår reservation ytterligare en sådan utväg föreslås.

Den utväg, som redan finnes, består däri, att enligt lagen om kommunalförbund, som antogs av förra riksdagen och nu trätt i kraft, det är tillåtet även för städer att med landstingsområde ingå kommunalförbund just beträffande dessa angelägenheter, som motionärerna talat om, nämligen undervisningsväsen, folkhögskolor, sjukvårdsväsen, fattigvårdsväsen o. s. v. Det finnes således möjlighet att fortsätta gemenskapen på det sättet, att en stad, som utträder ur landstinget, likväl kan ingå med landstingsområdet i kommunalförbund. Då är saken tillfredsställande ordnad.

En annan utväg, som vi reservanter peka på, är, att i fall man vill bibehålla gemenskapen och staden och landstingsområdet äro överens om att något behov av skilsmässa icke föreligger, utan att det tvärtom skulle vara fördelaktigare att bibehålla gemenskapen, kunna de komma överens därom, och Kungl. Maj:t skulle då kunna tillåta, att gemenskapen finge fortfara.

Vi hava ansett, att om man anordnar det så, borde det också bestämmas, att beslutet om gemenskapens fortvaro icke skall få hävas på någon tid framåt; ty av vikt är att det bibehålles någon stabilitet i förhållandena. Herr Hellberg har gjort gällande, att ifall man bestämmer en sådan tidpunkt, skulle det förorsaka ett ovisshetstillstånd, som vore skadligt. Men, mina herrar, det orsakar icke annat ovisshetstillstånd än det, som nu råder. Man vet ju t. ex. i Örebro mycket väl, att man nalkas den tidpunkt, då skilsmässa skall äga rum, ehuru det ju tills vidare är ovisst, när staden skall få de 38,700 invånare, som berättiga till skilsmässa. Det är således även nu ett osäkerhetstillstånd; och så är det i alla städer, som utträda ur landsting. Redan långt förut har man haft klart för sig, att staden närmar sig denna gräns men tidpunkten, när gränsen överskrides, är ju alltid oviss. Jag kan således icke förstå, att det ena osäkerhetstillståndet skall vara svårare än det andra. Med den utväg vi föreslagit skulle man tvärtom kunna bestämma för en viss tidrymd, 10 år framåt eller 20 år framåt, att gemenskapen skall fortfara. Då häves ovissheten och det blir således en fördel att ordna dessa förhållanden enligt vårt förslag.

Men framför allt anse vi, att när man begär en utredning, kan man icke göra det på så lösa grunder, så utan alla direktiv och så utan

Ang. ändrade bestämmelser om stads utträde ur landsting. (Forts.)

alla fasta hållpunkter, som utskottet här har ifrågasatt. Vi uttala däremot ett bestämt begränsat önskemål, som vi vilja hava genomfört och som enligt min uppfattning är fullt tillräckligt att för lång framtid ordna dessa förhållanden på ett tillfredsställande sätt, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ljunggren: För den som har tagit del av såväl utskottets som reservanternas motivering bör det stå ganska klart, att båda i det stora hela äro tämligen ense om att någon förändring är påkallad i den riktning, som motionärerna föreslagit. Jag kan därför icke riktigt förstå den skärpa, varmed den siste ärade talaren gick emot den tankegång, som i alla fall ligger till grund för motionen och för utskottets förslag.

Den siste talaren liksom herr Clason tycktes särskilt hava lagt vikt vid, att den överenskommelse som enligt deras linje skulle träffas mellan landstinget och staden skulle ske för viss tid framåt. Men här har ju redan påpekats från annat håll, att detta skulle kunna medföra synnerligen stora praktiska olägenheter. Det är ju alldeles uppenbart, att vare sig den tiden bleve något kortare eller längre, så skulle ett ovisshetstillstånd i alla händelser uppstå under tiden. Man kunde icke vara absolut säker på, huruvida den förening, som ägde rum skulle fortfares eller om den icke möjligen skulle om ett eller annat år upphöra. Med en sådan förändring vinner man sålunda, så vitt jag förstår, icke vad man vill vinna med denna reform. Det är ju en av olägenheterna för närvarande, att när en stad betänkligt närmar sig siffran 38,600, så uppkommer det alltid en tidsperiod av ovisshet. Man vågar icke taga ståndpunkt till de föreliggande ekonomiska frågorna. När motionen nu, som herrarna se, har kommit från representanter för såväl Örebro stad som Örebro läns landsting, så talar ju detta för att de där känna detta osäkerhetstillstånd och att de där se en mycket stor olägenhet. Men det skulle som sagt icke åstadkomma någon förändring, om man nu endast bunde sig för den utväg som reservanterna här anvisat.

Herr Ekman förklarade, att de nuvarande bestämmelserna hade visat sig synnerligen tillfredsställande. Men om så hade varit förhållandet, kan jag icke förstå, varför herr Ekman och hans medreservanter yrkat på förändring. När de i alla fall göra detta, så hava de själva medgivit, att en förändring är av behovet påkallad.

Vidare sade herr Ekman, att man år 1862 med anledning av det förslag, som avgavs av den år 1858 tillsatta kommittén, hade stannat för den lagstiftning, som de nuvarande bestämmelserna innebära. Men det bör dock erinras om, att den kommitté, som då utredde frågan och inkom med yttrande, föreslog, att städerna skulle vara förenade med landstingen, och i kommittén var det, såvitt framgår, endast en ledamot, nämligen den av den siste talaren åberopade riksarkivarien Nordström, som yttrade sig däremot. Han var stadsrepresentant och motiverade sin mening med hänsyn till de speciella intressen, som han trodde sig böra företräda å städernas vägnar. Men om de skäl, som av honom anfördes, kunde anses bärkraftiga och giltiga

vid den tidpunkt, då de framfördes, så hava de sedermera förlorat sin beviskraft åtminstone till en stor del, sedan man i § 47 av landsförförordningen har infört stadgande, att uttaxering kan få ske särskilt för städer och särskilt för landsbygd, när det gäller företag, som äro till huvudsaklig nytta endast för stad, respektive för landsbygd. Detta behöver sålunda icke vålla de svårigheter, som Nordström på sin tid anförde, ifall städerna fortfarande bibehållas inom landstingen.

Herr Clason påpekade det glädjande faktum, att man i detta uttalande från utskottet icke alls har gått efter partilinjor. Ja, däri vill jag instämma, och jag har gjort den erfarenheten vid behandlingen av frågorna åtminstone i år, att de handlagts sakligt inom utskottet, alldeles oberoende av politiska ståndpunkter. Men det är en annan uppdelning här i utskottet, som jag åtminstone har funnit amärkningsvärd och värd att fästa uppmärksamheten på, och det är, att på reservanternas sida står det uteslutande stadsrepresentanter eller i varje fall representanter, bosatta i städerna, under det att endast en enda, nämligen herr Persson i Fritorp, i det fallet kan anses företräda landsbygden. Nu vill jag erkänna, att detta icke är något realskäl emot reservanternas uppfattning, men det är dock en företeelse, som är värd uppmärksamhet, och jag får för min del säga, att jag icke tror, att det är nyttigt att i onödan uppmuntra den motsättning, som här i viss mån kommit till synes mellan städerna och landsbygden. Jag tror, att på det område en utjämning kan ske och i detta fall bör ske, så mycket mera som ju även en representant för den stad, som närmast drabbas av de nuvarande bestämmelserna, har kommit fram med förslaget.

Herr Ekman sade vidare, att den siffra, som fastställdes år 1862, nämligen 25,000, var synnerligen lämplig. Ja, men den har nu ökat till 38,600, och om ingen ändring sker, kommer den möjligen att ytterligare ökas, och denna siffra är alltså även på detta sätt godtycklig. Därvidlag vill jag instämma med åtskilliga andra talare, nämligen att vilken siffra man än sätter, så blir det naturligtvis mer eller mindre godtyckligt. Därför anser jag, att det skulle vara synnerligen olyckligt, ifall utredningen stannade för den lösningen, att man skulle i stället för den nuvarande siffran, en etthudrafemtiondedel av folkmängden, lägga en annan grund, t. ex. 75,000 eller 100,000, ty det är, som här påpekats även helt andra förhållanden än invånareantalet som inverka på detta. Jag anser, att den bästa lösningen skulle bestå däri, att Kungl. Maj:t på framställning av staden eller av landstinget skulle kunna pröva frågan och fatta beslut, huruvida en upplösning av förhållandet mellan staden och landsbygden borde ske eller icke. En sådan åtgärd skulle, så vitt jag kan finna, vara mycket praktisk, och därigenom skulle man kunna taga hänsyn både till städernas och landsbygdens berättigade intressen. Om man återigen skall göra det möjligt för en stad att under alla förhållanden skilja sig från landstinget, så kan man därigenom träda andra, viktigare intressen för nära, som det ur samhällets synpunkt är av betydelse att bevaka. Men som herrarna finna, har utskottet i sitt för-

Ang. ändrade bestämmelser om stads utträde ur landsting.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)

slag lämnat öppet för Kungl. Maj:t och för utredningen att pröva alla vägar, som man eventuellt kan tänka sig, och jag hemställer till kammaren, huruvida det kan vara praktiskt att så här på förhand i en fråga av denna art binda Kungl. Maj:ts handlingsfrihet. Den siste talaren sade visserligen, att utskottets förslag icke lämnar några bestämda direktiv, men jag vill dock erinra om, att utskottet i motiveringen för detta förslag framkastar olika alternativ för frågans lösning, och att alltså de anvisningar man har rätt att fordra av ett utskottsbetänkande, när det föreslås en utredning, finnas i detta utlåtande i lika hög grad, som dylika hava brukat förekomma i andra av liknande art. Jag tror därför, att även ur den synpunkten saknas anledning att gå emot förslaget.

Jag ber följaktligen, herr vice talman, att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L a r s é n: Herr talman, mina herrar! Enär jag är en av reservanterna inom utskottet, ber jag att med några ord få klargöra de synpunkter, som varit för mig grundläggande, då jag tog ställning till denna sak.

Jag hyser den uppfattningen, att ingen lagändring i allmänhet bör göras, såvida icke den gällande lagbestämmelsen är obehörlig eller i ett eller annat avseende skadlig, eller å andra sidan den föreslagna förändringen medför bestämt påvisbara fördelar. Intetdera synes vara fallet med avseende på den föreliggande frågan. Ingen kan gärna påstå, att den lagbestämmelse, som medger städerna rätt att vid en viss storlek utträda ur landsting är obehörlig. Om den formulering av landstingsförordningen, som motionärerna begära, hade funnits redan från början, så skulle ännu i dag Stockholm vara förenat med ett område av ren landsbygdskaraktär, Göteborg skulle vara sammankopplat med Göteborgs och Bohus län, Malmö med Malmöhus län, och jag hemställer huruvida herrarna kunna finna en sådan anordning önskvärd. Jag tror, att särskilt representanterna för dessa städer, skola finna min ståndpunkt fullt riktig.

Om således den gällande bestämmelsen icke har visat sig obehörlig, så frågar man sig: har den visat sig medföra några bestämda olägenheter och någon skada? Det har icke kunnat påstås vare sig av motionärerna eller av utskottsmajoriteten, att så skulle vara. Tvärtom visar erfarenheten, att i de fall, då stad har utbrutits ur landsting, så väl stad som landstingsområde efteråt har på ett fullt tillfredsställande sätt fyllt sina uppgifter. Nu påstår visserligen herr Hellberg, att honom synes det, som om den siffra, som här är stadgad för utträde ur landsting, skulle vara alltför låg, och av utskottets betänkande framgår, att det även har synt utskottet detsamma. Men att enbart på den grunden begära en omfattande och allsidig utredning, som tilläventyrs endast kan fastställa, att utskottsmajoriteten och den ärade talaren gjort sig skyldiga till en felsyn, kan jag icke anse lämpligt.

Kan det då påvisas några bestämda fördelar av den förändring, som av motionärerna föreslås? Säkerligen icke. Motionärerna hava

icke kunnat påvisa några som helst fördelar, ej heller utskottet. De hava kort och gott sagt, att även efter utträde ur landsting har stad och landsting många gemensamma angelägenheter, och så uppräknar man sjukvårdsangelägenheter, undervisningsfrågor o. s. v. Ja, att dessa skäl skola vara gemensamma efteråt lika väl som förut, är naturligt, därför att dessa uppgifter ju äro lagstadgade. Men granska vi litet närmare, hur det förhåller sig i andra stycken, så finna vi, att landsbygdsdelen och en större stad inom ett landsting hava ganska olika intressen, ganska olika behov. Granskar man sammandraget av landstingsutgifterna för året, så finner man nog också detta till fullo bestyrkt. Där förekomma många anslag, som tydligen avse att enbart tillgodose landsbygden såsom anslag till hästpremiering, distriktsveterinär, elektrifiering av landsbygden, fröodling, anslag till nedbringande av kostnaderna för anlitaudet av veterinär, anslag för torrläggning av vattensjuk mark, anslag till fiskets befrämjande o. s. v. Sådana exempel skulle kunna räknas upp i mängd. Därav framgår det tydligt, att behovet och intressena äro högst skiljaktiga. Om man däremot granskar samma utgiftsstat för att se, huruvida städerna hava några särskilda intressen och behov, så framgår detta icke så tydligt av sammandraget, särskilt av den anledningen, att när det är fråga om ett stadsbehov, vill det så gärna framstå som ett rent lokalt behov, som det icke är så lätt att få anslag till ifrån landstinget, utan därför måste tillgodoses med stadens egna skattemedel.

*Aug. ändring
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)*

Jag tror mig härmed hava visat, att det verkligen finnes en åtskillnad i uppgifter och behov för landsbygdsdelen av landstingsområdet och städerna. Även lagstiftningen tyckes visa, att den åsikten har blivit godtagen, ty i epidemistadgan medges ju, att städerna kunna utbrytas ur landstingsområdet och bilda eget epidemivårdsområde. Detta ger tydligt vid handen, att åtminstone på ifrågavarande område finnas skiljaktiga intressen för stad och land.

Dessutom är det en hel del andra saker, som man skulle kunna anmärka här. När man ger akt på att motionärerna äro från ett landstingsområde, där en stad antagligen rätt snart kommer att i enlighet med gällande lag utbrytas ur landstinget, så gör man sig ju den frågan, huruvida det inom detta landstingsområde finnes några lokala förhållanden, som göra ett samgående mellan staden och landstinget i fortsättningen önskvärt. Det måtte väl förhålla sig så. Men att tillgodose ett lokalt behov genom en lagändring, som skulle i rätt avsevärd grad ingripa i andra städers rätt, kan jag icke finna önskvärt. Emellertid hava reservanterna ansett, att det skulle vara lämpligt att tillmötesgå den lokala självbestämmningsrätten sålunda, att en ändring gjordes i landstingsförordningen varigenom stad och landsting medgävos rätt att efter överenskommelse därom fortfarande få höra samman.

Herr Ljunggren påpekade, att det måtte vara något slags motsättning mellan stad och land, som tagit sig uttryck i denna reservation. Häremot vill jag säga, att så icke gärna kan vara fallet. Det är icke endast en, utan två landsbygdsrepresentanter bland reservan-

Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.

(Forts.)

terna, och de som i dag talat i motsatt riktning, d. v. s. för utskottets förslag, äro båda två stadsrepresentanter. Således tyckes icke den motsättningen finnas i verkligheten. Det är rent praktiska skäl, som ligga bakom reservationen.

På grund av vad jag anfördt, ber jag att få yrka avslag på såväl motionärernas yrkande som på utskottets hemställan och bifall till den i ärendet avgivna reservationen.

Herr P e r s: Såsom boende i en stad, som också närmar sig den gräns, vid vilken den kan utträda ur landsting, har jag naturligtvis haft åtskilliga tillfällen att tänka på detta förhållande.

Jag har i motsats till utskottets majoritet tyckt mig finna, att den nuvarande bestämmelsen har varit god. När en stad kommer till inemot 40,000 innevånare, så skiljer den sig så väsentligt ifrån landsbygden och ifrån landstingsområdet för övrigt, att det uppstår en viss friktion mellan de olika parterna. Ofta vill en sådan stad hava bättre ordning i åtskilliga avseenden. Den står på ett mera framskridet stadium, under det att landsbygden ju har vissa önskningsmål, som den vill hava tillgodosedda, men som stadsborna icke hava så stort intresse av. Jag tror, att man kan säga, att önskningsmålen å ömse sidor i regel äro fullt legitima, men friktionen blir i alla fall så pass stor mellan de båda parterna, att det ur allmänna synpunkter icke är till bättnad för trevnaden, att parterna tvångsvis hållas tillsammans.

Jag har dock vid en sådan betraktelse gått ut ifrån, att man skulle kunna såsom hittills skett i flera fall fortfarande praktisera en viss gemenskap. Det är så fallet ifråga om det stora länslasarettet till exempel och andra anstalter, som verkligen kräva ett gemensamt arbete och gemensam strävan för det hela. Men att detta skulle på tvångets väg sammanhållas, tror jag alldeles icke är behöfligt. Det har visat sig hittills, att det på överenskommelsens väg kan ordnas, så att gemensamheten fortsättes, så länge parterna som sagt hava ömsesidigt gagn av densamma. Men härtill tror jag också, att det bör inskränka sig. Man kan kanske därutöver gå därhän, såsom motionären också tänkt sig och som reservanterna hava bestämt uttalat, att om båda parterna äro ense om saken, det ju bör kunna fortsättas med den gamla anordningen.

Det har också tillkommit en sak på sista tiden, som gör, att man icke bör på tvångets väg sammanhålla de två parterna, nämligen utjämningen av representationen. Förut har lagstiftaren gått ut ifrån att stadsborna vore i minoritet och ha svårt att få sin uppfattning företrädd och kunna göra den gällande. Till deras bättnad hade de en förstärkt representation. Men så har det tillkommit, att representationen har blivit utjämnd i rättvisans namn. Det har jag naturligtvis ingenting emot, utan jag har biträtt den uppfattningen. Men det gör, att en stad som närmar sig ett invånareantal av 40,000 och känner sig hava en sådan massa allmänna behov att tillfredsställa, kan vantrivas inom landstinget och motsättningarna bliva så stora, att man rimligtvis icke bör tvångsbinda den.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få uttala min anslutning till reservanternas uppfattning.

Herr Cla s o n: Jag begärde ordet för några korta repliker.

Herr Hellberg ville göra gällande, att det givetvis finns ett visst intresse för landstingsområdet i dess helhet att behålla staden, emedan staden vore en stor skattekölla för landstingsområdet. Ja, det är ju givet, men jag skulle vilja påpeka, att då kommer man in på en helt annan fråga än den föreliggande nämligen skatteutjämningsfrågan, vilken bör lösas ur andra synpunkter. Jag tror emellertid icke, att dessa synpunkter böra leda till någon tvångsanslutning.

Herr Hellberg talade i förbigående om, att de herrar, som här i kammaren representerade städer, som nyss hade utträtt ur landstingsområden, sutto här rätt oegenligt såsom representanter för enmansvalkretsar. Herr Hellberg glömde, som nog åtskilliga av oss kanske göra i denna tid av forcerade reformer på alla områden, att i författningsreformen i fjol bestämdes sådana föreskrifter, att dessa städer hädanefter vid val av representanter till första kammaren skola rösta tillsammans med landstingsområdet.

Det förefaller emellertid, som om både herr Hellberg och i synnerhet herr Ljunggren, när de skulle gå till försvar för utskottets utlåtande, i själva verket mera riktade sig till ett angrepp på reservationen. Särskilt ville de göra gällande, att det vore en svag punkt i densamma, att, om man i enlighet med denna tillåte stad och land att komma överens om att behålla gemensamheten för en viss tid, ett ovisshetstillstånd skulle kunna uppstå, som vore skadligt. Jag förstår icke detta. Om två parter träffa överenskommelse, att de skola ha någonting gemensamt för en viss bestämd tid, veta de ju båda, att när de komma till den avtalade tidens slut, de skola antingen skiljas eller träffa överenskommelse om förnyelse av avtalet. Då kan man i den första överenskommelsen lägga in alla möjliga garantier för att förbereda sig på den eventuella skilsmässan och för att vid denna åt vardera hållet tillräckligt hävda sina rättigheter. Men jag skulle tillika vilja anmärka, att, såvitt jag förstår, ovissheten icke komme att bli mindre efter de riktlinjer som utskottet lagt fram.

Herr Ljunggren ville nu säga, att enligt utskottets förslag skulle det icke vara fråga om någon bestämd folkmängdssiffra, vid vilken utträde skulle ske. Han sade, att om man tager en annan folkmängdssiffra än den nu gällande skulle det alltid bli godtyckligt. Han ville icke ha 50,000, 75,000 eller 100,000. Jag ber då att få påpeka, att i utskottets motivering står det, att »det torde dock icke vara omöjligt att finna en ungefärlig befolkningssiffra, vid vilken en stad bör kunna anses ensam mäktig påtaga sig de uppgifter, som påvila ett landstingsområde». Utskottet har således direkt pekat på en bestämd folkmängdssiffra, blott det blir någon annan än den nuvarande. Men går man denna väg, är det klart, att när städerna närma sig denna siffra, står man alltjämt i ett ovisshetstillstånd.

Vilken siffra vill man då ha? Ja, det vågar man icke säga,

*Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landstäm.*
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.

(Forts.)

ty då kommer man tydligtvis till orimligheter. Om man t. ex. toge 75,000 eller 100,000, komme man ju därhän, att det här finnes städer på 30,000 och 40,000 invånare, som få sköta dessa angelägenheter själva, men så skulle det samtidigt finnas andra städer, som vore mycket större än dessa, som icke finge själva sköta dessa angelägenheter — städer på 50,000 eller 75,000 invånare eller vilken siffra det än skulle bli. Det är ju uppenbart att detta skulle bli synnerligen godtyckligt.

Men så hade herr Ljunggren, som kritiserade stadgandet om en bestämd folkmängdssiffra, ett annat uppslag. Han sade nämligen, att det borde vara Kungl. Maj:t, som på framställning av stad och landsting skulle i varje särskilt fall besluta om skilsmässa. Ja, kan man tänka sig ett förslag, som skulle göra ovisheten mera permanent än detta sätt? Ingen bestämmelse alls, men när det fölle en stad eller ett landsting in, skulle de gå till Kungl. Maj:t, och då skulle Kungl. Maj:t få sitta och besluta! Med all aktning för Kungl. Maj:t, icke tror jag, att Kungl. Maj:ts regering skulle vilja taga på sig att träffa avgörande i dylika fall.

Herr Ljunggren ville göra gällande, att utskottet och reservanterna skulle stå varandra ganska nära, eftersom båda parterna ha velat ha en utredning. Ja, men det är en mycket väsentlig skillnad. Den skillnaden ligger just i, vilken hänsyn man tager till gällande författningsbestämmelser och till de kommunala områdenas rätt till självstyrelse. Skillnaden ligger däri: Skall denna gemensamhet vara en frivillig sak mellan stad och landsting, eller skall den bero på en tvångsanslutning av ena parten på grund av den andras beslut? Där är den springande punkten oss emellan. Vi reservanter ha ställt oss på frivillighetens grund, vi ha menat, att det icke är någon nytta med att genom tvångsanslutning tvinga in en stor kommun i ett förband, som denna kommun icke anser sig vilja tillhöra. Därför stå vi såvitt jag kan förstå, på den nuvarande författningens grund, vilken vilar på en sådan princip om kommunal självstyrelse. Inom den ramen kan man naturligtvis vara med om reformer, men man kan icke därför gå över till den andra grunden, som skulle innebära en tvångsanslutning.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag hade själv tänkt, att göra den erinran, som den föregående talaren nu har gjort, ifråga om min uppgift om vissa av de utanför landstingen stående städernas karaktär av enmansvalkretsar. Jag glömde verkligen den förändring, som skedde 1918. Men jag kan ju då tillägga, att efter den rättelse som då vidtogs, finns det inte någon rimlig grund, varför man just skulle behålla 1/150 som utträdesgräns. Man får komma ihåg, att vad det här väsentligen gäller, det är huruvida den gräns som nu gäller skall fortbestå eller inte. Vi ha ju ändrat denna gräns en gång förut. Det var som nämnt ursprungligen 25,000, men höjdes sedan år 1894, så att den då i realiteten kom att bli omkring 34,000 och den har nu ytterligare stigit till omkring

39,000. Det är väl helt naturligt, att denna gräns i viss mån håller steg med stadsbefolkningens starka tillväxt. När den sattes vid 25,000 utgjorde denna befolkning som jag förut framhållit något över 11 % av hela rikets folkmängd. När förändringen skedde 1894, hade den antagligen — jag har inte den exakta siffran för det året — nått upp till ungefär 20 %. Nu är den snart uppe vid 30 %. Jag tycker, att det ligger i sakens natur, att det försiggår en parallellt successiv höjning också av utträdesgränsen — att vi nu skulle t. ex. hålla på att en stad med 25,000 innevånare ovillkorligen skulle utträda ur landsting, tror jag inte faller någon människa in. Detta bevisar just, att det bör finnas en viss proportion i dessa förhållanden.

Nu mena emellertid somliga, att den nuvarande siffran är tillfredsställande. Herr Pers betygade för sin del, att han var övertygad därom. Ja, det är ett vittnesbörd från *en* bland de större städerna; men ett annat och rakt motsatt vittnesbörd föreligger ju i motionen, som härrör från en stad, som är ännu större.

Jag skall också be att få säga ett par ord om den ovisshet, om vilken det här talats. Herr Ekman ville visa, att ovissheten blir lika stor efter den förändring, som vi ha föreslagit. Förhållandet är naturligtvis det, att det kommer att råda en ovisshet för varje stad i det ögonblick, då den börjar närma sig gränsen för utträdet. Men det blir ju en dubbel ovisshet, om gemensamheten sedermera skall fortsätta och det därefter åter skall bli fråga om huruvida staden skall utträda eller inte utträda vid ett senare tillfälle. I samma mån som siffran för utträde höjes och det följaktligen blir allt färre och färre städer, som komma i detta predikament, minskas uppenbarligen ovissheten.

Herr Clason menade, att han stod på frivillighetens grund, medan vi hyllade tvånget. Men förhållandet är naturligtvis det, att till en viss gräns kommer alltid tvånget att råda, var denna gräns än sättes. På andra sidan om den kan medgivas frihet, om det blir en ändring vidtagen. Frågan är blott var gränsen mellan frivillighet och tvång skall sättas. Vi tycka, att denna gräns är något för låg; de andra mena, att den är hög nog.

Jag skall inte giva mig in på frågan om de olika intressena. Det är en vanskligh sak att tala om. Men uppenbart synes mig vara, att det dock blir en skillnad, om en stad skall stå kvar inom landstinget och bidra till de gemensamma utgifterna eller om den står utanför och på överenskommelsens väg kan komma att efter sitt behag bidra mera eller mindre. Herr Pers talade om att städerna ville ordna det bättre för sig och att landsbygden finge nöja sig med sämre anordningar — ungefär så tror jag, att hans ord föll. Det är just detta förhållande jag tycker att man så långt möjligt bör söka förhindra. Jag yttrade i utskottet, att jag är stadsbo till bostad men landsbo till sinnelaget. Jag har alltid tyckt, att det är någonting ganska upprörande, att landsbygden i så många avseenden får stå tillbaka ifråga om sådana anordningar och anstalter, som en högre kultur medför, och därför att jag har denna åskådning, vill jag, att skilsmässan mellan stad och land ifråga om landsting skall in-

*Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)*

Ang. ändrade
bestämmelser
om stads
utträde ur
landsting.
(Forts.)

träda relativt sent. Att prata — förlåt, det är kanske ett inte fullt parlamentariskt uttryck — att som herr Larsén säga: är det rimligt att Stockholm och Göteborg skola stå inom landsting? — är ju ett hugg i luften. Det är ingen människa, som tänkt på någonting sådant — det faller ju alldeles utom diskussionen. Men, att en stad, som inte har mer än 35,000—40,000 inneväanare lämpligen bör stå kvar i landsting, och att siffran för utträde bör höjas upp till, låt mig förslagsvis säga 60,000 eller något sådant — det blir naturligtvis en prövnings- och omdömessak, var gränsen skall sättas — det anser jag verkligen att man kan hålla på.

Herr *Ljunggren*: Endast ett par ord till herr Clason, som ville göra gällande, att den springande punkten mellan utskottet och reservanterna vore, att utskottet ville ha tvångsanslutning. Den springande punkten i detta fall ligger på annat håll. Det är, huruvida kammaren ovillkorligen skall binda Kungl. Maj:t för en viss lösning. Det är det, som utskottet icke anser vara nödvändigt eller lämpligt på detta stadium. I fall man går på utskottets förslag, finns det sålunda full frihet att välja det om är bäst.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ljunggren* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 40.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om ändring i lagen angående folkskoleväsendet i vissa städer, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets memorial nr 22, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens avdelningskontor i Göteborg, Luleå och Visby, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. samt 7 och 11 §§ i förordningen den 16 maj 1884 angående patent, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion rörande omarbetning av lagen angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas m. m.

*Ang.
utlänningars
rätt att vistas
i Sverige.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion nr 148, som behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte:

1) ofördröjligen verkställa och framlägga en fullständig omarbetning av lagen den 14 september 1914 om förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas samt de med eller utan stöd av denna lag utfärdade administrativa författningar, i syfte att billighet och rättvisa vederfores utlänningar, som vistades på svenskt territorium; samt

2) därvid tillika iakttaga, att svenskfödd kvinna och hennes barn i regel bibehölles i förberörda avseende vid svensk undersåtes rättigheter, även om hon råkat ingå äktenskap med en utlänning.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angivna grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Med den ifrågavarande motionen har jag velat fästa uppmärksamheten på ett område, där lagstiftningen ännu i ofantligt hög grad befinner sig i sin linda. Det är frågan om utlänningars rättsställning på svenskt territorium. De ha egentligen ingenting annat än kriminellt skydd och dessutom skydd för avtal, men för sina personer ha de hitintills både före och under världskriget helt och hållet varit underkastade den administrativa maktens godtycke. Emellertid måste man till sist även på detta område något inlåta sig på en slags lagstiftning och på så vis tillkom lagen angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas av den 14 september 1914.

Man finner redan av denna lags rubrik, att det icke var meningen med lagen att principiellt söka lösa frågan om utlänningars rättsställning inom landet såsom en rätt, utan att det snarare var ett uppdragande och lagfästande av det gamla administrativa godtycket på grundval av deras saknad av rätt att vistas på svenskt territorium. Redan lagens rubrik angiver således, att lagstiftningen icke inlåter

Ang.
utlänningars
rätt att vistas
i Sverige.

(Forts.)

sig på vad jag anser vara utgångspunkten, och motionen har redan från denna synpunkt velat ha till stånd ett övervägande om en rättelse och en ny lag.

Om man nu går till en diskussion av denna lags olika bestämmelser, känner den olika formen för utlänningars bortmotande från svenskt territorium. Vi ha först avvissning av utlänning, som kommer till riket. Han kan av polismyndighet avvisas vid ankomsten eller omedelbart därefter. Detta är en mycket godtycklig bestämmelse. Vad menas med »omedelbart därefter»? Här lämnas utrymme för ett ganska stort gottfinnande, och under världskrigets tid har också avvissning enligt min erfarenhet — jag har nödgats att ganska ingående befatta mig med denna saks praktiska sidor — allt mer och mer utvidgats i polismyndigheternas praxis från en dag, två dagar, tre dagar till en vecka, två veckor och kanske ännu mera. Ett sådant godtycke måste ju, såvitt jag förstår, lagbindas.

Vidare kan en utlänning utvisas från riket. Det gäller sådana utlänningar, som vistats här en avsevärd tid, och de äro ju omgärdade med något mer garantier, men i alla fall är det icke alls tillräckligt.

Jag har velat framföra denna fråga icke på grund av några teoretiska betraktelser, utan varje punkt grundar sig på upplevelser. I motionen ha dessa icke detaljerats. Det skulle bli en avhandling. Jag har därför mera antytt fallen. Utskottet har nu tydligen icke intresserat sig för saken, utan har helt och hållet avstyrkt motionen, därför att det känner icke till frågan. Det är således ovetskap om saken, som dikterat utslaget, och icke heller har förnummits från utskottets sida, såvitt av betänkandet kan inhämtas, att det velat på något sätt skaffa sig kunskap.

För att taga ett exempel har jag varit med om att söka hjälpa till rätta i ett ovanligt upprörande fall, där det just gällde en av de med de största garantierna omgärdade utlänningarna. Det var en stackars amerikansk marinsoldat, som vid ett besök här förälskade sig i en svensk flicka och därför, när han kom hem, rymde från marinen för att komma tillbaka och få träffa henne. Det var strax före världskriget, och sedan har han på grund av detta icke kunnat komma tillbaka till sitt fädernesland utan fått genomgå de mest skiftande öden och av polismyndigheterna behandlats på ett sätt som varken jag eller utskottets medlemmar under några förhållanden skulle tillåta, att vi bleve behandlade. Det lyckades slutligen genom hänvändelse till regeringen att få någon bukt på polisens oerhörda godtycke och orätttrådighet — d. v. s. polisen tar ju dessa saker rent formellt, polisnärvalet är ju skapad och uppfostrad för detta — polisen klämmer till och är rent av förbjuden av sina författningar att ha ett hjärta. Men det är just hjärta, vilket författningen icke velat tillåta polisen att visa, som den nya lagen borde medgiva, att myndigheterna verkligen få tillägna sig. —

Beträffande avvissningen, ett exempel, där jag också fått söka hjälpa till rätta men utan att lyckas, ty där brydde sig polisen icke ens om regeringen. Det var en finsk guldsmedsarbetare, som bodde här hos sin broder och arbetade här och väl behövdes av sina arbets-

givare. Då någon fäste hans uppmärksamhet på, att hans tillståndsbevis gått ut — han kom från en annan trakt i riket — vände han sig till polisen och anhöll om ett nytt tillstånd. Han blev genast häktad samt utvisad eller avvissad. Arbetsgivaren ville absolut behålla honom, och vi lämnade in en framställning till Kungl. Maj:t om att han skulle få uttrycklig rätt att vistas i riket. Diariebevis inlämnades till polisen, som emellertid svarade att den icke brydde sig om det utan sände honom utan vidare ombord på finsk ångare. Arbetsgivaren ingick sedan med en mycket amper skrivelse till såväl utrikesdepartementet som civildepartementet om det enligt hans uppfattning oerhörda sätt, varpå man behandlat en utlänning.

Sedan ha vi en kautschuksparagraf av första rang i 18 §. Den innehåller, att på grund av särskilda omständigheter kan Kungl. Maj:t utfärda vilken författning som helst, och på grund av de omständigheter, under vilka vi leva, har det också kommit till stånd en författning om övervakande av utlänningar i riket, vilket är ålagt polismyndigheterna genom passbestämmelserna. Om en person icke har riktigt pass, kan han enligt denna kungörelse utvisas ur riket. Jag har också varit med om en rad av exempel, som skulle kunnat relateras för utskottet, om det varit något intresse i utskottet att sätta sig in i saken.

Slutligen innehåller för det fjärde fattigvårdsförordningen, att den som åtnjuter fattigunderstöd skall utvisas. Om således någon utlänning, som varit här aldrig så länge, råkar ut för någon olycka och behöver anlita fattigvården i stort eller smått, så kan han utvisas när som helst. På detta har jag hört upprörande exempel.

Vanligt är att en sådan person som av någon av förenämnda anledningar blir omhändertagen, utan vidare där han går, tages upp till polisen direkt från sitt arbete och icke får träffa sina närmaste eller personligen hämta sina saker. Han blir avskild från sitt hem. Någon rimlighet i behandlingen av utlänningar bör det väl ändå vara.

Så har jag till sist framhållit, att detta godtyckliga förfarande borde åtminstone aldrig vederfaras svensk kvinna, gift med utlänning, utan då borde det gamla fäderneslandet låta henne vederfaras samma rättigheter, som om hon varit gift med en svensk medborgare. Jag vet icke, om den nya giftermålsbalken tillgodoser kvinnans rätt i detta fall. Utländsk kvinna, som är gift med svensk man, har förmånen att betraktas såsom svensk medborgare, men då bör också svensk kvinna, som är gift med utländsk man, få behandlas enligt svensk lag. Det är också något som borde avhjälpas. I så fall borde utskottet i sin motivering hava framhållit denna oegentlighet.

Jag anser, att man borde avhjälpa detta missförhållande. Utskottet säger, att det gives utrymme härför, enligt 1 och 6 §§. Den 1 § säger, att den icke äger tillämpning å invandrare. De som komma tillbaka från Amerika, invandrare som äro svenskfödda kvinnor, skulle på den vägen få lite hjälp. Men denna § syftar icke på det jag talar om. Sedan står i 6 §, att man skall taga skäligen hänsyn till utlännings levnads- och familjeförhållanden. Men denna »skäligen hänsyn», den är polisens gottfinnande och icke lagens skydd åt svensk-

Ang.
utlänningsurs
rätt att vistas
i Sverige.
(Forts.)

Ang.
utlännings-
rätt att vistas
i Sverige.
(Forts.)

födda kvinnor. Således, den hänvisning utskottet gör, kan jag icke anse vara något svar på motionen.

Utskottets hela motivering är, att på grund av sakens natur måste bestämmelserna få en vid omfattning och kunna giva utrymme för ett visst godtycke. Men det måste finnas gränser ännu för godtycket.

Utskottet yttrar ock att det icke har reda på, om det behövs någon sådan begränsning eller icke, och därför kan icke utskottet göra något. Motionen är såsom sagt väckt av medkänsla med människor, vilkas öden jag fått kännedom om vid många olika tillfällen. Men att väcka riksdagens medkänsla för människor, då det icke gäller ens egen ekonomiska vinning, det är omöjligt. Om någon i utskottet med auktoritet behjärtat saken, så kunde det ha blivit ett annat resultat, men när så icke är, så heter det, att lagen är bra — och adjö: avslag. Men en ändring kommer nog en gång, ty förhållandena äro oefterrättliga. Nu var det endast ifrågasatt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om reglering av lagen efter övervägande av den erfarenhet, som man haft av densamma. Ur den synpunkten yrkar jag bifall till motionen.

Herr Klefbeck: Jag får först upplysa den föregående värderade talaren om att han nog har gjort sig skyldig till en missuppfattning i fråga om utskottets ställning, då han trodde, att utskottet icke visat sig intresserat av denna fråga. Det kan synas så på den grund, att betänkandet är så kortfattat i sin motivering, men behandlingen av ärendet vittnade dock om någonting helt annat. Det var en mycket långvarig och mycket intresserad behandling av detsamma i utskottet. Det vågar jag betyga. Och den varma medkänsla för människor, om vilkas olyckor motionären fått kännedom, den fyllde oss, de allra flesta tror jag, mycket starkt, och det var särskilt av hänsyn till ett slags utläningar, de s. k. politiska flyktin-garna, som vi, en hel del av ledamöterna i utskottet med all kraft försökte i det längsta driva motionärens synpunkt. Men i dessa våra strävanden hade vi rakt ingen hjälp av motionären själv; ty när vi ville hava belägg för hans uppfattning, fanns i hans motion ingenting alls att finna, utan det kunde invändas från motsidan, att de förhål-landen, som motionären åberopat, vore framförda i så allmänna or-dalag, att utskottet alls icke kunde få någon säkerhet för att verk-ligen missförhållanden ännu föreläge. Motionären anför i dag, att ett upprörande fall kommit till hans kännedom. Utskottet har också haft reda på en del upprörande fall. De stå citerade i en reservation till 1910 års lagutskotts betänkande, tror jag, men just dessa upp-rörande fall hade givit anledning till den lagändring, som kom till stånd 1914, och då kunde vi icke längre åberopa oss på dessa, genom den nya lagstiftningen — såsom vi trodde — avhjälpna svårigheter.

Jag skall be att med ett par ord få anföra några punkter ur nu gällande lag för att bringa de medlemmar av kammaren, som icke tagit del av densamma, någon uppfattning om vad det gäller.

I fråga först om *avvisning* av utläanning, som till riket ankom-

mit, säger lagen: från riket skall avvisas utländsk zigenare och andra utlänningar, som uppenbarligen hava för avsikt att söka sitt uppehälle genom bettlande; vidare utlänning som varit dömd för förläsknings-, tjuvnads- eller bedrägeribrott eller gjort sig skyldig till yrkesmässigt utövande av otukt o. s. v., och då det kan antagas, att han skulle komma att här i riket fortsätta med sådan brottslig eller osedlig verksamhet. Men det står i samma paragraf, att detta skall icke tillämpas å invandrare, som varit svensk medborgare, men vilkens medborgarrätt genom vistelsen utomlands eller eljest gått förlorad. Och vidare står det i femte paragrafen, att den avvisade skall befordras till det land varifrån han hit ankommit, där icke särskilda omständigheter däremot föreligga, såsom att han skulle tilltalas eller straffas för politiskt brott. Meningen med denna bestämmelse är således att avvisa sådana element, som det icke är någon glädje med att få in i landet, men att skydda politiska flyktingar.

Ang.
utlännings-
rätt att vistas
i Sverige.
(Forts.)

Vad beträffar andra kapitlet om utlännings *utvisande* från riket, så avser det zigenare ävensom den som beträdes med lösdriveri eller bettlande samt den som gör sig skyldig till yrkesmässigt hasardspel, yrkesmässigt utövande av otukt o. s. v.; men vid bedömandet av huruvida utvisning bör äga rum, skall skäligen hänsyn tagas till utlännings levnads- och familjeförhållanden samt till längden av den tid han vistats här i riket.

En punkt ha vi inom utskottet försökt driva i det längsta, nämligen i fråga om den Kungl. Maj:ts förordning om övervakande av utlänningar i riket, som Kungl. Maj:t utfärdade på grund av § 18 i lagen och som motionären också omnämnde i sitt anförande. Jag ber att få påpeka, att denna förordning upphör att gälla den sista december i år. Motionären däremot vill, att riksdagen skall skriva och begära utredning i den här saken, men en sådan utredning kan omöjligt bli färdig och ännu mindre bliva föremål för beslut tidigare, än då denna förordning *redan har upphört att gälla*; och vad vi genom en skrivelse till Kungl. Maj:t ville vinna, det vinnes fortare ändå. Oaktat vi således varmt intresserade oss och försökte i det längsta driva de synpunkter motionären framfört, har det delvis på grund av bristande upplysning angående fall *efter* den nya lagens ikraftträdande, delvis på grund av den nya lagens egen beskaffenhet varit omöjligt att komma till något annat resultat, än det vi gjort, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr W i n b e r g: Det är naturligtvis svårt att avgöra, huruvida de mycket otillfredsställande förhållandena på dessa områden, som obestriddligen existera, huvudsakligen äro en följd av *gällande lagbestämmelsers formulering* eller om de bero på dessa lagbestämmelsers *tillämpning och efterlevnad*. Jag har under senare tider haft anledning att många gånger syssla med sådana frågor, därför att jag tillhört en kommitté, som har till uppgift att bistå hit anlända finska politiska flyktingar, och jag måste säga, att här förekommit en hel del fall, av vilka framgår att förhållandena på detta område äro allt annat än tillfredsställande. Naturligtvis skall man

Ang.
ullänningars
rätt att vistas
i Sverige.
(Forts.)

därvid göra gällande, att det i första hand beror på bestämmelsernas efterlevnad, men det är klart att, när man kan konstatera sådana otillfredsställande förhållanden, man gärna i första hand framställer krav på att bestämmelserna i fråga måtte så ändras, att det icke blir möjligt att tillämpa dem så att det leder till de konsekvenser, vi på senare tider bevittnat. Det är nämligen så, att en hel del uppenbarligen politiska flyktingar behandlats här i landet av polisen på sådant sätt, som aldrig kan stå i överensstämmelse med de internationella bestämmelser och regler, som hittills använts rörande asylrättens tillämpning. Och det märkvärdigaste är att se huru å ena sidan man förfar synnerligen strängt *med en del politiska flyktingar*, medan å andra sidan andra, som befinnas i särskilt gynnsam ställning, fått uppehålla sig här i landet och i viss grad också här konspirerat och utövat politisk verksamhet. Jag behöver icke då erinra om vad som på senare tider blivit ganska uppenbart för en var. Det är denna partiskhet, som i första hand har sin grund i gällande bestämmelsers tillämpning och efterlevnad som för den, som haft tillfälle att syssla med dessa förhållanden, ovillkorligen giver vid handen, att här skulle behövas vida klarare former och förtydligade bestämmelser i detta avseende, om icke dessa otillfredsställande förhållanden alltjämt skall komma att göra sig gällande.

Den föregående ärade talaren förklarade, att gällande bestämmelser skyddade de politiska flyktingarna. Det är möjligt, och jag är fullt övertygad, att vid bestämmelsernas avfattande man avsett det. Men jag vet flera fall, då dessa bestämmelser icke täcka vad man nog har rätt att kräva, utan de politiska flyktingarna hava trakasserats på ett sätt, som icke är landet värdigt. Vid sådant förhållande må det ursäktas, om man vill gå den väg som står till buds för att erhålla klarare bestämmelser i detta avseende. Det är enligt mitt förmenande obestriddligt att åtskilligt i detta hänseende för närvarande brister. Vid sådant förhållande, herr talman, hemställer jag om avslag på utskottets hemställan och bifall till ifrågavarande motion.

Herr K l e f b e c k: Den föregående ärade talaren anförde, att under sista tiden exempel förekommit på upprörande behandling av politiska flyktingar. Jag vågar icke bestrida det, när han säger, att så förhåller sig. Jag vill då bara säga, att i den av riksdagen antagna lagens bestämmelser, som jag nyss läste upp, finnas tydliga stadganden som giva dem skydd.

För det andra vill jag säga, att dessa övergrepp, varom han vittnade, äro grundade på en särskild Kungl. Maj:ts förordning, som Kungl. Maj:t haft rätt att utfärda enligt § 18 i lagen, vilken giver Kungl. Maj:t denna rätt under »krig och krigsfara» och andra dylika förhållanden. Denna förordning, som säges innehålla sådana kautschuckbestämmelser, som herr Lindhagen talade om, skall såsom jag påpekade, upphöra att gälla den sista december i år. Från och med den dagen äro sådana övergrepp omöjliga. Skulle vi nu skriva till Kungl. Maj:t angående utredning om ändrade bestämmelser, så skulle

detta icke bliva färdigt förrän långt senare än den sista december, och vad vi vilja vinna, det vinna vi fortare än efter ny utredning. Ty efter den sista december i år, äro så vitt jag kan begripa, sådana övergrepp omöjliga.

*Ang.
utlänningars
rätt att vistas
i Sverige.*

(Forts.)

Herr Åkerman: Då mitt namn står under utskottets utlåtande, anser jag mig pliktig att yttra några ord.

Det är ingalunda så, att jag anser denna lag såsom en pärla i lagstiftningsväg. Den är såsom de flesta lagar uppkommen efter jämkningar, och man har måst jämka på båda hållen. Det gällde att väga rikets intressen, landets säkerhet och våra egna medborgares trevnad mot utlänningars anspråk, att få hit inkomma och här vistas. Det är ju klart, att detta är en mycket ömtålig och svår fråga, och riksdagen har också länge sysselsatt sig med att lösa detta problem. Från vänstern fördes fram en del önskemål, av vilka man lyckades förverkliga somliga, men andra icke. Lagen kom till i de hemska dagarna, då världskriget utbröt; sedan dess ha vi levat under fatala förhållanden, och under dessa år har lagen blivit prövad. Just ingen lämplig tid för att ställa diagnos på dugligheten av en sådan lag! Jag tvivlar icke på, att myndigheterna kanske tämligen klumpigt handhaft denna lag, men jag tror ändå, att herr Lindhagen ser något väl pessimistiskt på dessa ting, därtill förledd av sitt varma hjärta och sitt deltagande för dem, som råkat ut för en hård lagtillämpning. Men, såsom jag redan sagt, bör man här även taga hänsyn till andra och helt motsatta synpunkter.

Herr Lindhagen har i början av sin motion ondgjort sig över lagens titel, och redan därav, säger han, kan man se, vilken anda som besjalar lagen, ty här är icke fråga om några rättigheter för utlänningarna, utan bara att de skola hållas efter. Jag tycker icke, att titeln på en lag är mycket att göra affär av; om man vill göra sig besvär att läsa igenom denna, får man se, att den även handlar om utlänningars rättigheter. Nu har herr Lindhagen, såsom man ofta gör i sina anföranden, utslungat, jag vill icke säga beskyllningar, men i alla fall ett tämligen kraftigt klander mot det sätt, varpå utskottet gått tillväga vid ärendets behandling. Jag vill icke gärna något närmare inlåta mig på denna sak, men jag får säga, att då vi nu hava äran att räkna herr Lindhagen bland utskottets ledamöter, tycker jag det hade varit lämpligt, om herr Lindhagen varit så älskvärd och tagit reda på när ärendet skulle förekomma i utskottet. Han borde då hava kommit upp till oss så att vi fått tala om saken, och han hade kunnat vägleda oss vid ärendets behandling. Det tycker jag skulle hava varit i sin ordning, ehuru jag därmed icke vill hava sagt, att jag är övertygad att ärendet därför skulle ha fått en annan utgång än vad nu skett. Däremot hade det varit lugnt och behagligt för oss i utskottet, om vi vid denna frågas behandling hade haft herr Lindhagen sittande bland oss.

Herr Lindhagen har bland annat påpekat ett i hans tycke upp-
rörande exempel, som också måste så anses, nämligen rätten till
utvisning av svenskfödd kvinna. Ja, det är mycket fatalt om sådant
inträffar, men jag frågar: om, såsom herr Lindhagen begär, en re-

Ang.
[Utlännings-
värd att vistas
i Sverige.
(Forts.)

vision av bestämmelserna i detta avseende skall göras, varför då utslutande tala om dessa olyckliga kvinnor. Lika upprörande förhållanden kunna ju inträffa med män? Nu har utskottet i alla fall funnit, att med lagens nuvarande avfattning det dock är möjligt att använda ett barmhärtigare tillvägagångssätt mot sådana svenskfödda personer.

Herr Lindhagen har pekat på, att det skulle vara en så ofantligt stor rättslöshet ifråga om sådana utlänningar, som mottagit fattigvård. Jag vill till en början erinra om, att tillfällig fattigvård icke torde spela någon större roll i förevarande avseende. Fattigvårdsförordningens föreskrifter härutinnan avse för övrigt huvudsakligen att reglera de ekonomiska förhållandena med avseende å utbetald fattigvård och innehålla ingenting om utvisning. Herr Lindhagen har emellertid endast begärt ändring i utvisningslagen och icke i fattigvårdsförordningen. Jag kan icke annat än beklaga, att motionen för det första är så kort avfattad, att man redan av den anledningen har ganska svårt att komma till annat resultat än vad här föreligger. Det är så med herr Lindhagen, att han är ju litet, jag vågar säga, oberäknelig. Ena gången kommer han med en allsidig utredning men en annan gång lägger han fram endast spridda tankar, som han begär att utskottet skall sätta fason på. Det är förhållandet denna gång. Jag vill i alla fall ännu en gång understryka, att utskottet långt ifrån saknat intresse för saken, såsom herr Lindhagen sagt. Jag vill tvärtom påstå, att utskottet haft mycket stort intresse för densamma men saknat den hjälp av motionären, som han såsom en utskottets ledamot hade kunnat lämna. I övrigt får jag säga, såsom jag i inledningsorden nämnde, att de år, som gått, icke varit lämpliga att ställa diagnosen på denna lags duglighet. Under sådana förhållanden har utskottet icke kunnat komma till annat slut än vad nu är fallet, och jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den förste talaren nämnde till en början att denna motion var för kort. Den upptager dock en och tre kvarts trycksida och den är delad i bestämda avdelningar för att de särskilda önskemålen skulle pointeras. Det är dock äventyrligt att komma med långa avhandlingar, och jag tror icke, om det skulle ha varit till hjälp i detta fall. Det vanliga måttet å de flesta i riksdagen väckta motioner är ungefär detsamma som för ifrågavarande eller mindre, och varför skall jag då vara den enda, som skall skriva avhandlingar i varje ämne? Kan jag icke få åtnjuta samma fördelar som andra ledamöter i kammaren? Förresten hjälper det icke om man skriver avhandlingar. Förslagen fällas lika snöpligt i alla fall av utskotten, som däremot tyckas ha privilegium på en ofta utsökt tankelättja eller korthet hur man vill kalla det. Det är, tycker jag, ett dumt skäl detta att komma med i debatten.

Vad vidare angår att talaren söker ett stöd däri, att jag numera är suppleant i lagutskottet, får jag säga, att jag icke haft tillfälle att sitta i detsamma. I alla fall har jag icke vetat av när ärendet

skulle framläggas, jag har legat sjuk i 14 dagar och jag har arbetat i jordkommissionen o. s. v., men om herrarna hade behövt exempel på vad jag i motiveringen antytt, kunde herrarna givit mig besked om, när ärendet skulle förekomma. Så ha herrarna gjort i ett annat fall, men icke denna gång.

Vad själva huvudsaken angår, som nu diskuteras, menade herr Åkerman, att jag hade en pessimistisk syn på saken. Men så är det alldeles icke. Jag har en realistisk syn på dessa förhållanden, emedan jag upplevat dem, något som herr Åkerman aldrig gjort. Och därför är han i stället pessimist i fråga om behovet. Mina exempel å verkningarna av 1914 års lag äro upplevda. Jag har ock deltagit i arbetet i samma kommitté, där herr Winberg sitter, och haft ganska mycket med de sakerna att göra. De två exempel, jag i dag här anfört, ha dock icke gällt politiska flyktingar, utan andra som råkat så illa ut. Jag åtminstone anser, att lagen skall vara skriven så, att människor, som arbeta fredligt och ordentligt inom landet och icke ha något brott på sitt samvete, icke skola ryckas brutalt ifrån sitt arbete utan givas tid att åtminstone gå hem och samtala med sina närmaste och käraste och ordna något för sig; så bör lagen allra minst vara affattad. Det, som av oss uppnåtts, har skett med Kungl. Maj:ts hjälp. Det var civilministern, den hyggelige Schotte, som halv oss mer än en gång, och på den omvägen har det gått att få till stånd någon rimlighet.

Nu har jag särskilt riktat mig mot lagens kautschuksbestämmelser. Ifråga om dessa klängde sig herr Klefbeck såsom vid ett halmstrå ett par gånger, att den på grund av § 18 utfärdade författningen skall upphävas. Men det är icke detta i och för sig jag riktar mig emot, utan att det finnes en § 18, som kan föranleda att Kungl. Maj:t då och då utfärdar en författning, som gör det möjligt för polismyndigheten att fara fram hur godtyckligt som helst. Att en sådan författning *kan* komma till, är det, som jag vill ha ändrat.

Ifråga om fattigvården sade herr Åkerman, att för utvisning av en utlänning det skulle erfordras att han erhållit fullständig fattigvård. Jag vet icke, hurudan fattigvård skall hava lämnats utländsk medborgare, för att man skall kunna visa ut honom. I författningen står emellertid icke fullständig fattigvård utan endast att fattigvård åtnjutits. Det har en gång hos mig klagats över att en i landet länge bosatt utlänning hotats med utvisning, därför att han kommit i den svåra situationen att nödgas emottaga av fattigvården ett par kängor, eller vad det var, till understöd för sin familj.

För övrigt, de exempel, jag anfört, angå fall som inträffat efter tillkomsten av 1914 års lag. Om man således säger, att de värsta orättvisorna skulle ha blivit avhjälpta genom den nya lagen, är jag viss på, att det icke tillräckligt är förhållandet.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bi-

Ang.
utlännings-
rätt att vislas
i Sverige.
(Forts.)

Ang.
utlänningars
rätt att vistas
i Sverige.
(Forts.)

fall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 15.

Om
inställande av
samtliga
vapen-
övningar.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om inställande av samtliga vapenövningar under pågående utredning rörande minskning av militärbördorna.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 251, som behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Vennerström*, *Sten Berglund* och *C. O. Johansson* hemställt, att samtliga vapenövningar, intill dess att resultatet av pågående utredning rörande minskning av militärbördorna föreläge, måtte helt inställas.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angiven orsak hemställt, att ifrågakvarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Winberg*: I den motion, utskottet behandlat, göres hemställan, att vapenövningarna skulle inställas, under det man håller på att utreda, huru med hela vårt militära försvar skall förfaras för framtiden. Det är således icke fråga om huruvida vi skola hava något försvar i framtiden eller icke, utan blott om en tillfällig åtgärd på grund av rådande förhållanden. Utskottet anser icke lämpligt att föregripa den pågående utredningen i frågan och fatta beslut i den riktning, som i motionen kräves. Jag måste säga mig, att utredningsarbetet har väl till uppgift att klargöra, huru med det militära försvaret *framdeles* skall förfaras, om vi skola hava något och huru det i så fall skall vara beskaffat och organiserat. På grund av de exceptionella förhållanden, som nu göra sig gällande i hela världen, borde det icke vara så märkvärdigt, om man faller på den tanken att, under det utredningsarbetet pågår, tills vidare inställa dessa militära övningar. Man har ofta här i kamma-

ren under debatter om skilda ärenden framhållit, att för ögonblicket ligger huvudvikten på arbete och sparsamhet. Men arbetet avser naturligtvis *produktivt* arbete i största möjliga utsträckning. Från visst håll har uttalats mycket starka betänkligheter därover, att arbetsprestationerna och produktiviteten i landet skulle lida men av den nyligen genomförda lagen om arbetstidens reglering. Då man nu från alla håll erkänner, att det råder exceptionella förhållanden i hela världen, icke minst i vårt land, gäller det att taga vara på arbetskraften samt inrikta den på produktiv verksamhet, och vid sådant förhållande förefaller det i motionen framställda yrkandet så naturligt, att det borde kunna understödjas alldeles oavsett, vilken ställning man intar till det militära spörsmålet i allmänhet och för framtiden. Emellertid är utskottet synnerligen enhälligt i att avstyrka förslaget. Intressant i en fråga som denna kunde det vara att få till stånd en objektiv undersökning om stämningen hos svenska folkets stora flertal inom landet, om tillfälle kunde beredas detsamma att avgiva sitt votum utan påtryckning från någon partiledning. Jag är för min del övertygad att, om ett sådant votum kunde åstadkommas, majoriteten inom svenska folket utan förbehåll skulle säga ifrån, att den icke vidare vill offra utgifter och arbete på något så improduktivt som dessa vapenövningar äro.

*Om
inställande av
samlign
vapen-
övningar.
(Forts.)*

Tack vare de partipolitiska kombinationer, varunder vi leva, har det emellertid varit möjligt i detta fall att komma fram med ett fullständigt enigt utskottsutlåtande. Jag gratulerar de socialdemokratiska ledamöterna i detta utskott, att de verkligen kommit så långt i disciplinär utveckling att de utan vidare kunnat förena sig med de övriga i det yrkande som utskottet gjort. Det är verkligen icke stora utsikter för utvecklingen på olika områden, när den partipolitiska disciplinen gör sig gällande på sådant sätt, som här är fallet.

Jag skall, herr talman, icke längre upptaga kammarens tid. Jag hemställer, med hänsyn till det behjärtansvärda och fullständigt befogade krav, jag här framställt, och då utskottet icke framlagt några som helst realskäl, om avslag på utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr Å k e r m a n: Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag försäkrar den föregående ärade talaren, att vi icke alls behövt utöva någon press på oss själva eller någon självövertunnelse för att komma till det slut, som innebäres i utskottets hemställan. Det giver sig ganska tydligt av sig själv, enligt min uppfattning. Jag finner det också ganska underligt, att motionären icke framkommit med yrkande om ändring av värnpliktslagen, utan endast att vapenövningarna skola inställas. Om motionen bifalles, skulle fortfarande, såvitt jag förstår, inkallelse av de värnpliktiga äga rum, och vad de då skulle få roa sig med vet jag icke. Något slags vapenövning skulle de ju icke få undergå!

Ja, det vore nog mycket annat att säga i denna sak, men den är så mycket debatterad, att jag anser överflödigt att nu yttra mig vidare

Om
in-ställande av
samliga
vapen-
övningar.
(Forts.)

härom, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställen.

Herr *L i n d h a g e n*: Förmodligen hava motionärerna velat giva en honnör åt den försvarsberedning som utskottet åberopar och icke alldeles gäcka den förhoppningen att den skulle kunna komma fram med ett förslag, som i det närmaste skulle innebära en fullständig avrustning. Det är då, synes det mig, ett bra skäl som av motionärerna framförts för att tills vidare inställa vapenövningarna. Det är från denna synpunkten även jag utgår, då jag ber att få instämma med herr *Winberg*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om värnplik-
tigas använ-
dande till all-
mängagneliga
arbeten.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion angående uttagande på frivillighetens väg av viss del av de värnpliktiga för utförande av allmängagneliga arbeten.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion nr 126, som behandlats av första lagutskottet, hade herr *Molin* i *Dombäcksmark* hemställt,

att riksdagen på vederbörande utskotts förslag måtte besluta sådana ändringar i värnpliktslagen, att viss procent av värnpliktiga på frivillighetens väg kunde uttagas såsom s. k. kulturtrupper för att inom landet verkställa väg-, diknings-, odlings-, skogsvårds- och andra allmängagneliga arbeten. eventuellt i berörda syfte avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag, i sistnämnda fall hemställa,

att Kungl. Maj:t ville gå i författning om sådana åtgärder på administrativ väg, att de i motionen angivna syftena skulle kunna nås redan under innevarande år.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *L i n d h a g e n*: Jag vill bara i korthet säga, att jag tycker motionen är mycket förnuftig, och yrkar bifall till densamma.

Herr *Å k e r m a n*: Jag har en alldeles motsatt åsikt och yrkar bifall till lagutskottets hemställen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtanden hemställt samt vidare på bifall till

den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner om vidtagande av åtgärder för anordnande i varje län av försöksjordbruk under auktoritativ sakkunskaps ledning samt om anordnande av praktiska jordbruksförsök för utrönande av det mindre jordbrukets ekonomiska bärkraft. Om anordnande av försöksjordbruk m. m.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft nedan omförmälda, inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) två likalydande, nr 54 i första kammaren, av herrar *Pettersson, Ivar*, och *Kjellén*, samt nr 83 i andra kammaren, av herrar *Månsson* i Backa och *Edberg*, i vilka hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om anordnande i varje län av ett större och ett mindre försöksjordbruk under auktoritativ agromisk sakkunskaps ledning i syfte att genom planmässig och riktig drift och genom noggrann och fullständig bokföring vinna full och ojävaktig erfarenhet om sådant jordbruks produktionskostnader, samt att, för detta ändamåls vinnande dels anvisa och ställa till Kungl. Maj:ts förfogande på extra stat för år 1921 ett anslag av 1,500,000 kronor dels ock medgiva Kungl. Maj:t rätt att utvälja här för lämpliga kronoegendomar och utan hinder av eljest gällande grunder för deras förvaltning bestämma, huru försöksdriften därå skulle anordnas;

2) nr 129 i andra kammaren, av herr *Carlström*, som hemställt, att riksdagen ville besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta lantbruksstyrelsen få i uppdrag att genom hushållningssällskapen eller på annat sätt i varje län igångsätta praktiska jordbruksförsök med syfte att få klargjort det mindre jordbrukets ekonomiska bärkraft under en period av tio år samt att riksdagen ville, såsom förslagsanslag, att utgå av tillgängliga medel, anslå ett belopp av 100,000 kronor för vartdera av åren 1920 och 1921 för denna anordnings genomförande.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Pettersson, Ivar*, vilken likväl ej antytt sin mening.

Herr *Pettersson, Ivar*: Vi motionärer ha tänkt oss att genom anordnande av försöksjordbruk under sakkunnig ledning skulle man få fram fullt tillförlitliga och officiellt erkända produktionsiffror å alla jordbrukets produkter. Vi sakna för närvarande sådana, och då konsumenterna icke sätta tro till lantmännens uppgifter i den vägen, då synes mig åtminstone en väg här vara given för att nå det mål, som åsyftas. Ut i den urtima riksdagens spannmålsutskott uttalades i fråga om de siffror, som lågo till grund för den då använda

Om anordnande av försök jordbruk m. m.

(Forts.)

formen, från konsumenthåll, att man ej satte någon tro till dem, ja, en talare sade, att han hade prutat och prutat på dem, men han ansåge dem ändå för höga. Det är klart, att när man tvivlar på siffror, som framkommit från landets förnämsta auktoriteter i frågan, är detta ett förhållande, som måste ändras, och man måste söka få fram bättre siffror eller sådana, som icke kunna betvivlas. Jordbruksutskottet har i sin motivering påvisat de åtgärder, som gjorts för att få fram siffror för produktionskostnaden, men då inom utskottet från konsumenthåll bestämt framhållits, att man ej sätter tro till dessa siffror, är det ju tydligt, att de redan vidtagna åtgärderna icke fylla det behov, som de äro avsedda att tillfredsställa, nämligen att i någon mån utjämna skillnaden i uppfattning mellan producenter och konsumenter. Det skulle varit synnerligen värdefullt om vi redan haft någon försöksdrift anordnad, då vi nu gå att lösa kommunalskatteförslaget. Man hade då kunnat få jordbrukets skatteförmåga konstaterad. Man hade då haft siffror, som hade visat jordbrukets verkliga förmåga, vilka siffror nu saknas.

Därtill kommer den omständigheten, att det socialdemokratiska partiet nu söker allt mer närma sig sitt drömda ideal ifråga om jordens socialisering. Jag tänker det skulle vara allt för vågat att taga ett sådant steg utan att förut genom praktiska försök något ha uttrönt hur ekonomin komme att ställa sig vid statsdrivna jordbruk. Då dessutom, enligt vad som är föreslaget, skötarna av dessa jordbruk skulle utses av regeringen och då regeringen nu tillhör det socialdemokratiska partiet, kan jag icke finna annat, än att under sådana förhållanden det från detta håll skulle betraktas såsom en fördel att hava tillgång till siffror, vilkas riktighet icke vore tvivel underkastade.

För min del kan jag icke förstå, huru någon ansvarig man vågar taga på sitt ansvar, att förorda statsdrift vid en större del av Sveriges jord, utan att först hava prövat, huruvida det är ekonomiskt eller ej. Vi ha ju under de gångna åren så otaligt många exempel på, hur ruinerande det varit för staten då den lagt sig till med någon drift, som förut legat hos den enskilde. Det har ådragit staten stora förluster, trots att man har gjort dessa försök därför, att man trodde, att företagen skulle bliva förmånliga.

Jag kan ej finna annat, än att ur alla synpunkter det för landet skulle bliva förmånligt att få den föreslagna försöksdriften förverkligad, och jag får, herr talman, yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen.

Herr Kjellén: Herr greve och talman mina herrar! Livsmedelsproduktionen i Europa samt utsikterna för livsmedelsproduktionen över huvud taget äro nu sådana, att vi kunna vänta att, för de närmaste årtiondena framåt, bliva tvingade till självförsörjning, i stort sett. I den mån livsmedel av olika slag i fortsättningen kunna importeras, få vi dock vara förvissade om, att de då betingade mycket höga pris, så att vår utländska handelsbalans kommer att på ett för vår nationalekonomi och vår valuta synnerligen ogynnsamt sätt påverkas av en fortgående livsmedelsimport av mera betydande

omfattning. Att under sådana förhållanden landets egna resurser ifråga om livsmedelsproduktion bliva i möjligaste mån utnyttjade, är givetvis ett samhällsintresse av allra största betydelse.

Livsmedelsproduktionen är emellertid, liksom all annan varuproduktion, underkastad de ekonomiska lagarna, så att den icke lika litet som någon annan varuproduktion, kan i längden uppehållas och än mindre stimuleras, om icke de ekonomiska förutsättningarna här för förefinnas.

Då regering och riksdag under de senare åren ansett det vara med landets fördel förenligt att ingripa reglerande, bland annat även genom prisregleringar, inom livsmedelsproduktionen, men inga fasta hållpunkter för närvarande finnas att tillgå vid bedömande av den inhemska livsmedelstillverkningens produktionskostnader så ha vi i vår motion, alldenstund vi ha den uppfattningen, att en någorlunda tillförlitlig kännedom om de *verkliga* och inte bara om de kalkylerade tillverkningskostnaderna är ett oaftergivligt villkor för att kunna få ett statsingripande å ifrågavarande område att bliva i görligaste mån rättvist, tillåtit oss peka på en väg, som vi anse vara framkomlig. Om staten, i enlighet med vår motion, i skilda delar av landet inrättade försöksjordbruk av olika storlek, själv dreve dessa jordbruk och därvid använde sig av väl kvalificerad arbetskraft under ledning av våra förnämsta agronomiska auktoriteter på området, så finge man här faktiska, ojävaktiga produktionsiffror, vilka voro någonting att hålla uti och mot vilka, åtminstone icke med fog, den anmärkningen kunde göras, att de vore uppkonstruerade.

Då vårt för närvarande största politiska parti har som huvudpunkt på sitt program »produktionsmedlens» socialisering, och jorden odisputabelt måste anses vara ett av de allra förnämsta produktionsmedlen, så vore ju även ur den synpunkten, både med hänsyn till folkförsörjningen och till nationalekonomien, angeläget att i förväg få någon kännedom om, huru det komme att ställa sig vid statsdrift av våra svenska jordbruk i större omfattning.

Då utskottet motiverar sitt avstyrkande av motionen med att peka, att frågan enligt utskottets uppfattning redan vore ordnad genom de nu i verksamhet varande bokföringsföreningarna, så nödgas jag erkänna, att detta är riktigt, så långt det gäller jordbruk i enskild ägo, men som dessa föreningar i varje fall icke kunna visa, hur ekonomin ställer sig vid statsdrift av jordbruk, så vågar jag anse, att huvudskälen för vår motion allt fortfarande stå kvar. Då ingenting är att förlora, åtminstone nationalekonomiskt sett, men många utan tvivel nyttiga lärdomar att vinna, om förevarande motion av riksdagen bifalles, så tillåter jag mig, herr greve och talman, att, i likhet med herr Pettersson, yrka bifall till vårt i motionen framställda förslag.

Herr Ericsson, Aaby: Det är utan allt tvivel att man i utskottet ganska mycket intresserade sig för föreliggande fråga, ty det är ju alldeles givet, att det är av vikt för det svenska jordbruket och för hela den svenska förvaltningen att vela produktionskostnaderna för jordbrukets alster. Men de motioner som här föreligga, två lika

Om anord-
nande av för-
söksjordbruk
m. m.
(Forts.)

lydande, varav en från vardera kammaren, och en annan från andra kammaren, peka på vägar, vilka jordbruksutskottet för sin del icke kunnat vara med om. Såsom herrarna se, har första kammarens motionärer i sin motion, nr 54, yrkat på anordnande av försöksjordbruk för varje hushållningssällskapsområde samt att Kungl. Maj:t skulle anvisa härför lämpliga kronoegendomar — —. Jag kan icke låta bli att göra ett litet uppehåll efter det, ty av den mängd sysselsättningar, som Kungl. Maj:t har att fullgöra, torde den svåraste bli va att finna lämpliga egendomar för dessa försöksjordbruk. Och tro herrarna, att dessa försöksjordbruk skulle kunna bli så normerande för bedömandet av jordbrukets kostnader, att det verkligen skulle betala sig? Jordbruksutskottet trodde det icke, oaktat det enligt första kammarens motionärer, som tyckas vara mycket klokare än andra kammarens — och det är ju inte annat, än som det bör vara — det skulle vara fullt sakkunniga personer, som skulle sköta dessa jordbruk. Men vad säger nu andra kammarens motionär, herr Carlström? Jo, han säger, att det skall *icke* vara några sakkunniga personer, utan det skall vara de mest okunniga stadsarbetare, som skola slå sig ner på jordbruket för att de skola få se huru det går till. Man har tvistat om, att jordbrukarna skulle ha det så utmärkt bra. Motiveringen för detta sammanfattas på sid. 7 på följande sätt: »Detta låter såsom ett kåseri, men det är ett allvarligt sådant.» Jag kan gärna ge honom rätt i första delen, men icke i den senare!

Nu är förhållandet, att statsmakterna tagit hand om försöket att utrona produktionskostnaderna. Det är genom svenska lantbrukssällskapen infordrade uppgifter från en mängd olika egendomar, vilka åtagit sig att göra sin bokföring på ett visst föreskrivet sätt för att söka utrona produktionskostnaderna, och utskottet har den övertygelsen, att denna metod givet är att föredraga framför att anordna försöksegendomar, vilkas resultat äro i hög grad beroende på i främsta rummet jordens beskaffenhet men även på andra förhållanden i olika delar av landet o. s. v., så att resultaten bestämt icke skulle bli va av den betydelse som motionärerna tro. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Gunnar: Herr talman! Jag har be-
gärt ordet alldeles särskilt därför, att jag varit och fortfarande är i hög grad intresserad av att en undersökning av nu ifrågavarande slag kommer till stånd och blir riktigt utförd. Motionärerna äro ju praktiska jordbrukare, och det förvånar mig i högsta grad, att de, ehuru de arbeta i detta yrke, icke hava lagt sin motion på ett helt annat sätt. Den föregående ärade talaren har klargjort att vid beräkning av produktionskostnader efter de metoder, som motionärerna här i första kammaren önska — den i andra kammaren framlagda motionen vill jag icke spilla några ord på — kommer man att sammanblanda två väsentligen olika saker, verkliga kostnader då ett jordbruk skötes i möjligaste mån ekonomiskt och då det skötes såsom experimentjordbruk. Den ärade talaren har klart åda-

Om anordnande av försöksjordbruk m. m.
(Forts.)

galagt, att vi hava föga hopp att kunna få en verkligt riktig beräkning av självkostnadspriset, om man ställer till med ett jordbruk, som drives för statens räkning. Den sortens jordbruksförsök lämpar sig utomordentligt väl för rent biologiska undersökningar, men här gäller det att få en med största noggrannhet kontrollerad beräkning angående jordbrukets ekonomiska bärighet. I de fall, då det gäller att taga reda på lämpligheten av att använda den och den kulturväxten eller sorten och se den kvantitet, som den ger i vårt klimat och i vår jordmån, där anställa vi till stor nytta på statens bekostnad försök av det slag, som motionärerna har vilja utsträcka till rent ekonomiska beräkningar. Men var och en, som något har följt med, huru det går till i vårt land och andra länder med dylika försök, vet, att det är nästan absolut omöjligt att åstadkomma ekonomiskt vederhäftiga beräkningar vid den sortens försök. Jag hade dock väntat, att när herrarna hava motionerat på grund av de anmärkningar, som jag och andra vid förra riksdagen gjorde om de beräkningar, som lägo till grund för beräkning av produktionskostnaderna för spannmål, så skulle ni inrikta eder på den väg, som jag tänkt, man skulle gå, och som jag tror vara i viss mån redan beträdd genom de anordningar, som Lantbrukssällskapet satt i gång. För att nå ett noggrant och säkert resultat är det klart, att de ekonomiska beräkningarna böra göras objektivt, och böra gälla uteslutande enskilda jordbruk. Då jordbrukarnas ekonomiska sammanslutningar skola utföra beräkningar av detta slag händer det lätt att de räkna väl rundligt. Sålunda, försök att nästa gång skriva en motion, i vilken sådana förslag framläggas, att ett säkert grundlag skapas för kostnadsberäkningarna vid jordbrukets produktion. Lägg ock arbeten så att kontrollen blir lätt. Oundgängligt är att de gårdar, där dessa beräkningar göras, måste vara många flera, än staten lämpligen kan själv driva! Skaffa också kontroll över dessa försök genom personer från olika partier, och låt dem diskutera anordningarna på förhand, så att de äro verkligen ense, när siffrorna föreligga, och verkligen kunna säga, att hänsyn tagits till alla på frågan inverkan ekonomiska förhållanden. Kom icke med ett förslag av denna så föga genomtänkta art!

Herr greve och talman! Jag anhåller om avslag på motionen och bifall till utskottets förslag.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag kan instämma med de två näst föregående talarna däruti, att en god kännedom om produktionskostnaderna för det svenska jordbruket bör kunna vinnas på annan väg än den av motionärerna föreslagna, nämligen genom de utredningar, som skola omhänderhavas av lantbruksstyrelsen. Det ena goda förskjutet emellertid icke det andra, och därtill kommer, att de av motionärerna föreslagna försöksjordbruket medföra en viss fördel av annan art. De som hysa större eller mindre mistro till de privata bokföringarna kunna icke göra detta mot räkenskapsresultaten för ifrågavarande under statskontroll ställda

Om anord-
nande av för-
söksjordbruk
m. m.
(Forts.)

försöksjordbruk. För övrigt kan man av dessa räkenskaper få se, huru produktionskostnaderna ställa sig, då det privata initiativet icke i sin fulla kraft får ha ledningen av jordbruket, och detta är ett speciellt skäl för mig att ställa mig sympatisk till motionen. Det har mycket talats om kooperativ jordbruksdrift och dyl., och man har på sina håll ställt stora förhoppningar för framtiden på sådana nya driftsformer ifråga om större egendomar. Jag tror, att försöksjordbruk av den art, som motionärerna föreslagit kunna bliva till nytta som ett medel att visa dem, som tro på en kooperativ jordbruksdrift eller på andra socialistiska former av jordbruk, att de hava misstagit sig i detta stycke. Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Olsson, Magnus: Vid 1917 års riksdag väckte jag och några medmotionärer i andra kammaren en motion i samma syfte som den nu förevarande. Ehuru jag i motiveringen antydde samma åtgärder, som de nu av motionärerna föreslagna, såsom det säkraste medlet att få ett tillförlitligt svar på spörsmålet: Vad kostar brödsädesproduktionen, så inskränkte jag mig likväl till att endast begära en skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning.

Motionen fick en välvillig behandling i riksdagens båda kamrar, och resultatet blev den skrivelse till Kungl. Maj:t, varom utskottet här talar.

Jag var sedan icke i tillfälle att på närmare håll följa denna skrivelses vidare öde och hade därför vid början av denna riksdag för avsikt att anhålla om kammarens tillstånd att till jordbruksministern få interpellera om, huru härmed förhölle sig, vilket jag emellertid avstod ifrån, när jag fann, att motion i samma ämne ånyo blivit väckt, då jag hoppades att på denna väg få den upplysning jag önskade. Till min stora glädje finner jag också i utskottets utlåtande, att frågan verkligen avancerat framåt och att sakkunniga hava utsetts att verkställa den begärda undersökningen för en tid av 3 år framåt. Därmed vill jag för min del förklara mig tillsvidare tillfredsställd och avvakta det resultat, vartill undersökningen kan föranleda.

Emellertid vill jag redan nu hava sagt — och det var därför jag egentligen begärde ordet — att jag anser, att den nu igångsatta utredningen allt framgent bör fortgå, så att man städse har en fast utgångspunkt att hålla sig till vid framtida överläggningar om detta ämne, jordbrukets räntabilitet, enkannerligen en löande brödsädesproduktion.

Produktionskostnaderna kunna nämligen variera ganska mycket på olika tider, beroende på en mängd olika faktorer, och kunna således ej bestämmas för en längre tid framåt.

Striden om brödsädespris och tullar har pågått här i riksdagen i över 30 år och kommer säkerligen ej så snart att sluta. Då spannmålstullarna, särskilt med nuvarande låga penningvärde, omöjligt kunna skydda vårt jordbruk emot en sådan utländsk konkurrens, som var rådande före dyrtiden, ser jag för min del ej annan utväg för

Om anord-
nande av för-
söksjordbruk
n. m.
(Forts.)

eu tryggad framtida brödsädsproduktion i vårt land, än att vi, efter utredning om kostnaderna för densamma, måste vädja till rättfärdighetskänslan hos tull-skyddets nuvarande motståndare, och hoppas att de måtte finna det under sin värdighet att underbetala det bröd de äta. Komma vi en gång därhän, skola vi med glädje hälsa det arbete som redan nu nedlägges på att skaffa våra jordbruksarbetare bättre levnadsvillkor, ty ingenting skulle vara mera välgörande för jordbruksproduktionens förkovran, än en god och väl avlönad arbetarstam; men förutsättningen härför är ofrånkomligen den, att deras arbete i sista hand betalas av konsumenterna. I vilken mån detta bör ske är den pågående utredningen avsedd att visa.

Herr talman jag har intet annat yrkande än om bifall till motionen.

Herr In g e s t r ö m: Herr talman! När jag hörde de bägge första talarna, motionärerna, yttra sig, då kunde jag icke förstå, att det var ett uttalande från *praktiska* jordbrukare. De sade, att de hoppades och trodde, att de skulle få fullt tillförlitliga uppgifter angående kostnaderna för produktionen inom jordbruket genom den försöksverksamhet, som de här ifrågasatte. De sade till och med, att detta var det enda sättet, varpå vi kunna få fram de verkliga kostnaderna. Ja, då får jag säga, att hava motionärerna den meningen, då äro de icke *praktiska* jordbrukare. Man får mera den uppfattningen, att de äro *politiska* jordbrukare. Och den uppfattningen framhöll herr Wohlin oförblommerat, då han framhöll att här icke vore meningen att få fram, vad motionärerna vilja hava fram, nämligen de verkliga kostnaderna, utan här är meningen att få fram kostnaderna för jordbruksproduktionen, när jordbrukets skötsel handhaves av personer, som icke hava den privata företagsamheten och det privata initiativet som drivfjäder. Det är sålunda något helt annat; det är ett experiment, som man här vill att riksdagen skall gå med på och vartill man skall anslå mycket stora summor. Det är något, som jag icke kan vara med om, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr K j e l l é n: Herr greve och talman! Beträffande den av herr Aaby Ericsson framförda meningen, att Kungl. Maj:t skulle få för mycket att göra, om motionen bifölles, har det väl icke varit vår mening, att Kungl. Maj:t skulle alltför mycket befatta sig med jordbruksdriften, utan motionärerna hava naturligtvis avsett, att det skulle tillsättas personal att sköta saken; och det hela skulle naturligtvis sortera under jordbruksdepartementet. Men herr Aaby Ericsson sade också, att det skulle ställa sig omöjligt för Kungl. Maj:t att finna dugligt folk. Med den erfarenhet jag har på detta område, vill jag säga, att när det gäller att skaffa lantbrukstjänstemän, så råder det för närvarande en fullkomlig överproduktion. Man behöver bara annonsera efter en kontrollassistent eller en lantbruksbokhållare, så får man massvis med ansökningar. Många av dem hava tagit studentexamen eller agronomexamen, så att någon brist på folk inom facket är det sannerligen icke. Det är nog ingen svårighet att

Om anord-
nande av för-
söksjordbruk
m. m.
(Forts.)

sätta till en överdirektör eller chef för det hela, då det finnes så många framstående teoretici och praktiska auktoriteter att välja på för att icke tala om, att vi ju även hava herr Fabian Månsson, som borde vara mycket lämplig i det fallet.

Beträffande herrar Gunnar Anderssons och Ingeströms uppfattning, att de verkliga siffrorna icke skulle komma fram på det sätt, som i motionen ifrågasatts, tillåter jag mig hava den uppfattningen, att man om de siffror som härvidlag bleve resultatet icke kunde påstå att de voro — — — uppkonstruerade eller tillkomna genom tunningar. Säkrare siffror kunna vi icke få på något sätt.

Herr Pettersson, I v a r: Jag har framhållit, att det är två olika mål man söker nå, nämligen att dels få fram de verkliga siffrorna, dels att med dessa siffror kunna visa för det socialdemokratiska partiet, att jordbruket icke är en överflödigt vinstgivande affär. Jag förstår icke, varför herrarna äro så rädda för detta försöksjordbruk. Jag tycker att åtminstone några skulle tänka sig, att det skulle bliva någon förtjänst på det.

Så vill jag säga herr Ingeström, att trots han tror, att jag är bara politisk jordbrukare, så är jag dock en så pass praktisk jordbrukare, att jag vet, att ett jordbruk, rätt skött, kommer att giva ränta på rörelsekapitalet; men jag vet också, att det även under normala förhållanden icke giver någon överdriven förtjänst.

Professor Andersson gav oss vissa riktlinjer, huru man skulle anordna försöksjordbruk. När professor Andersson icke tror på de Nannasonska siffrorna, Nannesson som är den mest sakkunnige i vårt land, och när han som icke själv är sakkunnig, icke tror på dem, måste jag ifrågasätta, om han har den sakkunskapen, att han kan angiva riktlinjerna för vårt jordbruk.

Herr Ericsson, A a b y: Herr greve och talman, mina herrar! Den ärade representanten på Jönköpingsbanken sade, att jag sagt, att Kungl. Maj:t skulle få mycket bestyr med att välja sakkunniga att förstå försöksjordbruken, men det har jag icke sagt, utan att det skulle bli svårt att kunna få personer, som kunde göra det så, att det av motionärerna åsyftade ändamålet vunnes, nämligen att utröna om försöksjordbruket skulle visa sig fullt bärkraftigt under statsdrift. Det tror jag mig verkligen kunna säga, att den uppgiften ingalunda vore så lätt för Kungl. Maj:t.

Den ärade representanten på Jönköpingsbanken hänvisade till, att kontrollassistenter, bokhållare och agronomer funnos att tillgå. Ja, det är mycket folk att välja på, men jag tror, att rikedomerna på kandidater gjorde det icke mindre svårt att finna just de lämpliga bland dem, som skulle behövas för detta enligt min mening nästan ofyllbara ändamål.

En föregående ärad talare, representanten på Malmöbanken — hans kärlek till sina vänner är rörande — gick så långt, att han kasta- de om hela problemet. Motionärerna vilja hava ett försöksjordbruk, för att man skulle kunna se, vilka produktionskostnaderna äro och om

det skall, såsom den siste ärade talaren sade, kunna bli någon skälig vinst. Det tror jag också möjligen skulle kunna ske. Men den ärade representanten på Malmöbänken sade, att vi skola ha det för att visa, att statsdrift och kooperativ drift icke bära sig. Ett rent negativt mål skulle således dessa jordbruk hava. Jag tycker då, att det är synd om dessa jordbrukare och att det är synd om de försökskaniner, som skola sköta detta. Detta skäl tycker jag icke talar för motionen, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om anordnande av försöksjordbruk m. m.
(Forts.)

Herr Andersson, Gunnar: Jag tycker verkligen det är litet hårt, att, när man vid urtima riksdagen stått och med kraft försvarat förslaget om en grundlig undersökning av produktionskostnaderna för jordbruksprodukter även mot representanterna för den åskådning, som den föregående ärade talaren tillhörde, man då skall bli angripen för bristande vilja att medverka till lösande av denna viktiga fråga. Jag har sagt, att det är alltför obetydligt, som man hittills gjort på detta område här i landet. Nu komma motionärerna att fråga: Tror professor Andersson icke ens på Nanneson? Jag har trott på Nanneson, jag var den, som vid urtiman försvarade hans priskalkyler just mot en ärad talare av samma meningsriktning som motionärerna, vilken helt utdömde herr Nannesons arbete; men jag tror icke, att herr Nanneson kan bestämma produktionskostnaden på den svenska spannmålen genom att taga ett stort antal jordbruk, sannolikt riktigt kalkulerade i Skåne och därtill i hela det övriga Sverige av endast ett par bruksgårdar, där driften får kosta vad den vill. Alltså av nu föreliggande motioner kan man ej draga slutsatser om kostnaderna i allmänhet för vår spannmålsproduktion, utan det gäller som jag nyss sade att göra nya vidare lagda undersökningar, men de kunna, mina herrar, ej lämpligen läggas efter de vägar motionärerna föreslagit.

Herr Pettersson, Ivar: Vi hava i vår motion föreslagit, att två försöksjordbruk skulle anordnas i varje län. Vi vilja hava flera, men vi hava icke vågat föreslå flera på grund av det motstånd, som möjligen skulle komma att riktas däremot i kammaren. Professor Andersson säger nu, att han tror på Nanneson, men då vill jag säga, att det gjorde han icke vid den urtima riksdagen. Inom urtima riksdagens »spannmålsutskott» förfäktade professor Andersson den åsikten att siffrorna i de Nannesonska kalkylerna voro för höga, så att man finge pruta och pruta på dem och vore man ändå kvar i överkanten. Jag vill därför påstå att herr Gunnar Andersson ändrat åsikt sedan dess, eftersom han nu förklarar sig tro på de siffror vilkas tillförlitlighet han vid urtima riksdagen bestred.

Herr Andersson, Gunnar: Jag har visserligen sagt, att man måste pruta på de Nannesonska beräkningarna, men jag har försökt att för den siste talaren klargöra, varför denna prutning måste göras. Det berodde ej därpå, att Nanneson ej gjort de bästa föreliggande kalkylerna, utan det berodde på, att det material, som

Om anordnande av försöksjordbruk m. m.
(Forts.)

han hade att framlägga för Kungl. Maj:t, utskott och riksdag, var för litet och geografiskt sett för lindrigt, vadan man ej kunde draga de slutsatser, man sökte göra. Det är därför jag än en gång upprepar, att skola herrarna försöka få kontroll och noggrannhet i fråga om dessa jordbruksförsök, så att alla partier enas om resultatet, så måste man gå en annan väg, än här nu föreslagits.

Herr talman jag vidhåller mitt avslagsyrkande.

Herr *Wohlén*: Herr Aaby Ericsson fann det vara ett mycket negativt mål att visa, huru produktionskostnaderna ställa sig, när ägaren icke har det fulla personliga intresset såsom driftsledare i jordbruket. Jag för min del tycker, att det är ett ganska positivt mål, som kommer oss till godo, när vi en gång skola försvara det fria initiativet på jordbrukets område.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla den av herr *Pettersson, Ivar*, och herr *Kjellén* i ämnet väckta motionen samt i övrigt godkänna utskottets hemställan; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för kvinnliga biträdet hos domänstyrelsen A. M. T. Liljegren att övergå å ny lönestat för kvinnliga biträdesbefattningar hos styrelsen; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ökat statsbidrag till jordbrukskassor.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statsbidrag till jordbrukskassor.

I en till riksdagen den 14 februari 1920 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 102, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen besluta, att mom. 1 i gällande bestämmelser angående understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk skulle från och med den 1 januari 1921 hava följande ändrade lydelse:

Mom. 1. Ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk (*jordbrukskassa*), kan, sedan den i enlighet med bestämmelser, vilka Kungl.

Majjt meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, av statsmedel undfå bidrag utan återbetalningsskyldighet till de årliga förvaltningskostnaderna. Dessa bidrag utgå med tre kronor för medlem under vart och ett av de fyra första åren näst efter det, då godkännandet givits, samt med två kronor för medlem under vart och ett av följande sex år och beräknas efter det antal medlemmar, som jordbrukskassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande hemställt, att förevärande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag kan i sammanhang med detta ärende icke underlåta att giva uttryck åt en gammal otillfredsställelse över det sätt, varpå jordbrukskreditfrågan under de föregående regeringarnas tid blivit handlagd av våra statsmyndigheter. Jag medger, att man intresserat sig för lagstiftningsarbetet på området och att vissa anslag från riksdagens sida beviljats till understöd åt jordbrukskassor och centralkassor. Men jag håller före att dessa anslag varit alldeles otillräckliga för det utomordentligt viktiga syfte, det här gäller. Jordbrukskasserörelsen är en kooperativ rörelse, som har en ofantlig betydelse, ty den avser att befria de mindre jordbrukarna i vårt land från beroendet av det privata bankväsendet. Frågan står även som en av huvudpunkterna på såväl bondeförbundets som jordbrukarnas riksförbunds program. Till följd av de små belopp, som man ställt till de ifrågavarande kassornas förfogande, hava dessa icke kunnat nå den utveckling, som vore av behovet påkallad. Framför allt vill jag säga, att det, som synes hava mest försumrats, är initiativet från statens sida för att få den centrala bankinstitution ordnad, som bör omhänderhava ledningen av centralkassornas verksamhet. Såväl i Preussen som Finland och andra länder har staten direkt trätt emellan för att skapa ett sådant centralt bankinstitut, men detta har fullständigt underlåtits här i Sverige. Påföljden har blivit att åtminstone tre av centralkassorna inom vårt land nödgats söka sitt stöd hos en privat affärsbank, där garantier saknas för att icke obehöriga spekulationer och finansintressen göra sig gällande. Denna utveckling är enligt min uppfattning olycklig, ty därigenom har den kooperativa kreditrörelsens idé blivit snedvriden. Då jag ser vår nye chef för jordbruksdepartementet närvarande, vill jag uttrycka den förhoppningen, att herr statsrådet måtte bättre beakta denna fråga, än vad den blivit beaktad av de föregående regeringarna, och fortast möjligt taga upp till utredning frågan om en central penninginrättning för den kooperativa driftkrediten för jordbruket. Jag vill därtill även till herr statsrådet ställa en uppmaning att icke låta den andra stora viktiga kreditfrågan för jordbruket, frågan om den sekundära fastighetskrediten, i vilket ämne riksdagen tidigare uttalat sig i en skrivelse, längre ligga på bordet i departementet, utan att utredningen även härom måtte med det snaraste igångsättas. De mindre jordbrukarna måste stödjas i sina

Om ökat statsbidrag till jordbrukskassor.
(Forts.)

Om ökat statsbidrag till jordbrukskassor. strävanden att bliva oberoende av storbanksväldet, och denna strävan borde väl finna välvilligt stöd hos herr statsrådet.

(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 252, angående pension åt vaktmästaren Johan Larsson; nr 259, angående höjning av arvodena åt ordförande och ledamöter i styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., m. m.;

nr 270, angående förhöjt understöd för utgivande av tidskriften *Bokstugan*;

nr 277, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 8 i lagen angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) den 2 juli 1915;

nr 278, angående pension å allmänna indragningsstaten åt arbeterskan Anna Andersdotter Sjödin;

nr 322, med förslag till ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt §§ 33, 34 och 38 riksdagsordningen;

nr 326, angående anslag för anskaffande av valkuvert m. m.;

nr 327, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen m. m.;

nr 328, med förslag till ändrad lydelse av §§ 21 och 22 riksdagsordningen; samt

nr 340, med förslag till lag om ändrad lydelse av 26 § i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster den 9 december 1910.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Vadstena krigsmanshuskassa tillhöriga hemmanet i mantal Övertorp nr 2 Östergården i Bjälbo socken av Östergötlands län; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 24 juli 1903 angående vård av enskilda skogar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85 med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjeställningar jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 11, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1920 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

I anslutning till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i nu föredragna punkt tillstyrkt, att riksdagen måtte till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till remontering å tilläggsstat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 155,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *H. M. Bäckström*, *O. U. B. Olsson*, *J. Nilsson* i Malmö, *A. Anderson* i Råstock, *O. H:sön Waldén*, *C. R. Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro och *E. Andersson* i Prästbol, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts framställning om anvisande å tilläggsstat för år 1920 av anslag till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till remontering.

Ifrågasatt anslag till remontering.

Ifrågasatt anslag till remontering.
(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Statsutskottet brukar som bekant vara ganska försiktigt, när det gäller att tillstyrka anslag på tilläggsstat, och det är icke utan, att jag finner mig ibland hava tyckt, att statsutskottet då kinkar något för mycket, när det gäller frågor, som äro nog så viktiga. Här har statsutskottet för en gångs skull alldeles frångått sin vanliga försiktighet i det fallet och tillstyrker ett anslag, som man nog utan vidare skulle kunna beteckna som onödigt slöseri med statens medel. Det är icke så mycket pengar, när man tar hänsyn till, att det är på försvarsbudgeten, men i och för sig tycker jag nog, att summan är rätt så avsevärd — det gäller ju 155.000:— kronor.

Remonteringens uppgift är naturligtvis att uppehålla det nödiga antalet hästar vid armén. Hur är det med antalet hästar för närvarande vid armén? Jo, det är mycket för stort. Det är så pass stort, att försvarsrevisionen föreslår, att vi under innevarande år redan nu på våren i stället för att kassera de ungefär 700 hästar, som normalt skola kasseras, skola kassera dubbla antalet d. v. s. 1400, varav 700 icke behöva kasseras för att de äro uttjänta, utan därför, att vi hava minst 700 hästar för mycket. Under sådana förhållanden skulle det tyckas, som vore det tämligen onödigt att begära tilläggsanslag för remontering. Det skall visst icke förnekas, att Kungl. Maj:t har sänkt monteringsanslaget högst väsentligt detta år. Först och främst har Kungl. Maj:t naturligt nog icke ansett, att man behöver anskaffa de s. k. ökningsremonterna för att få det antal hästar, som man enligt 1914 års beslut i försvarsfrågan skulle komma upp till. Men vidare har Kungl. Maj:t i likhet med militärmyndigheterna ansett, att det är till skada för vårt folks värnkraft med så pass stort hästantal för närvarande vid kavalleriet; ty med så stort antal kommer hästvården att taga en dyrbar utbildningstid från den värnpliktiga ungdomen, och det är just på grund därav, som försvarsrevisionen funnit sig föranlåten att föreslå en ökning av kassationsprocenten i år till jämnt det dubbla emot vad den varit under vanliga år. Kungl. Maj:t föreslår, att vi skola först och främst minska årets remontering med de inköpta 240 hästarna till Norrbottens ännu icke upprättade kavallerikår, vilka fördelas på de andra regementena; och dessutom anser Kungl. Maj:t av skäl, som jag förut varit inne på, att man bör sänka det återstående antalet ersättningsremonter med i runt tal 200 st. Varför det antalet remonter är satt till precis 200, har jag svårt att förstå. Det är väl bara för att ha någon siffra. Hade Kungl. Maj:t däremot utökat denna till 260 eller 270, så hade Kungl. Maj:t icke behövt begära något tilläggsanslag.

Nu får jag säga, att det för vanlig uppfattning är rätt egendomligt, att staten vid en tidpunkt, då hästpriserna äro höga, köper för 155.000 kronor remonter, d. v. s. 60 à 70 st., för att vid samma tillfälle kassera 700 fullt dugliga stambästar. Skulle man icke kunna göra på det sättet, att man kasserade endast 630 hästar, och på det sättet hade vi ju antalet — jag vågar säga — ändå överfyllt.

Det är alldeles tydligt, att icke ligger det i försvarsintresset att hålla på dessa 155,000 kr. på tilläggsanslag. I vems intresse ligger det då? Jo det är ett intresse, som verkligen kommit till tals, nämligen remontuppfödarnas. Nu har jag ingenting emot remontuppfödarna; jag tror att de äro mycket sympatiskt folk, som skola skyddas i sin vällovlige näring, om än icke precis på det allmännas bekostnad eller i den utsträckning, det här är fråga om. Man har sagt, att remontuppfödningen är en mycket viktig del av vår svenska värnkraft. För allt i världen, det är den visst. Men så har man vidare sagt, att om vi här i riksdagen ta ifrån remontuppfödarna utsikten att få sälja dessa 60 å 70 hästar, som det närmast är fråga om, så bli remontuppfödarna ledsna, och vi få kanske icke vidare några remontuppfödare. Men jag tycker, det är ett egendomligt resonemang. Kungl. Maj:t har berövat remontuppfödarna den utsikten att enligt 1914 års försvarsplan få sälja först och främst 240 och sedan ytterligare 200 remonter; det blir 440, och dessutom 37 ersättningsremonter, sammanlagt 477 remonter. Troligen blir det flera, men säkert dessa 477 st. har Kungl. Maj:t och statsutskottet så att säga lurat remontuppfödarna på. För den sakens skull skulle det icke vara troligt, att de bliva så ledsna, att de, så att säga, slå igen butiken; men om vi skulle vägra köpa 60 å 70 till, som vi absolut icke behöva, då skulle denna fruktansvärda utsikt öppna sig, och inför den skulle riksdagen falla till föga. Jag får nu säga, att jag icke har mycken tro på denna svartmålning. Jag tror verkligen icke, att riksdagen har skäl att för den sakens skull inköpa för 155,000 kronor remonter, som snarast äro en börda för försvaret i stället för att vara försvaret till gagn.

Man kan visserligen säga, att dessa 60 å 70 remonter, som det här egentligen handlar om, skola in på remontdepoterna och icke sättas in i armén med detsamma. Därför är icke besväret så förfärligt svårt. Det är visserligen sant. Men skola vi endast lägga den synpunkten på saken? Remonterna skola väl efter tiden på remontdepoterna öka stamhästarnas antal, men vi skola väl icke inköpa flera remonter, än vi behöva, just vid den tid då vi måste höja kassationsprocenten till det dubbla. Är det väl därför, att vi skola kassera ändå flera hästar, upp till det dubbla, mot vad vi behöva för hästmaterialets skull, som vi skola inköpa dessa?

Således, herr talman, kan jag icke se något annat än att denna besparing som reservationen ger anvisning på, är en besparing för statsverket, som kan göras utan den allra ringaste skada för vårt försvar. Här står i slutet på reservationen, att för det ordinarie anslaget »kunna åtminstone anskaffas 520—530 av de av Kungl. Maj:t beräknade 597 remonterna». Där borde ha stått *remonter och tjänstehästar*. Men det betyder i sak ingenting.

På grund av vad jag anförte, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr N. A. Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Widell: Herr vice talman! Den föregående ärade ta-

*Ifrågasatt om
slag till
remontering.
(Forts.)*

Ifrågasatt an-
slag till
remontering.
(Forts.)

laren grundade sitt avslagsyrkande därpå, att det nuvarande hästantalet vid armén skulle vara för stort. Som bevis därpå anförde han, att försvarsrevisionen hemställt, att årets kassationsprocent skulle höjas från 9 till 18. Den ärade talaren förbiser, att denna höjning sker på det sätt, att man tager i förskott nästa års kassationsprocent. Det förhåller sig icke på det sättet, som den ärade talaren ville göra gällande, att man nu skulle kassera fullt brukbara hästar. Det är ju så, som den ärade talaren vet, att hästarna bliva mindre brukbara med åren. Det kommer en tid då de icke kunna användas. För varje år, som går, bli hästarna sämre. Nu är försvarsrevisionens majoritet av den uppfattningen, att man skulle på en gång kassera för i år och nästa år. Anledningen därtill är icke alls, att hästantalet vid armén är för stort, utan det förhåller sig så, att man för närvarande har så stora vakanser i manskapsstyrkan, att man icke har folk tillräckligt att sköta hästarna. Detta gäller visserligen icke på alla ställen. Särskilt ogynnsamt har förhållandet varit vid Norrlands dragonregemente. Men en av anledningarna därtill är, att man där uppställt hästar avsedda för Norrbottens kavallerikår. Man har nu föreslagit att överflytta dem till övriga trupper. Om man nu skulle gå den ärade talaren till mötes, så bleve följden den, att man så att säga bränner ljuset i bägge ändarna. Man tar bort dubbel procent däruppe och minskar eller avskär tillgången där nere.

Det är en ganska betydande minskning, som Kungl. Maj:t har gjort, en minskning som är så stor, att jag för min del måste ställa mig i hög grad betänksam. Det är, som redan påpekats, icke mindre än 477 remonter, som uttages mindre i år än enligt plan. Vad betyder då detta för vårt hästantal vid armén? Om man tänker sig som den ärade talaren synes göra, att man även för framtiden håller remonteringen nere, så skulle det givetvis betyda, att inom kort större delen av vårt kavalleri vore helt och hållet borta. Ty det går icke för sig att minska hästantalet och bibehålla truppen, ty hästar äro nödvändiga för truppen. Det går icke vid mobiliseringen att skaffa lejda hästar för kavalleriet. Det går icke ens för artilleriet och fortifikationen för vissa ändamål. Här måste finnas erforderligt antal stamhästar, och enligt mitt förmenande går redan det kungl. förslaget längre ned, än det över huvud taget kan vara tillrädligt.

Så tillkommer också hänsynen till den varmblodiga hästaveln. Den ärade talaren försökte bagatellisera det skälet under förmenande, att hästuppfödarna icke brydde sig så mycket om, ifall det bleve 200 remonter eller litet mindre. Det är den gamla principen som säger »tål du detta, så tål du mer». Jag undrar, huru långt det kan gå. Känner jag rätt, huru våra jordbrukare resonera, lär väl följden bli att en allt för stark inskränkning i remonteringen inverkar på vår varmblodiga hästavel, så att den upphör. Jag har anledning tro, att den redan nu är icke allt för mycket lönande. Skulle remonteringen minskas på det sätt, som av den ärade talaren ifrågasattes, skulle man därigenom få en känsla av stor ovisshet för framtiden, och det torde då vara osäkert, om det över huvud taget blir någon remontuppfödning vidare.

På grund av de skäl, jag anført, anhåller jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ifrågasatt anslag till remontering.
(Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malnö: Herr talman! Här är en post, som man utan risk och utan fara kan stryka. Häromdagen förelåg i statsutskottet en jämförelse mellan fattade beslut om utgifter och inkomster, som visade, att man redan hade överskridit Kungl. Maj:ts förslag på olika punkter med något över en halv million kronor, om jag minns rätt. Här är endast fråga om 155,000 kronor. Det kan ju anses som en bagatell, men då man kan göra en besparing tror jag, att man bör göra det, i synnerhet då det är utan den ringaste fara.

Herr Widell sade nyss, att det förefaller, som om herrarna trodde, att hästmaterialet, hästbesättningen var för stor, och det visste han icke; han bestred det. Det är dock ett faktum, som alla känna till, att hästuppsättningen är för stor. Riksdagen har redan under fjolåret fattat beslut om att göra vissa lättnader, då det gäller infanteriet. Följaktligen står riksdagen på samma ståndpunkt, då det gäller specialvapnen.

När vi i försvarsrevisionen diskuterat frågan att lätta på försvarsbördan, hava vi alltid stött på den svårigheten, att hästmaterialet är för rikt. Vi kunna således icke behålla detta, om vi verkligen skola göra vissa lättnader i fråga om förkortad övningstid för de värnpliktiga, ty då skulle de återstående endast få sysselsätta sig med att vårda hästar och fölaktligen skulle utbildningen bliva alldeles åsidosatt. När det är så, anser jag, att man mycket väl kan erkänna, att hästbesättningen är för stor; och det framgår ju även av åtskilliga skrivelser från myndigheterna i fjol, att den var för stor. På grund därav kunde man icke göra den nedsättning eller förkortning i övningstiden, som man ansåg sig kunna göra för fotfolket.

Under sådana omständigheter kan jag för min del icke annat än vara med om, att riksdagen här gör en besparing; och jag kan det så mycket mer, som jag vet, att uppe vid norrländska regementena finns det 7—8 hästar för varje värnpliktig att vårda, och då man föreslår, att kassationsprocenten skall höjas, så beror detta just på, att hästbesättningen är för stor.

Om man nu skall fortsätta att inköpa remonter på samma sätt som förut blir det så, att man inköper hästar som förut och flytta dem över till remontdepåerna, och sedan tar man ut dem. På detta sätt får man fortfarande det överskott man nu önskar realisera. Är det icke då bättre att vara försiktig vid remonteringen, så behöver man icke kassera i onödan eller kassera såsom nu faktiskt är behövt, för att man skall kunna göra vissa lättnader. Under sådana omständigheter herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr J e s p e r s o n: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren sade, att här är en post, som utan risk kan sparas. Ja, det vill jag säga, att det beror på från vilka synpunkter man ser denna sak. Om det är så, att det betyder något för landet, att man hos

*Ifrågasatt an-
slag till
remontering.
(Forts.)*

oss har en varmblodig hästuppfödning, som fyller arméns behov — om man icke skulle behöva alla hästarna här i landet, så kan man sälja en del av överskottet till utlandet — om man även anser, att det är en förmån, att denna varmblodiga hästras upprätthålles, då tror jag, herr talman, att den föregående ärade talaren har misstagit sig, då han säger, att detta är en post, som man utan risk kan spara.

Herr Olsson har visserligen sagt, att när man köper så mycket mindre som redan Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 470 st., så betyder det inte så mycket, om man minskar litet till. Herr Widell har redan påpekat, att ett sådant resonemang mycket väl skulle kunna leda till, att man toge bort alltihop, och det är en fara för remontuppfödningen. Jag vågar påstå, att om man går allt för långt härvidlag, blir sannolikt följden, att det blir omöjligt att inom landet uppköpa det hästmateriel, som man behöver för arméns behov. Vad det skulle betyda i kostnadshänseende, tror jag alla, som hava någon kännedom om hästuppfödning kunna intyga, ty att köpa hästar från utlandet faller sig säkerligen nära på dubbelt så dyrt, som att köpa här i landet.

På grund av dessa synpunkter kan jag icke se annat än, att man har skäl att vara försiktig och icke gå för långt i nedsättning vid inköp av remonter. Ty därigenom kan den varmblodiga hästras äventyras och möjligheten att inom landet skaffa det hästmateriel, som behövs, gå om intet.

Herr greve och talman! På grund av de skäl, som jag anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Den föregående ärade talaren gjorda vissa anmärkningar mot mitt sätt att se saken, men jag får verkligen säga, att jag icke alls fick anledning att ändra åsikt. Det bör väl ändå vara någon mening med remontinköpen? Skulle man köpa in dem för att släppa dem till remontdepoterna och sedan låta dem komma ut för att kasseras? Man får väl ändå ta hänsyn till behovet härvidlag; och när vi icke ha något behov av dem så föreligger ingen anledning, att man i onödan skall kasta ut hundratusentals kronor. Remontera för att kassera saknar alldeles mening.

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: Den sista ärade talaren ville särskilt i sitt förra anförande lägga saken så, att kammaren skulle få det intrycket, att det icke var fråga om minskning av det remontantal, som årligen skall inköpas efter gällande härordning. Men faktiskt är, att efter den skulle inköpas för år 1882. Det är nu en ren minskning med 477 st. efter utskottets förslag.

Den talare, som yttrade sig först i detta ärende sade, att det gäller icke bara ett försvarsändamål, utan det var ett remontuppfödarintresse, som här skulle tillgodoses. Ja, men remontuppfödningen har av statsmakterna uppmuntrats på allt möjligt sätt; dels har man år från år, på grund av ändringen i penningvärdet betalt ökade priser, dels har man genom premiering försökt få fram en ädel hästras. Detta för att kunna försäkra sig om det hästmateriel, som behövs för

kavalleriet i landet. Det bör väl vara ett allmänt statsintresse att tillse, att de som lockats in på denna väg att föda upp hästar icke helt plötsligt bli av med möjligheten att sälja sina remonter. Det är nämligen så, att det går icke att uppföda remonter helt plötsligt, utan de skola vara tre år gamla vid inköpet. Det kan icke vara skäl att avbryta denna verksamhet. Det lager som finnes färdigt, var skall man göra av detta? Exporten är stängd för detta hästmateriel. Jordbrukaren får sålunda behålla sina färdiga remonter. Vilka jordbrukare är det, som i allmänhet slagit sig på denna näring? Det är ett mycket litet fåtal av de stora egendomarna, som syssla med detta. Det finnes visserligen ett par stuterier, som driva uppfödningen i någon större utsträckning, men i allmänhet är det de mindre och medelstora jordbrukarna, som sysselsätta sig med detta, och för dem är det künbart, om de icke skulle bli av med de djur, som de tänkt sig kunna sälja under loppet av detta år. Jag tror därför, att det är fullt berättigat, när man säger, att man icke får avbryta dessa inköp allt för häftigt, utan denna minskning måste ske successivt. Det är icke ännu avgjort, om och huru mycket kavalleriet skall minskas, och innan den frågan är avgjord, är det väl skäl att tillse, att man icke minskar intresset för denna uppfödning. Då jag tror, att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag går tillräckligt långt, ber jag att få yrka bifall till detsamma.

Ifrågasatt anslag till remontering.
(Forts.)

Herr Kvarnzelius: Jag skall endast be att få säga några ord.

Den föregående talaren, som försvarade utskottets förslag har ju i allt väsentligt anfört de skäl, som äro att anföra i saken. Jag för anledes emellertid att begära ordet, därför att man kunde få det intrycket av herr Nilssons i Malmö yttrande, att antalet hästar skulle vara för stort. Så är ingalunda förhållandet. Enligt härorganisationen av 1914, är antalet hästar icke övertaligt, utan beror det på att Norrbottens kavallerikår ännu icke blivit uppsatt att dessa 240 hästar, som här äro omnämnda, tillsvidare äro fördelade på övriga kavalleriregementen.

Nu har Kungl. Maj:t i första rummet uraktlåtigt att föreslå remontering till motsvarande antal och i stället tagit dessa 240 hästar i anspråk. Därutöver har Kungl. Maj:t prutat ytterligare 200 hästar emot vad som enligt 1914 års plan normalt skulle inköpas. Trots denna avsevärda reduktion, vilken ju måste anses vara ganska betydande och för vilken enligt min mening var och en som vill göra besparingar, men som icke vill fullständigt riva ned vårt försvar, måste lämna Kungl. Maj:t sitt erkännande, har det likväl visat sig att det anslag, som beviljats för år 1920, icke är tillräckligt, beroende på att priset på hästarna stigit så avsevärt. Inköpspriset har av Kungl. Maj:t föreslagits skola höjas från 1,500 kronor till 2,000 kronor för remont och från 1,900 kronor till 2,400 kronor för tjänstehäst. Det är denna omständighet som gör, att man trots det minskade antalet hästar nödgats begära en förstärkning av anslaget. Då jag för min del anser, att man

Ifrågasatt an-
slag till
remontering.
(Forts.)

icke här genom att vägra denna förhöjning bör föregripa den revision, som är igångsatt, och på detta sätt försöka åstadkomma ändringar i organisationen, så synes det mig, att vad som här från statsutskottets sida föreslagits även bör vinna riksdagens bifall. Därtill kommer, såsom förut redan påpekats, något som även jag anser mig skyldig att taga hänsyn till, nämligen att en hel del jordbrukare och i flertalet fall mindre sådana hava inriktat sin verksamhet på att uppföda varmblodiga hästar. Om staten icke uppträder såsom köpare, stå de där med sina hästar, som icke äro i samma grad användbara för andra ändamål och för vilka de i så fall få vara beredda att taga betydligt lägre pris än vad de räknat med och sannolikt böra hava på grund av de kostnader, som äro förenade med uppfödandet av dessa hästar. Jag anser, att denna synpunkt icke får alldeles lämnas ur räkningen, även om den icke får vara avgörande. Dessa jordbrukare hava varit i god tro, när de fortsatt med uppfödandet av varmblodiga hästar.

Jag anhåller, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rosén: Herr talman! Vid 1919 års riksdag väckte jag en motion, vari jag hemställde om avslag på regeringens förslag om beviljande av anslag för inköp av remonter. Denna motion avstyrktes av statsutskottet, men tre reservanter yrkade bifall till densamma. Det var de båda nuvarande försvarsministrarna och herr Olofsson i Diger-näs. Motionen avsgos av riksdagen. Då nu emellertid antalet reser-vanter i utskottet ökats till nio, finns det måhända större utsikt att få igenom ett avslagsyrkande och jag kommer därför att rösta för reser-vationen. Jag har så mycket större anledning till detta, som det upplysts i debatten, att antalet hästar vid vissa regementen är mycket för stort.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Till försvar för utskot-tets hemställan har man gått två olika linjer, den ena med hänsyn till remontuppfödarintresset och den andra med hänsyn till försvaret. Jag tror emellertid, att utskottets ärade ordförande var något oför-siktig, då han ville tillmäta den ena linjen en ganska liten betydelse, nämligen remontuppfödarintresset, ty denna linjes försvar är bra myc-ket starkare än, om jag så får säga, försvarsintressets linje i denna fråga. Jag kan ju ge utskottets ärade ordförande rätt däruti, att även den första linjen är ganska svag. Jag skall emellertid en liten stund uppehålla mig vid de anföranden i så att säga försvarsintresset, som hava hållits och som hava hållits på ett sådant sätt, att första kamma-ren måste få det intrycket, att om icke utskottets förslag går igenom, går hela vårt försvarsväsende därigenom i putten. Utskottets ärade ordförande slog ju i det fallet rekord över herr Widell, när han sade, att det endast är de, som vilja kasta över ända hela försvaret i ett enda slag, som kunna hava skäl att gå med reservanterna. Inte trodde jag ändå, att vårt försvar hängde på anskaffandet eller icke anskaffandet av dessa 60 eller 70 remonter.

Vad herr Widells resonemang beträffar, så ville han pådyvla mig ett konsekvensmakeri, till vilket jag verkligen icke förstår, att mitt

anförande kunde giva anledning. Herr Widell ansåg, att mitt resonemang gick ut på att för all framtid avskaffa remonteringen. Nej, det gör det visst inte. Mitt resonemang gick ut på att under det år, då vi icke behöva från försvarets synpunkt köpa remonter, skola vi gå fram med försiktighet. Jag sade inte ens, att vi under det året skulle helt avskaffa remonteringen. Tvärtom torde nog herr Widell få den glädjen att se, att jag ännar även i framtiden i denna punkt gå fram med ganska stor försiktighet och varsamhet. Över huvud tror jag icke, att det är så värst mycket bevänt med en bevisföring, som slår så pass över målet som denna, vilken är framförd i så att säga rent försvarsintresse.

Utskottets ärade ordförande lade också kammaren en annan synpunkt på hjärtat, som egentligen var underbarare än allt det andra. Han sade, att man vid remonteringen icke finge föregripa försvarsrevisionen. Jag tycker, att detta var litet egendomligt sagt av ordföranden i ett utskott, som genom det föreliggande förslaget i rätt så stor utsträckning redan har föregripit försvarsrevisionens resultat. Skillnaden mellan utskottet och reservanterna är icke den, att utskottet har låtit bli att föregripa försvarsrevisionen och att reservanterna hava föregripit densamma, utan skillnaden är den, att reservanterna anse, att inbesparandet av 60—70 remonter utöver de 477, med vilka statsutskottet föregripit försvarsutredningen, också kan få följa med.

Slutligen skall jag i fråga om den ärade utskottsordförandens och herr Widells resonemang, att vi icke hava flera hästar än som behövas, be att få säga, att försvarsrevisionen dock har uttalat sig så pass positivt som följer: »Detta sammanhänger givetvis därmed, att antalet uppstallade hästar för närvarande är större än som är förenligt med avvecklingsarbetets ändamålsenliga bedrivande.» Det är ju ett ganska positivt uttalande, som utskottets ärade ordförande varit med om att sätta sitt namn under. Man skulle kanske däremot kunna anmärka, att det bara är kavalleriet, som det gäller, och icke andra vapenslag. Ja för allt i världen, men även de remonter, som reservanterna tillstyrkt böra inköpas i år, räcka både åt övriga vapenslag och ett gott stycke åt kavalleriet orkså. Talet om ett föregripande av försvarsrevisionens arbete är så myrket egendomligare, som förre statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet tydligt har sagt ifrån, att han föregriper utredningen på det sättet, att han anser, att ökningsremontering icke vidare bör förekomma. När sedan utskottets ärade ordförande söker göra troligt, att det endast var Norrbottens kavallerikårs 240 hästar, som åstadkommit allt detta besvär vid armén och som inkräktat i så avsevärd grad på övningsresultatet, så behagade ändå kammaren fästa sin uppmärksamhet på, att förutom dessa 240 hästar har förre krigsministern ytterligare nedsatt antalet med 200 hästar. Det är således icke bara den saken det gäller, och det torde vara fullkomligt omöjligt för utskottets ärade ordförande att med framgång driva den meningen, att förhållandena blivit tolerabla i detta fall bara därför att dessa 240 hästar hava utdelats på de övriga kavalleriavdelningarna. Inspektören för kavalleriet har dock påpekat, att hästvärden för närvarande tar $4\frac{1}{2}$ —7 timmar i anspråk av övningstiden

Ifrågasatt anslag till remonter.
(Forts.)

*Ifrågasatt an-
slag till
remontering.
(Forts.)*

vid de olika truppförbanden. Låt vara att tiden därför kan sänkas från 7 timmar med en eller annan timme, så blir det dock mer än halva övningstiden per dag, som kommer att avgå för hästvården till och med sedan dessa 240 hästar utdelats på de övriga.

Jag skall nu endast säga ett par ord beträffande den andra linjen. Det är alldeles riktigt vad den ärade representanten på Kristianstads-länslänkebänken sade om lagret av hästar. Men jag vill då ytterligare fästa uppmärksamheten på, att om det blir ett eller annat tiotal hästuppfödare, som detta kommer att gå ut över, kan detta knappast betraktas såsom ett riksintresse av den art att vi här behöva taga detta rätt stora anslag på tilläggsstat. Herr Jespersen sade en sak, som i detta fall kanske kan bringa dem en liten tröst. Det var när han talade om möjligheten att exportera vad som icke gick åt på remontermarknaden här i Sverige. Visserligen invände den ärade representanten på Kristianstads-länslänkebänken, att han trodde, att exportförbud var för tillfället gällande, så att det icke gick på den vägen. Jag skulle dock tro, att om uppfödarna av varmlodiga hästar här i landet kunde stödja sig på så pass goda skäl som en nedsättning i detta års remontering, uppgående till något över 500 hästar, eller ungefär hälften av hela antalet, skulle det icke vara svårt för dem att få exportlicens för de varmlodiga hästar, som de möjligen skulle kunna vilja avyttra till utlandet.

Ja, herr talman, trots det konsekvensmakeri, som från båda linjernas förespråkare har gjort sig gällande i detta fall, finner jag ingen anledning att frångå mitt första yrkande.

Herr *Widell*: Gent emot den ärade talaren på Örebro-länslänkebänken vill jag taga upp endast en punkt till bemötande. Det är, när den ärade talaren återkom till påståendet, att vi skulle hava för många hästar vid armén. Som bevis för detta anförde han försvarsrevisionens yttrande, att vid kavalleriet äro uppstallade flera hästar än som är lämpligt med hänsyn till manskapets utbildning. Detta beror emellertid uteslutande på en tillfällig omständighet, nämligen den att för ögonblicket vakanserna äro så stora bland arméns fast anställda personal. I samma ögonblick som vi få dessa vakanser fylla, upphör detta förhållande, och det finns icke någon, såvitt jag vet, som har påstått, att hästantalet i och för sig skulle vara för stort i förhållande till den nuvarande organisationen. Huruvida denna organisation skall bibehållas för framtiden är en annan sak, men att nu utan någon som helst utredning förstöra organisationen genom att taga bort hästarna är en mycket vågad sak.

Då jag har fått ordet kan jag icke underlåta att fästa mig något vid den ärade talarens påstående, att jag skulle hava förebrått honom ett slags konsekvensmakeri, i det att jag skulle anse, att den ärade talaren menade, att vi även framdeles skulle stå kvar vid denna låga remontering. Jag trodde verkligen, att det var den ärade talarens mening. Jag hade så mycket mera skäl för denna uppfattning som den ärade talaren i statsutskottet gjorde gällande, att när vi nu i år kassera 18 %, böra vi nästa år kassera 36 % och året därpå

också 36 %. Då får jag säga, att det är ganska meningslöst, om vi samtidigt skulle remontera.

Jag vidhåller mitt yrkande.

*Frågasatt an-
slag till
remontering.
(Forts.)*

Herr statsrådet H a n s s o n: Herr greve och talman! Det erinrades av en talare om den ståndpunkt jag intagit till remonteringsanslaget under behandlingen av ärendet vid fjolårets riksdag. Med anledning av denna erinran vill jag endast förklara, att min förflyttning till statsrådsbänken naturligtvis icke medfört någon förflyttning i mina åsikter.

Jag har emellertid begärt ordet egentligen av den anledningen, att jag anser det vara av vikt, att jag i detta sammanhang lämnar några upplysningar, som kanske för bedömandet av den föreliggande punkten äro utav mindre vikt än de kunna bli för bedömandet av en fråga, som senare kommer före i riksdagen, nämligen om möjligheten att minska utbildningstiden för de värnpliktige vid specialvapnen.

Det har här utav ett par talare uttalats vissa betänkligheter redan mot den minskning av reparationen, som föreslagits av Kungl. Maj:t. Dessa betänkligheter ha dock icke föranlett något yrkande om höjning av det utav Kungl. Maj:t äskade beloppet. Emellertid talade herr Widell om, att man skulle förstöra organisationen genom att minska hästarnas antal. I sin allmänna formulering skulle detta yttrande också kunna drabba Kungl. Maj:ts förslag, som ju, såsom här har påpekats, innebär en rätt avsevärd minskning av reparationen. Jag tror emellertid, att det föreligger anledning att tillgripa åtgärder, som kunna bringa hästbeståndet, i synnerhet vid kavalleriet och artilleriet, i ett bättre förhållande till manskapstillgången.

I sitt uttalande den 6 december i fjol med anledning av försvarsrevisionens frågor yttrade inspektören för kavalleriet bland annat, att »vid de ogynnsammast lottade regementena, särskilt Norrlands dragonregemente, kunde hästvärden f. n. ingalunda så bedrivas som vore önskligt med hänsyn till hästmaterielens vidmakthållande». Här konstateras sålunda, att redan nu förhållandet mellan manskapstillgång och hästbestånd leder dithän, att, särskilt vid ett regemente, värden av hästmaterielen icke kan tillfredsställande upprätthållas.

Jag har här i min hand ett annat yttrande av kavalleriinspektören. Han säger där, att »det är tydligt, att vid de truppförband, där antalet hästar per man överstiger 3, upphör all utbildning utöver hästvärden. Med förhållanden, sådana som de i tabellen ovan vid flera förband angivna, skulle hästmaterielens krigsduglighet inom kort förstöras». Detta yttrande hänför sig till en tabell, där man har beräknat manskapstillgångens förhållande till hästbeståndet, därest en minskning sker i övningstiden genom hemförlovning av de värnpliktige i två omgångar. Men det göres däri ett bestämt uttalande, att där antalet hästar per man överstiger 3, upphör all utbildning utöver hästvärden. Det finnes samtidigt en tabell, som visar, huru för närvarande, utan någon minskning av övningstiden, förhållandet mellan manskapstillgång och hästbestånd ställer sig.

Ifrågasatt an-
slag till
remontering.
(Forts.)

Det befinnes då, att vid två kavalleriregementen överstiger antalet hästar per man 3, vid fem truppförband är man uppe i en siffra, lägst 2,2, högst 2,7, en siffra, som alltså avsevärt närmar sig den, där all utbildning måste anses upphöra. Endast vid tre förband har man en siffra, där hästantalet per man understiger 2.

Det är ju av dessa siffror uppenbart, att här föreligger en mycket betänkelig disproportion mellan manskapstillgång och hästbestånd. Då kan man säga som herr Widell, att detta bör avhjälpas genom att man ordnar det så, att vakanserna bland det fasta manskapet bli mindre. Men jag tror icke, att man bör göra sig alltför stora illusioner om möjligheterna att under den närmaste tiden avsevärt minska dessa vakanser. Här kommer sålunda att bestå en disproportion, som måste på något annat sätt avvecklas. Ett steg i denna riktning är givetvis vad Kungl. Maj:t har föreslagit i fråga om minskad remontering. Ett annat steg, kanske betänkligare, i synnerhet ur ekonomiska synpunkter, är det som föreslagits av försvarsrevisionen, som dels hemställt, att den årliga kassationen på hösten skall i år framflyttas till våren, och dels att denna kassation skall ökas från 9 till 18 %.

Om man emellertid från att behandla nuvarande förhållanden går över till att fråga sig: Hur inverkar detta på våra möjligheter att minska övningstiden för de värnpliktige? så är det uppenbart, att när redan nu disproportionen så starkt framträder, måste den i ännu högre grad göra sig gällande, därest man vill komma fram till en förkortning av övningstiden för de värnpliktige, en förkortning, som tydligen icke kan ske på annat sätt än genom att man uppdelar klasserna i två delar, och att man gör en hemförlovning i omgångar. Det finnes en tabell här, där man uträknat, hur det skulle ställa sig, därest på detta sätt halva styrkan värnpliktige hemförlovades. Av densamma framgår, att endast vid tre truppförband kommer man ifråga om hästantalet per man *under* den ödesdigra siffran 3, och även vid dessa förband håller man sig vid 2,4 2,6 och 2,7. I vissa fall kommer man ända upp till siffran 6, d. v. s. upp till denna siffra, där enligt kavalleriinspektörens mening man icke ens med den inkallade styrkan kan upprätthålla den goda vården av hästmaterielen.

För min del, det behöver jag knappast säga, är jag livligt intresserad av att den nedsättning av övningstiden, som kom till stånd för de värnpliktige vid infanteriet och vissa andra truppslag genom beslut av fjolårets urtima riksdag, också skall kunna ske för de värnpliktige vid specialvapnen. Det synes mig, som om, så långt sig göra låter, de hinder böra undanröjas, som kunna stå i vägen för en sådan minskning. Ett av de allvarligaste hindren är tydligen disproportionen mellan hästbestånd och manskapstillgång, och jag har därför, då det här gäller att på en punkt, ehuru kanske icke så viktig, besluta i denna sak, ansett mig böra meddela dessa upplysningar, för att ge kammaren tillfälle att fullt ut bedöma den allvarliga situation som föreligger.

Herr Widell: Herr greve och talman! I anledning av herr statsrådets och chefens för lantförvarsdepartementet anförande ber jag först och främst få konstatera, vad som för övrigt framhållits redan förut, att en minskning av remonteringen i år icke på något sätt inverkar lättande på de nuvarande förhållandena vid truppena. När det gäller en minskning av de värnpliktiges övningstid i år, är denna fråga om remonteringen fullkomligt betydelselös, ty de remonter, som nu uppköpas, komma att stå på depå och komma icke att utlämnas till truppförbanden i år.

Ifrågasatt anslag till remontering.
(Forts.)

Det andra, som jag vill konstatera är, att svårigheterna f. n. bero på att stammen i så stor utsträckning är vakant.

Nu har herr statsrådet uttalat sina farhågor för, att det inte skall bli möjligt att få stammen fulltalig igen eller åtminstone att få ner antalet vakanser. Jag vill med anledning härav säga, att enligt mitt förmenande måste det betraktas som ett absolut oavvisligt krav, att *alla* erforderliga åtgärder vidtagas för att bringa upp stammen i full numerär. Det är försvarsrevisionens oavvisliga plikt att framställa de förslag, som härför krävas, och jag vågar bestämt förutsätta, att herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet ingalunda kommer att underlåta att göra vad på honom ankommer för att råda bot på nuvarande missförhållanden. Ett uppbringande av stammen till full numerär är enligt mitt förmenande nödvändigt, icke bara för att hålla armén vid stånd, utan det är också den enda förutsättning, under vilken man kan genomföra en mera avsevärd förkortning av de värnpliktigas övningstid.

Herr statsrådet H a n s s o n: Med anledning av herr Widells anmärkning, att en minskning av remonteringen i år icke kan inverka på möjligheterna att nedsätta övningstiden för 1919 års klass, önskar jag endast påpeka, att åtminstone min avsikt är att i fråga om denna minskning av övningstiden icke stanna vid 1919 års klass, utan jag hoppas, att man även ifråga om de följande klasserna skall kunna möjliggöra en kortare utbildningstid än den, som f. n. i värnpliktslagen är föreskriven. Det är sålunda utav ett visst intresse, att när man rör sig med de förhållanden, som gälla framtiden, man icke bara räknar med det ena utan också med det andra; och jag tror, att man kan för framtiden säga, att övningstiden under alla förhållanden blir kortare än den f. n. är.

Herr Ericsson, A a b y: Herr greve och talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet började sitt första anförande med att säga, att kammaren kunde vara förvissad om att de åsikter, som han hade hyst och uttalat före sitt tillträde till statsrådsämbetet, icke voro ändrade nu, sedan han blivit statsråd. Det kan icke ett ögonblick falla mig in att tillåta mig att sätta mig till domare över de åsikter, som en riksdagsman har, men å andra sidan bör det icke förtänkas, herr statsråd, att ett sådant uttalande, när man känner de åsikter herr statsrådet haft, måste väcka oro och bekymmer hos dem, som anse, att för Sveriges frihet

Ifrågasatt an-
slag till
remontering.
(Forts.)

och självständighet fordras det med nödvändighet ett starkt och välordnat försvar. Och denna oro och detta bekymmer minskades ingalunda under intrycket av detta anförande, där det ideligen och ideligen — och även i det sista anförandet återkom det — framhölls, att här gäller det att minska och minska på Sveriges försvarskraft, och icke ett enda ord talades om, huruvida det ena eller andra kunde vara nödvändigt för att skänka Sverige ett behöfligt försvar. Jag undrar dock, om icke — jag ber herr statsrådet icke illa upptaga, att jag säger det rent ut — statsrådets och chefens för lantförsvarsdepartementet främsta uppgift är att tillse, att Sverige *kan*, i händelse av behov, vara försvarsberett.

Herr statsrådet H a n s s o n: Med anledning av det sist hållna anförandet vill jag endast erinra därom, att min uppfattning är, att man kan med en väsentligt minskad övningstid upprätthålla den försvarsorganisation, som med hänsyn till världsläget kan vara nödvändig.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr N. A. Nilsson i Kabbarp m. fl. vid denna punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr N. A. Nilsson i Kabbarp m. fl. vid denna punkt anförda reservationen.

Omröstningen företogs, varefter och sedan en voteringssedel blivit undantagen och förseglad samt de övriga öppnats, rösterna befunnos hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 57.

I följd härav öppnades jämväl den förseglade sedeln, och då denna befanns innehålla ett nej, hade kammaren fattat beslut i överensstämmelse med nej-propositionen.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr vice talmannen.

Punkterna 10--14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16 och 17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19--22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 301, angående användande av fonden för krigsfartygs byggnad till täckande av merkostnader för vissa ändringsarbeten å minifartyget *Clas Fleming* m. m.;
- nr 302, angående täckande av merkostnad för anskaffning av bärgningsmateriel för undervattensbåtar;
- nr 303, angående provisorisk förhöjning av dagtraktamenten till personal vid marinen vid vissa kommenderingar och förrättningar;
- nr 304, angående ytterligare anslag till bestridande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland;
- nr 305, angående pension åt f. d. marinläkaren av 1:a graden i marinläkarkårens reserv *C. A. Trana*;
- nr 333, angående förhöjning av ersättningen till värnpliktig under enskild färd; samt
- nr 338, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 7 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 12, angående regleringen av utgifterna under tillägsstatens för år 1920 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4 och 5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

*Om anslag till
flottans krigs-
beredskap
m. m.*

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till flottans krigsberedskap och övningar å tilläggsstat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag, högst, 1,700,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *H. M. Bäckström*, *C. G. Ekman*, *J. Nilsson* i Malmö, *A. Anderson* i Råstock, *O. H:son Waldén*, *C. R. Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro och *E. Andersson* i Prästbol, vilka ansett, att utskottet icke nu bort avgiva förslag beträffande den under förevarande punkt gjorda framställningen, utan att därmed bort anstå i avbidan på eventuell proposition från Kungl. Maj:t angående inskränkning i tiden för värnpliktsövningarna.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*: Jag ber först att få meddela, att endast genom ett missförstånd har bland reservanterna icke ytterligare kommit att antecknas några av mina partivänner i andra kammaren.

I själva sakfrågan ber jag att få säga, att jag påyrkade i utskottet, att med avgörandet av denna fråga skulle anstå, till dess att den i utsikt ställda propositionen rörande avkortning av övnings-tiden hunnit av kamrarna behandlas och avööras. Först sedan detta skett, torde man kunna närmare bedöma, huruvida hela det på den föredragna punkten utav Kungl. Maj:t äskade förstärkningsanslaget blir erforderligt eller icke. Och det har häremot icke anförts några som helst skäl för att man nu borde avgöra frågan. Tvärtom ligger detta ärende så, att det mycket väl kan anstå med avgörandet därav, till dess det av mig nyss omnämnda ärendet hunnit komma in till kamrarna och där bli behandlat.

Vid sådana förhållanden ber jag, herr vice talman, att få yrka, att den nu föredragna punkten måtte återremitteras till utskottet.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att i avseende på nu föredragna punkt annat yrkande ej förekommit, än att punkten skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på återremiss, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 7—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckt motion om ersättning åt vissa fastighetsägare i Hagalunds municipalsamhälle för skada, som tillskyndats dem genom anläggandet av en järnvägstunnel under samhället, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om förbud att förtära rusdrycker m. m. å utskänkningsställe, där utskänkning av pilsnerdricka idkas utan samband med utskänkning av rusdrycker;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be- myndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa post- avgifter;

nr 14, i anledning av väckt motion angående stiftelsens »Lars Hiertas minne» frikallande från taxering till bevillning samt in- komst- och förmögenhetsskatt; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner angående frihet för Sam- fundet De Nio från skattskyldighet för fonden Lotten von Kræmers stiftelse och därifrån inflytande medel.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av bankoutskottets ut- låtande nr 21, angående vissa pensioner och understöd, bifölls vad ut- skottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 35 A, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för år 1921 i vad angår jordbruksärendena.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Om ändring i villkoren för statens egnahems-lånerörelse.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva sådan ändring i de för statens egnahemslånerörelse fastställda allmänna villkor och bestämmelser, att tillämpas från och med år 1920, att maximivärdena höjdes för obebyggda jordbrukslägenheter till 15,000 kronor, för bebyggda jordbrukslägenheter till 12,000 kronor och för bostadslägenheter till 10,000 kronor; dels medgiva, att från och med år 1920 ett belopp av 12,000,000 kronor finge av Kungl. Maj:t årligen disponeras såsom lån från egnahemslånefonden; dels ock såsom kapitalökning för samma fond för år 1921 anvisa ett reservationsanslag av 9,500,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta motioner nämligen

1) nr 99 i första kammaren, av herr *Sigfrid*, vari hemstälts, det riksdagen måtte besluta,

1. att sådana lån, som utginge ur egnahemslånefonden till låntagare, som köpte obebyggda lägenheter för att därå uppföra egnahem, vare sig för jordbruksändamål eller enbart bostadsändamål, skulle utlämnas efter en räntefot av 3,6 % och med en amorteringstid, som gällde före 1920.

2. att maximigränsen för erhållande av lån skulle höjas till:

för obebyggda jordbrukslägenheter	kronor	18,000
för » bostadslägenheter	»	12,000
för bebyggda jordbrukslägenheter	»	15,000
och för bebyggda bostadslägenheter	»	10,000.

2) nr 100 i första kammaren, av herr *Johansson* i Kälkebo m. fl., lika lydande med nr 199 i andra kammaren, av herr *Ryberg* m. fl., vari hemstälts,

dels att § 8 mom. 1 i de i riksdagens skrivelse nr 339 vid 1919 års lagtima riksdag givna allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse måtte sålunda ändras: »Egnahemslån — — — överstiger: för obebyggd jordbrukslägenhet 20,000 kronor och för bebyggd jordbrukslägenhet 15,000 kronor, samt för bostadslägenhet 8,000 kronor, dock att, därest minskad byggnadsskyldighet, på sätt Kungl. Maj:t äger att närmare bestämma, skulle vid egnahemslånets beviljande medgivas, samma värde i fråga om obebyggd jordbrukslägenhet må nedsättas till 18,000 kronor, och att, därest låneförmedlaren finner vägande skäl därför föreligga, lån må beviljas, även när obebyggd lägenhets värde ej överstiger 25,000 kronor och bebyggd lägenhets ej 20,000 kronor, såvida lånebeloppen ej över-

stiga vad enligt eljest gällande allmänna regler må som egnahems-lån högst utbetalas. Lägenhet — — — — — obebyggd»;

dels ock att §§ 17, 18 i samma skrivelse nr 339 måtte sålunda ändras, § 17: »Rörande — — — — förverkad; beträffande vilka byggnader — — — — fullbordade, varvid skola till efterrättelse lända de föreskrifter, Kungl. Maj:t kan komma att, till lindrande av byggnadsskyldigheten, fastställa», och § 18: »I det — — — — inträder, dock att, beträffande tidpunkten för bestämda byggnaders fullbordande, Kungl. Maj:t må medgiva skälig förlängning av sagda tid»;

3) nr 170 i första kammaren, av herr *Lind*, vari yrkats, att riksdagen måtte ändra Kungl. Maj:ts förslag å sid. 10 bil. till utgifter för kapitalökning (bil. 2) att i villkor för erhållande av lån från egnahemslånefonden fastsloges, att maximivärdet för bostadslägenheter skulle vara 12,000 kronor i stället för av regeringen föreslagna 10,000 kronor;

4) nr 169 i första kammaren, av herr *Lind*, vari hemställts, att riksdagen ville besluta sådan ändring i gällande bestämmelser för statens egnahemslåneverksamhet, att låneförmedlare skulle äga att utlämna lån för egna hem jämväl å sådant till stad hörande område, för vilket stadsplan blivit fastställt;

5) nr 101 i första kammaren, av herr *Johansson* i Kälkebo m. fl., likalydande med nr 200 i andra kammaren, av herr *Ryberg* m. fl., vari yrkats, att riksdagen måtte besluta,

att av överskottet å kristidsanslagen till nyodling och betesförbättring skulle anvisas två miljoner kronor till bildande av en särskild odlingslånefond för utlåning till egnahemslåntagare på de i motiveringen till sagda motion nr 199 angivna grunder; och

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av närmare föreskrifter rörande denna fonds användning för sagda ändamål.

Utskottet hade i förevarande punkt på återopade skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionerna nr 99, 100 och 170 i första kammaren samt nr 199 i andra kammaren

dels medgiva sådan ändring i de för statens egnahemslånerörelse fastställda allmänna villkor och bestämmelser, att tillämpas från och med år 1920, att maximivärdena höjdes för obebyggda jordbrukslägenheter till 15,000 kronor, för bebyggda jordbrukslägenheter till 12,000 kronor och för bostadslägenheter till 10,000 kronor;

dels medgiva, att från och med år 1920 ett belopp av 12,000,000 kronor finge av Kungl. Maj:t årligen disponeras såsom lån från egnahemslånefonden;

dels ock såsom kapitalökning för samma fond för år 1921 anvisa ett reservationsanslag av 9,500,000 kronor;

B) i anledning av motionerna nr 101 i första kammaren och nr 200 i andra kammaren i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande vilka åtgärder, som från statens sida borde vid-

Om ändring i villkoren för statens egnahemslånerörelse.
(Forts.)

Om ändring i villkoren för statens egnahems-låncrörelse. tagas för att underlätta nyodling och betesförbättring å sådana egnahemslägenheter, för vilkas förvärvande lån erhållits från egnahemslånefonden;

2) att motionen nr 169 i första kammaren ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Herr Sigfrid: Herr vice talman! Jag har tillåtit mig, att väckt en motion om nedsättande av räntan för lån ur egnahemslånefonden till 3,6 % ifrån nuvarande 4,75 %. Jag har gjort detta, därför att jag anser, att man har begått ett stort misstag, då man höjt denna ränta för dessa fattiga egnahemsinnehavare. Jag har dessutom motionerat om att få maximigränsen för byggnadskostnaden för erhållande av lån till egnahem höjd, beträffande obebyggda bostadslägenheter till 12,000 kr. och för obebyggda jordbrukslägenheter till 18,000 kr. Utskottet har icke funnit anledning att tillstyrka någotdera av dessa förslag. Beträffande höjningen av maximivärdena vill jag anföra, att det f. n. är absolut ogörligt att bygga ett eget hem på 3 rum och kök, vilket jag anser vara det minsta möjliga, ens på den billigaste platsen i Sverige, för 10,000 kr, som utskottet har föreslagit som maximigräns för bostadslägenheter. Jag förstår inte, varför man då har satt detta belopp. Man har beträffande jordbrukslägenheter gått upp till 15,000 kr., men jag betvivlar även, att det med nuvarande byggnadskostnader finns någon möjlighet att åstadkomma ett någorlunda hyggligt jordbruksegethem för ett belopp av 15,000 kr.

Jag skall emellertid icke göra något yrkande i denna del, därför att man kan ju komma ifrån dessa gränser genom att lägga fram ett kostnadsförslag, som slutar på ett belopp, som är lägre än det faktiska, och på så sätt få lånerätt efter dessa belopp. Om man sedan överskrider det sålunda beräknade beloppet, kan det ju inte hjälpas. Förfaringssättet är ju inte vidare vackert, men det går ju för sig.

Jag skall sålunda inskränka mig till att yrka bifall till min motion i vad den avser låneräntans nedsättande. Det har väckt ett mycket stort uppseende i landet, då man höjde denna ränta. Man har säkerligen härigenom gett egnahemsrörelsen ett dråpslag. Jag tror för min del inte, att man kan tänka sig, att denna rörelse skall kunna utvecklas, om statsmyndigheterna så litet bekymra sig om den, att de höja räntan i en tid, då de i stället snarare borde ha sänkt den. Eftersom alla andra kostnader höjas, så att sådana egnahems uppkomst nästan omöjliggjorts på grund av de höjda byggnadskostnaderna, borde staten å sin sida istället medverka till att nedbringa kostnaderna för lån. Det är med ledsnad man erfar, att finansministern och jordbruksministern också anföra sådana skäl, som att den statsfinansiella situationen icke tillåter, att man gör dessa fattiga egnahemsbyggare någon subvention på det sättet, att man lämnar dem billigare ränta. Det skulle icke kosta staten mer än kr. 60:38 cm året till varje egnahemsbyggare, såsom framgår ur den uträkning, jag gjort i min motion; denna subvention skulle de få medelst den lägre räntan. Jag kan ej tänka mig, att det är rik-

tigt att lägga endast statsfinansiella synpunkter på saken och därtill så snäva synpunkter, som man här lagt på den. Det finns ju också sociala synpunkter att taga hänsyn till, och dessa sociala synpunkter borde vara avgörande. Man beviljar flera miljoner som subvention för byggande av bostäder av kaserntyp med lägenheter om ett rum och kök, föga människovärdiga bostäder, men nekar den flitige och statsnyttige egnahemsbyggaren det lilla belopp, som ligger i en lägre ränta. Jag har naturligtvis insett, att det icke är mycket att göra åt denna fråga då man så nyligen höjt räntan. Utskottet har för sin del också motiverat avslaget med, att man så sent som i fjol fastställde den nuvarande högre räntefoten och att det därför icke vore lönt att nu ändra densamma. Man säger visserligen, att jag har mycket fog för min begäran om hjälp för sådana egnahemsbyggare, som åstadkomma nya egnahem, ty det är att märka, att min motion icke avser att lämna lägre ränta till redan färdiga egnahem, vare sig bostadshem eller jordbrukshem, som överflyttas från en till annan. Jag anser nämligen icke detta som en så viktig sak ur statlig synpunkt, att det behöver understöd alls, men i varje fall håller jag för riktigt, att man där stannat vid den högre ränta, som staten själv får betala för sina medel. Men när det gäller att åstadkomma nya egnahem, avser min motion att påvisa den väg, som är framkomlig beträffande avhjälpandet av bostadsbristen här i landet, denna bostadsbrist, som är så oerhörd. Jag skall icke vidare gå in på att beskriva det elände, som den åstadkommit. Den har ju beskrivits på så många sätt och håll, att jag ej behöver förlänga debatten därmed. Jag får säga, att statsmyndigheternas utlåtanden och riksdagens behandling av denna fråga peka hän på, att man icke anser egnahemsbildningen som något medel att lösa bostadsfrågan. Men det måste just vara det bästa medlet härtill. Jag har själv praktiskt försökt lösa den på denna väg i det samhälle, jag har äran att bo i. Det finnes ingen bostadsnöd där och finnes för närvarande ej någon högre årshyra för rum än 100 kr., och det är ändå icke något så litet industrisamhälle. Jag står således icke här och talar om utopier, utan jag vet, att saken kan genomföras på den vägen och jag tror, att det låter sig göra även beträffande städerna. Då det gäller att råda bot mot bostadsbristen, bör man ej blunda för, att om man skaffar jordbrukshem och andra egnahem på landsbygden, bibehåller man därmed också befolkningen på landsbygden, vilket ju är synnerligen önskvärt. Storstäderna få icke av sig själva den folkökning, som de nu få från landsbygden, ty deras nativitet är så låg, att de icke skulle ha någon bostadsbrist, om de endast vore beroende av sin egen folkökning. Följaktligen måste man tänka sig, att om man åstadkommer jordbruks- och bostadsegnahem, hjälper man därmed även till att lindra bostadsnöden i städerna, och detta på det mest önskvärda sätt. Man kan genom att gå fram den vägen uppmuntra egnahemsbyggandet mera, än man hittills gjort, om man nu lämnar billigare ränta, och man kan på det sättet tillvarata en kraft, som för minskande av bostadsbristen är mycket värdefull, nämligen egnahemsbyggarens lilla kapital och hans arbete icke endast. för åstadkommande av det

Om ändring i villkoren för statens egnahems-lånerörelse.
(Forts.)

Om ändring i
villkoren för
statens
egnahems-
lånerörelse.
(Forts.)

egna hemmet, utan även för underhållet av detsamma. Jag anser, att detta är ett av de mest lämpliga och givande sätt att använda kapital till bostadsbristens lindrande och att man icke bör bortse från den saken. Det är just vad jag avsett att understryka med min motion.

Som jag redan sagt, är det naturligtvis ej med något stort hopp om framgång, som jag nu går att yrka bifall till min motion, men jag skulle vilja hänvända mig till mina kammarkamrater och be dem om möjligt i alla fall lämna sin röst åt mitt yrkande för att på det sättet få fram denna egnahemsfråga bredvid de förslag till åtgärder för bostadsfrågans lösning, som komma på kammarens bord inom kort från Kungl. Maj:ts sida.

Herr vice talman, jag skall sålunda tillåta mig att yrka bifall till min motion beträffande moment 1. Beträffande moment 2 avstår jag från att göra något yrkande.

Herr Ericsson, Aaby: Herr talman! Det förefaller mig, som om kammaren icke vore särskilt road av långa diskussioner i denna sena timme, och därför skall jag blott be att få säga, att utskottet varit vänligt mot motionären, men utskottet har ej kunnat gå med på att sänka räntan under det belopp, som föregående års riksdag beslöt. Och jag undrar, om herrarna äro beredda att göra detta nu med den höga räntefot, som för närvarande råder. När staten ej kan låna upp under 6 %, lär det icke vara möjligt att lämna lån mot lägre ränta än 4 $\frac{3}{4}$ % för egnahemsbildning.

Jag skall ej inlåta mig på någon polemik, jag delar en stor del av de åsikter, som motionären har uttalat, men jag riktar till honom den frågan: Kan det icke tänkas, att det är emot egnahemsrörelsen och emot egnahemsbyggarna mindre välbetänkt just i dessa tider med höga jordpris och oerhört höga byggnadspris att uppmantra dem till att bygga och företaga bildandet av egnahem?

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lind: Jag har i detta ärende väckt två motioner, en om att riksdagen måtte ändra Kungl. Maj:ts förslag å sid. 10 bil. till utgifter för kapitalökning (bil. 2) att i villkoret för erhållande av lån från egnahemslånefonden fastslås, att maximivärdet för bostadslägenheter skall vara 12,000 kronor i stället för av regeringen föreslagna 10,000 kronor; och den andra, att riksdagen ville besluta sådan ändring i gällande bestämmelser för statens egnahemslåneverksamhet, att låneförmedlare må äga att utlämna lån för egna hem jämväl å sådant till stad hörande område, för vilket stadsplan blivit fastställd.

Herr talman, jag ber blott, att få yrka bifall till mina båda motioner.

Herr Sigfrid: Beträffande herr Aaby Ericssons fråga till mig, om jag icke kunde tänka mig att det möjligen vore för dyrbart att locka folk till att nu bygga bostäder och skaffa sig egnahem, vill jag bara ställa en genfråga till herr Aaby Ericsson: Kan

det tänkas, att man i dessa dyra byggnads- och bostadstider kan alldeles inställa *bostadsbyggandet*, därför att det är för dyrt att bygga? Jag kan icke finna annat än att man måste se på saken sasom jag gjort, nämligen att denna eguahemsfråga huvudsakligen avser att lindra bostadsnöden.

Beträffande det uttalandet, att staten icke kan låna upp pengar mot 4,75 % och sedan lämna ut dem till 3,6 %, kan jag icke fatta, varför man icke lika gärna som man lämnar så och så många miljoner till kasernbyggnader, kan lämna i form av räntenedsättning några kronor till varje eguahemsbyggare arligen. Gör man det, så att man förlorar på räntan på det man *lånar* ut eller man lämnar det som direkt *gåva* i form av kapital på en gång, så kan det väl komma på ett ut.

Herr Juhlin, Malcolm: Jag skall bara be att få säga några ord. Jag tycker att motionären bör ha något understöd för det förslag, han framkommit med. Hans argumentation är onekligen riktig. Vi ha nu att förvänta, som vi hört, en kungl. proposition med ett krav på några hundra miljoner för att bygga bostäder åt statens tjänstemän. Jag skulle tro, att staten på de penningarna, fastän man möjligen upplånar dem till 6 %, ej kommer att få ens 2 % ränta. Under sådana förhållanden ligger det ju mycket rättvisa i den framställning, motionären här gjort under påpekande, att det kan vara en lika god och välförtjänt uppmuntran att till sådana personer, som vilja skaffa sig eget hem, även om det är dyrt, lämna penningar mot denna billiga ränta.

Jag hyser dock för min del den uppfattning, som utskottet har givit uttryck åt, att det knappast är något att göra åt saken i år, därför att en ändring så nyligen har gjorts. Men jag skulle tro, att motionärens yrkande är lika berättigat som det vi sedermera komma att fatta beslut om, nämligen att bygga en massa bostäder, som helt säkert komma att giva ännu mindre avkastning på det kapital, som i dem nedlägges. Det är lika berättigat att lämna ut lån för dessa ifrågavarande egna hem på landet och även i mindre stadsamhällen.

Jag vill emellertid ej göra något yrkande, och jag anser, att även motionären borde kunna nöja sig med denna sin framställning, utan att man nu behöver votera, och istället återkomma med förslag till ett annat år.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr vice talmannen yttrade, att i fråga om nu föredragna punkt framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Sigfrid*, att kammaren skulle, med bifall till den av honom i ämnet väckta motionen i dess första del, i övrigt bifalla utskottets hemställan; samt 3:o), av herr *Lind*, att kammaren skulle bifalla de av honom väckta motionerna nr 169 och 170 men i övrigt bifalla vad utskottet hemställt.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och för-

Första kammarens protokoll 1920. Nr 28.

klarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 4—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 35 B, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1920 i vad rör jordbruksärenden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omläggning av allmänna nyodlingslånefonden till en lånefond för nyodling och jordförbättring; samt

nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående höjning av den ur fonden till fiskerinäringens befrämjande årligen utgående lånesumman m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om' befräm-
jande av
äktenskaps-
bildningen.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om befrämjande genom statens medverkan av äktenskapsbildningen i Sverige.

Med föranledande av ifrågavarande inom första kammaren av herrar *von Koch* och *Alfred Petré*n väckta motion, nr 191, hade utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt, att första kammaren ville för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens medverkan äktenskapsbildningen i vårt land skulle kunna verksamt befrämjas, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr *Re uterskiöld*: Herr vice talman! Då man ansett nödvändigt, att från statens sida vidtaga positiva åtgärder till äktenskapsfrekvensens höjande, har det alltid visat sig, att sådana stater befunnit sig på dekadens, och att dessa åtgärder därför också blivit fullkomligt ineffektiva. Däremot kan det finnas vissa möjligheter, om man begränsar sig till negativa åtgärder. Ett gott tillfälle därtill får kammaren snart, då jag hoppas kammaren kommer att avslå det förslag till giftermålsbalk, som föreligger.

I avvaktan, att kammaren skall på det sättet medverka till äktenskapsfrekvensens höjande, ber jag, herr vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Borell: Som herrarna finna av utskottets betänkande, har denna fråga ett par gånger förut varit föremål för kammarens behandling, och sista gången beslöt kammaren en skrivelse av samma innehåll, som nu är ifråga. Förslaget föll då emellertid i andra kammaren. Det är nu så, att Sverige i nativitetshänseende står mycket illa. Under den ganska vidlyftiga utredning, som föregått denna frågas behandling i riksdagen, hava åtskilliga vägar anvisats, varigenom man skulle kunna motverka detta missförhållande.

Då det synes mig, att åtskilligt i det förslag som framkommit får anses vara ägnat att kunna förbättra den situation, som råder, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: När herr Reuterskiöld förklarar, att avslag på förslaget om giftermålsbalken skulle öka äktenskapsfrekvensen, så är det ungefär lika vist, som när högerpartiet under herr Lindmans ledning försökte komma åt den kvinnliga rösträtten genom att framställa en begäran om undersökning huruvida dess införande i andra länder minskat äktenskapsfrekvensen och nativiteten. Det är lika goda kålsoppor bägge sakerna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Detta beslut skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för människornas avväpning m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 189, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte:

1) taga initiativ till ett samfällt framträdande från de under kriget neutrala staterna för resande av ett krav i hela världen för människornas avväpning eller, i brist på anslutning för en sådan hänvändelse, taga ett sådant initiativ ensam eller i förening med de stater, som förklarade sig villiga att deltaga däri;

2) låta genom den tillsatta militärkommissionen eller annorledes skyndsamt uppgöra förslag till avrustning av vårt nuvarande nationella försvarssystem, oberoende av utgången av de i punkt 1 omnämnda förhandlingarna;

3) att i avvaktan på ett sådant förslag öfverväga inställandet tills vidare av alla militärövningar;

4) taga i öfvervägande erforderliga åtgärder för de enskilda skytteföreningarnas upplösning;

Om befrämjande av äktenskapsbildningen.
(Forts.)

Om människornas avväpning.

Om männi-
skornas av-
väpning.
(Forts.)

5) i samband med prövningen av det gamla militärväsendets upphävande jämväl begrunda nödiga mått och steg för att i framtiden förhindra enskilda personer att tillverka och i regel hos sig hysa vapen.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herr *Lind*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t göra hemställan i överensstämmelse med de av motionären i alla fem punkterna avgivna förslag.

Herr *Lind*: Jag har anmält reservation gentemot utskottets hemställan i denna fråga. Jag har nämligen den åsikten, att vi ej här i livet kunna upprätthålla fred och samförstånd genom att väpna, utan det är min åsikt att, för så vitt vi vilja komma till en fredlig samlevnad, alla vapen måste bannlysas. Under den nyligen försiggångna debatten om anslutning till nationernas förbund hava ju alla varit ense om den saken, att de vilja leva i fred. Vad vår nation beträffar, lärer det väl icke vara mer än en mening därom, att vi vilja leva i fred och att vi icke ha någon avsikt att försöka på andras bekostnad tillvälla oss några fördelar. Det har under det nyss avslutade världskriget tydligt och klart framgått, att ju mer man rustar till sitt försvar, desto större fara är det för, att man skall komma i krig. Är denna sats riktig, är det också klart, att ju mindre vi rusta, dess större säkerhet ha vi för att icke komma i krig. Och är det nu så, att ju mindre vi rusta, desto mindre anledning ha vi att befara att komma i krig, då är det också klart, att om vi avväpna, skola vi ha än större utsikt att få leva i fred.

I Ryssland föres för närvarande krig, som vi alla känna, men detta krig är ej ett rovkrig; och jag tänker, att ingen här är rädd för, att ryssarna skola komma att ofreda oss. Ryssarna eller bolsjevikerna föra krig blott för att freda sina egna inre angelägenheter, och de ha även uttryckt sin vilja att leva i fred. De bjuda fred och anhålla om fred. Men det tyckes vara andra, som föra fred på sin tunga, vilka icke vilja tillåta Ryssland att leva i fred. Från detta rike ha vi följaktligen, enligt mitt förmenande, ingenting att frukta. Jag kan heller icke se, att vi från något annat rike skulle ha något att frukta; och även om det vore så, att någonting vore att frukta, så är ju förhållandet det, att ju mera vi rusta till vårt försvar desto säkrare komma vi att få lida av följderna av ett krig.

I första punkten har motionären endast hemställt, att Sverige måtte taga initiativ till ett samfällt framträdande från de under kriget neutrala staternas sida för resande av ett krav i hela världen för människornas avväpning. Detta är i alla fall en sak, som jag anser, att vi alla skulle kunna vara med om, för så vitt vi annars äro fredsläskande.

Herr talman, jag ber att med dessa ord få yrka bifall till samtliga av motionären framställda förslag.

*Om männi-
skornas av-
väpning.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Den nu föreliggande motionen har velat behandla avrustningsfrågan i hela dess vidd. Och först reses då kravet att Sverige skall ta initiativ till frågans internationella lösning. Ett initiativ till avrustning i hela världen skulle enligt motionärens mening vara ett värdigt föremål för den svenska utrikespolitiken eller, såsom reservanten uttrycker det, Sverige bör såsom en erkänd fredsälskande nation taga ett sådant initiativ. Men till och med i denna sak ställa sig inom utskottet, liksom i de flesta andra frågor, höger, liberaler och socialdemokrater med ett enda undantag emot saken.

Vidare ha vi fredsaktivister den uppfattningen, vilken kan vara omstridd, att, även om ett samfällt initiativ icke kommer till stånd, det för oss vore lyckligare att avrusta ensamma än att stå kvar i det gamla rustningsväsendet. Vår mening är, att vi på det sättet skulle råka mindre i fara både utåt och inåt och att för landet komme att besparas oss ofantliga utgifter, som behövas för annat ändamål, om vi toge ett initiativ. Vi anse också, att ett initiativ, efter vilket hela världen längtar, icke skulle ligga oss i fatet, utan kommer att lända oss till berömmelse och stor efterföljd. Med denna uppfattning har motionären slutligen yrkat, att alla militärvärningar tills vidare skulle inställas, och därav följer också, att anslaget till det så kallade frivilliga skytteväsendet skulle upphöra att utgå. Att man i landet låter folk öva sig i att träffa pricken, det vill säga människohjärtat symboliserat, det är ingen kultur och det är icke heller väl använda pengar. Av ett beslut om avväpning skulle vidare följa, att tillverkning och innehav av vapen icke skulle tillåtas annat än för vanliga lovliga ändamål, såsom jakt och dylikt, men icke i smyg för militära ändamål. Denna motion är alltså uttömmande ifråga om militärväsendets avskaffande.

Nu säger utskottet bara det, att utskottet naturligtvis helt instämmer i motionärens önskan om frid på jorden. Ja, det göra vi alltid i kyrkan på söndagarna, men nu äro vi i riksdagen, och därför vill utskottet icke vara med om taga ett effektivt steg i detta syfte.

Den punkt, beträffande vilken jag verkligen trodde, att den skulle kunna uppbringa mer än en reservant i utskottet, nämligen kravet på att Sverige skulle taga initiativ till en uppfordran om effektiv avrustning i alla länder — ett krav, som höjdes före världskriget av inflytelsrika personer och under världskriget av statsmän i de krigförande länderna, men om vilket man nu icke hör någonting. Jag tycker, att det nu vore på tiden och i vårt lands eget intresse, att vi framförde detta krav. Men då svarar utskottet: Efter riksdagens nyligen fattade beslut, att Sverige skall inträda i nationernas förbund, torde denna fråga ha kommit i ett annat läge. Nej, utskottet, frågan har icke kommit i annat läge, ty även innan vi inträtt i nationernas förbund, yrkades avslag på denna punkt av alla partier, och det är således endast den gamla sinnesstämningen.

Om männi-
skornas av-
väpning.
(Forts.)

som är kvar och för ordet. Det är endast en förevändning i riksdagen att krypa bakom nationernas förbund, och förut såsom senast år 1919 var det andra förevändningar.

Vilka stora saker skola för övrigt komma att inträffa genom nationernas förbund beträffande denna fråga? Jo, säger utskottet, »det lär vara att förvänta, att representanterna för Sverige inom förbundet komma att efter bästa förmåga sträva för realiserandet av det mål, mot vilket motionen syftar». Det är väl, att utskottet säger: »lär vara att förvänta». Men vad har utskottet för rätt att överlämna all beslutanderätt för svenska folket och dess representation åt dessa delegerade. Motionen är icke min egen uppfinning, utan ett uttryck för pacifisternas uppfattning i landet sedan långt tillbaka. Det är deras talan jag för, då de i riksdagen för närvarande endast äro representerade av ett fåtal medlemmar. Förr voro de representerade av ett större antal, men det har sedan blivit allt mindre och mindre. Är det verkligen även herrar »demokraters» uppfattning — nu har jag kommit till den åsikten, att vi äro lika litet demokrater allesammans — att folkopinionen och pekande på stora slutmål icke längre behövs i politiken, att icke de bärande krafter som inom folket skola göra oss fria, utan att vi i stället i dådlös ro böra försjunka i förväntan på byråkratien? Förresten skall jag tala om för utskottet, att det som utskottet anser kunna förväntas, i verkligheten icke kan förväntas. De, som redan blivit utsedda, och de, som komma att utses till Sveriges representanter inom förbundet, komma aldrig att från Sveriges sida föra fram något initiativ i denna sak, och de komma aldrig att göra någonting för, att andra skola taga ett dylikt initiativ. Varför skola vi då invägga oss i denna ofantliga illusion, som saknar tillstymelse till varje realitet bakom sig?

Beträffande punkten om egen avrustning här hemma, erkänner jag som sagt villigt, att meningarna mera kunna gå i sär. Utskottet säger härom: »att just nu, innan förbundet ens till behandling upptagit ifrågavarande spörsmål och medan krig ännu pågår i Europa, ensamt bland alla Europas länder företaga omedelbara åtgärder för avväpning synes ej vara tillrådligt». Här står åsikt mot åsikt.

På grund av de skäl, jag nu anført, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande av herr Lind fogade reservationen. Det gläder mig, att det för en gångs skull — det var mycket vanligt förr i världen — finnes en reservation och en reservation med motivering, vilken är mycket välgörande såsom motvikt mot utskottets utlåtande, som annars behärskar hela betänkanudet.

Herr Borell: Herr vice talman, mina herrar! Denna fråga har varit så många gånger, debatterad här i kammaren, att jag kan fatta mig mycket kort. Såsom herrarna finna, har herr Lindhagen i sin motion framställt tre önskemål. Det första är, att från de under kriget neutrala staternas sida ett samfällt initiativ skall tagas för resande av ett krav i hela världen för människornas avväpning eller att,

om icke ett sådant samfällt initiativ kan komma till stånd, Sverige ensamt bör taga detta initiativ; och det andra, att Sverige utan att avvakta det resultat, som skulle kunna vinnas genom ett sådant initiativ skall avvärpa omedelbart eller så fort ske kan.

Vad motionärens första yrkande beträffar, kan motionären vara övertygad om, att det från utskottets sida icke föreligger någon brist på forståelse för den känsla, som varit ledande för motionären. Såväl de fruktansvärda olyckor, som världskriget under sin fortvaro fört med sig som ock de, som följa i världskrigets spår, hava gjort känslan djupare hos mänskligheten, att en gång en ny tid måste rändas, då rätten skall efterträda våldet. Motionären begär nu en skrivelse i ärendet till regeringen. Är det såsom jag förmodar, så, att motionären avser att på detta sätt få fram en opinionsyttring från riksdagens sida, så är, enligt utskottets mening, en sådan icke erforderlig, ty ingen lär väl betvivla, att svenska riksdagen är besjälad av en allvarlig fredsvilja. Skulle det vara motionärens mening att giva regeringen en erinran i ifrågavarande avseende, torde icke heller en sådan vara erforderlig. Regeringen är genomträngd av fredsvilja, och den kommer säkerligen att i detta avseende, göra allt vad på densamma beror, men regeringen måste naturligtvis själv välja tid och lämpliga medel.

Vad ett gemensamt initiativ beträffar, förefaller det mig, som om herr Lindhagen ansåge, att ett sådant borde tagas utom nationernas förbund. Det har emellertid synt utskottet, som om, sedan vi en gång inträtt i nationernas förbund och även de andra neutrala stater, som motionären åsyftar, gjort detsamma, detta arbete måste förläggas inom förbundet.

Beträffande herr Lindhagens andra yrkande, att Sverige skall avvärpa, har utskottet ansett sig böra taga bestämt avstånd härifrån. Herr Lindhagen säger i sin motion, att, om Sverige avvärpar, detta skulle vara alldeles ofarligt därför, att det skulle väcka så stor uppmärksamhet och anklag, att andra makter skulle följa Sveriges exempel. Det är något förvånande, att herr Lindhagen har en sådan tro, då han på föregående sida i motionen förklarar, att avvärpnings-idén för närvarande är föraktad och förrådd. Han säger vidare, att före världskriget röster höjts för folkens fullständiga avvärpning, men att desamma nu tystnat och att det till och med i traktaten för folkens förbund fortfarande talas om rustning efter det gamla mönstret. När världen synes så mörk, är det mycket märkvärdigt att herr Lindhagen kan ha en så stor förtröstan till att avvärpning från en maktts sida skulle åstadkomma ett sådant underverk. Utskottet har den uppfattningen, att det under nuvarande situation måste betraktas såsom ansvarslöst, om Sverige ensamt, utan samverkan med övriga makter skulle avvärpa.

Herr Lind har varit inne på samma tankegång som herr Lindhagen. Herr Lind gav sig in på utrikespolitiska förhållanden och trodde sig kunna säga, att någon fara icke alls föreläge, och han nämnde särskilt, att det icke vore någon fara från Rysslands sida. Om den saken skall jag icke tvista med herr Lind. Jag vill endast säga, att

*Om männi-
skornas av-
värpning.
(Forts.)*

[Om männi-
skornas av-
väpning.
(Forts.)

vad t. ex. Finland beträffar detta land icke torde känna sig säkert om, att någon fara från Rysslands sida icke hotar.

Herr Lind har vidare sagt, att ju mera man avväpnar desto tryggare kan man vara och att den fullständigaste trygghet, som över huvud taget kan vinnas, den vinnes genom att man fullständigt avväpnar. Denna åsikt har utskottet icke kunnat dela. Utskottet har haft en annan uppfattning, och det förefaller mig underbart, att någon kan ha en sådan uppfattning som herr Lind. Det är väl dock ingen som glömt, att det icke är många år sedan då det vid åtskilliga tillfällen endast var den omständigheten, att vi visade oss beredda att, om så krävdes, sätta handling bakom ordet som gjorde, att vår neutralitet ej blev kränkt.

Herr talman, jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr vice talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Lind* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 9.

På framställning av herr vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 18, angående remitterande till annat utskott av motionen II: 140, av herr Alvin, om skrivelse till

Kungl. Maj:ts angående kommunal beskattning inom kommun, där inkomst av rörelse eller arbete åtnjutes, av utlänning eller i annan kommun mantalsskriven person; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å reservationsanslaget till krigsövningar vid kustfästningarna till bestridande av kostnader för militär tjänstgöring eller studieresor utomlands för officerare vid kustartilleriet;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av merkostnad för omändring av pansarbåten Svea till depå- och verkstadsfartyg för undervattensbåtar;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för marinens räkning av maskiner för tillverkning av patronhylsor till kanoner m. m.;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffning av en brandautomobil för Karlskrona varv och fästning m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av femte huvudtitelns allmänna besparingar till täckande av merkostnad för utförande av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn till befattningshavare vid lotsverket;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa lokaler för metallografiska forskningsinstitut; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående merkostnad för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västerås slott.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammararen åtskildes kl. 5,53 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
